

A Mult és Jövő 1916 júniusi melléklete

ALFRED LAKOS: DAS ALTE LIED

LAKOS ALFRÉD: RÉGI DAL

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ · IRODALMI · MŰVÉSZETI · TÁR-
SADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottsá-
gának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, díszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

VI. ÉVF., 1916 JÚNIUS

GOLDZIHÉR IGNÁC: TRADÍCIÓ ÉS DOGMA¹

Gyűnéhány gondolatot akarok itt ki-
fejtetni, amelyek a vallásos élet és
gondolkodás egyik alapvető tétele
körül forognak *általánosságban* s így
a *zsidó* vallásos gondolkodással is
szoros kapcsolatban vannak. Már
pedig nincs kérdés, mely minden vallás gondol-
kodását világosabban határozná meg, mint ez:
minő a kapcsolata a vallásos jelennek és jövőnek
a vallásos multtal.

¹ A világhírű tudós ezt a mélyenjáró fejtegetést a tra-
díció és a dogma lényegéről a stockholmi zsinagógában
adta elő 1913 október 3-ikán, Roshasono ünnepén. Gold-
ziher professzor akkor az upsalai egyetem meghívására
sorozatos előadást tartott Svédországban és a főváros zsidó
hitközsége felhasználta az alkalmat, hogy a nagy tudóst
egy ünnepi beszéd megtartására kérje fel. A zsidó vallás
lényegét érintő alapvető fejtegetés már azért is különös
érdekléssel bír, mert ez úgyszólván Goldzihernek egyetlen
templomi beszéde. Mikor a beszéd után a stockholmiak
nagy ünneplésekkel vették körül az illusztris előadót, az
egyik előkelő hallgató megkérdezte tőle: „Gyakran szo-
kott Méltóságod a templomban prédikálni?” Mire Gold-
ziher azt felelte: „Körülbelül ötven évenként egyszer.
Legutóbb ötven évvel ezelőtt tartottam a zsinagógában a
bar-micva-beszédemet.” A tradíció és dogmáról szóló
előadás azóta megjelent majdnem az összes európai
nyelveken és Európában, Amerikában és mindenütt, ahol
a zsidó vallás fiai élnek, nagy elismeréssel méltatták
Goldziher vallásfilozófiai fejtegetéseit. A magyar szöveg
közlését Goldziher a Mult és Jövőnek volt szíves átén-
gedni. Az első évfordulóra akartuk közölni 1914 roshasono
számunkban, de közben kitört a nagy vihar és elsöpörte a
nyugalmat, amely az ilyen fejtegetésekbe való elmélye-
déshez szükséges. Most hogy a hosszú háború alatt el-
mélyült lelkekbe ismét visszatért a kultúrérdeklődés, a
Kinyilatkoztatás ünnepe (Sovuosz) előtt aktuálisnak tart-
juk az előadás közlését, amit olvasóink bizonyára hálás
örömmel fogadnak. (Szerk.)

Az ily szerves kapcsolat exponense, az ily fo-
galmi összetartozás szerve a vallásos élet jelen-
ségein és tényein belül a *tradíció*, a hagyomány.

Fontolóra vesszük tehát: minő értelemben te-
kinthetjük a tradíciót és pedig (s itt megengedem
magamnak, hogy elmélkedésünk eredményét elő-
legezzem) *csak* a tradíciót, a vallásos tények kö-
rébe tartozó jelenségek valóságos életterejének?

Tradíció, hagyomány — ez elnevezés alatt ál-
talában azt értjük, ami az előző nemzedékekről
közvetlen folytonosságban reánk szállt.

A hagyomány tárgya elsősorban valami érzé-
kelhető, a tulajdonképi értelemben *tárgyi valami*
lehet; mondjuk: régi szöveg, régi könyv, vagy
a régi időkbelől ránk szállt egyéb tárgyi emlék.

E konkrét és érzékelhető tárgyakon kívül azon-
ban vannak a hagyománynak *eszmei* tárgyai is:
gondolatok, erkölcsi nézetek, melyeket előző nem-
zedékektől, kiknek körében keletkeztek, átvettünk
és melyekkel mi magunk benső viszonyban állunk.
S ez a szubjektív vonatkozás feljogosít minket,
hogy ama gondolatokat és képzeteket, önmagunk-
hoz való viszonyukban, tradícióknak, közelebbről
pedig a *mi* tradícióinknak mondjuk.

Már a hagyomány fogalmának eme elhatáro-
lása finom megkülönböztetésre vezet a tradícióknak
nagy tömegén belül. És ez a különbség épp ama
szubjektív viszony megfontolásából következik,
amelyben a hagyománynak mondott objektumhoz
állunk.

E szempontból kétféle tradíciót különböztethe-
tünk meg. Ezt a különbséget egy analógiával
tesszük szemlélhetővé, melyet abból a körből köl-
csönzünk, amelyben az ember szellemi lényege a
legbensőségesebb kifejezést nyeri: a *nyelv* életé-
ből. Tulajdonképi a nyelv is a hagyományozás
tárgya. Nem ujonnan találja fel minden egyén,
aki a lélek e tehetségével él. Mindnyájan úgy bír-
juk, mint az elődökről reánk szállt szerzeményt,
melynek életében és fejlesztésében tevékeny része

van mindnyájunknak, akik lelki életünk kifejezésére a nyelvet felhasználjuk. A nyelvhasználat eme ténye pedig egy szembeötlő különbségre vezet: a *holt* és az *élő* nyelvek különbségére. A nyelveknek eme mindkét faja: hagyomány tárgya. De míg például a hieroglifákba és az ékirásokba balzsamozott nyelvemlékeket, rég eltűnt szellemi életek tanúit, mintegy a *sírboltokból* ássuk ki, amelyekben e szellemi életeknek csak *emlékezete* őrződött meg a teljes elfelejtéstől; míg a tudós, aki az őskor e talányos emlékeinek megfejtése és értelmezése által a jelenkor kultúr-kincsét gyarapítja, úgy áll e nyelvahagyománnyal szemben, melynek megfejtésére szorgalmát és elméjét áldozta, mint valami megcsontosodott, örökre lezárt *tárggyal* szemben, melynek életében az ő lelkének semmi szubjektív része nincs: addig lelkünk teljes valójával szellemünk minden gerjedelmével alkotólag veszünk részt anyanyelvünknek, szellemi egyéniségünk eme forrásának és szervének életében. Minden gyermek gügyögése újjá szüli, élő az élőből, elevenen fejlődött őseinkben és élő birtokul vettük át tőlük; megmondja, ami lelkünkben él, és egybeszővődve munkás életünkkel, nő, gyarapszik, fejlődik, egyre gazdagabbá lesz szellemünk gazdagodásával, melynek egyenértékű kifejezője akar lenni. Valóban, eleinktől vettük át, hagyományként szállt ránk, de nem kriptákból hozták elő s nem az emlékezet kamráiban őrzik; az életből s az élettel tanultuk meg és elevenen és működően, csak hogy gazdagabban még és szebben adjuk át a következő nemzedéknek.

E vizsgálódásból szempontot nyertünk a hagyományok megkülönböztetésére. *Kétféle* hagyományra kell ügyelnünk, melyek hatásukban egymástól teljesen elütnek: van *holt*, élettelen; és van *élő*, folyton ható hagyomány.

A kairói pompás ó-kori múzeumban az első emelet egyik termében öt fáraó-múmiát őriznek üveg alatt, a 17., 18. és 19. dinasztiából. A látogató csodálattal és bámulattal áll meg különösen két nagy fáraónak, I. Setinek és II. Ramsesnek múmiái előtt; e fáraók a 14. században éltek id. e., múmiáik az 1777. és 1880. szám alatt vannak elkatalogizálva, a daír elbahri-i sírkamrákban találtak rájuk. E korszakos felfedezés történetét minden katalógus elmeséli és mi öregebbek benső megilletődéssel olvastuk annak idején a királyi halottasmenet leírását, hogy mint vitték 1881. júliusában a 3000 esztendő szarkofágokban talált királyi maradványokat pompás hajókon és királyokat megillető tisztelettel a Niluson lefelé, hogy — nos, hogy egy ó-kori múzeumban üveg alá helyezték e

nem-mindennapi „attrakciókat“, és hogy számot kapjanak — megfelelő hizott nyomással — a katalógusban és hogy az útikönyvek kegyesen kettős csillagot adjanak nekik. Valóban, érdekesebb valami alig van. De nem is tudnék példát felhozni, amely tökéletesebben megértethetné, hogy mit értünk holt tradíció alatt. E régi fáraók múmiái elsőrangú múzeumi tárgyak; de a mai egyiptomi lakosság történeti tudatától tökéletesen elidegenültek; nincs tudatos kontinuitásuk ama rég letűnt idővel, melyben e fáraók az országért működtek; emléküik nem eleven alkatrésze a hazafiságnak. Nem állítanak nekik mauzoleumokat, nem zarándokolnak hozzájuk az utódok, hogy a mélyen érzett kegyelet az elevenen ható multtal lelkiileg összekapcsolja őket; nem jelképei e múmiák a történelmi hivatásnak és a történelmi feladatnak, nem keltenek lelkesedést és nem növelik a nemzeti öntudatot; holt romjai csupán egy halott multnak, történeti hieroglifák és legfeljebb csak a színlelt *romantika* megtévesztő szikrája lobbanhatna fel tőlük.

Ime, egy példája az elhalt tradíciónak.

Mi ezzel szemben az *élő* hagyomány? Értünk rajta minden eszmét, gyakorlatot vagy intézményt, mely a minket megelőző, de velünk szellemi folytonosságban lévő nemzedékekről szállt reánk és melyet — szerves kapcsolata lévén a lelki élettel — az egymásután következő nemzedékek, melyeknek bennük élő és cselekvő részük van, egyfolyton *újonnanszerkeznek és újonnan alkotnak meg maguknak*.

Nem akarnám állítani, hogy ezzel szakszerű definitiót adtam, de reményilem, hogy kiemeltem az élő tradíció legfontosabb ismertető jeleit a holt hagyománnyal szemben. Tehát:

1. Előző nemzedékek vallásos szemléletüket megjelenítő eszmét vagy szokást teremtettek;

2. mi utódok, történelmi életünk folytán, *tudatos* folytonosságban vagyunk ama nemzedékekkel, melyek azt az eszmét vagy intézményt fejlesztették;

3. munkatársai vagyunk eleinknek a hagyományban megjelenített gondolat vagy szokás továbbalkotásában. Mert azzal, hogy *egyrészt* tudatos, szellemi folytonosságban vagyunk a nemzedékekkel, melyek a hagyományt alkották, tovább fejlesztették és ránk hagyták, *másrészt*, hogy szellemi munkánkkal közreműködünk szerves hatásán, az ó-kor örökségét részvételünkkel mindig újra és újra alkotva — ezzel, mondom, bizonyúl a hagyomány elevennek és hatással bírónak a közösség lelkében, mely őrzője s letéteményese a hagyománynak.

Es most jogosan kérdezhető: mi-

Lakos: Alter Jude

Öreg zsidó

képen gondolandó el a hagyomány eme *újjáteremtése*, mely nemzedékről nemzedékre szakadatlanul megújul és sohasem szűnik meg végképen? Legtisztabban láthatjuk ezt minden élő intézmény fejlődéstörténetén. Ha szerves alkotó-része ez intézmény a mi szellemi és erkölcsi életünknek, úgy nem különödhetik el szellemi erőink összességétől, nem válhatik külön mindama tényezőtől, amelyek együttvéve a mi szellemi és erkölcsi életünket, egyszóval: a mi *műveltségünket* teszik; sőt benső kölcsön-hatásban kell velük állania, azokat tevékenyen befolyásolnia kell, míg másrészt hatást kell befogadnia.

És lépünk most a *vallásos* hagyományok területére, alkalmazzuk az előző fejtegetéseket a hagyományok eme körére és próbáljuk ki egyben helytálló voltukat a kultúrvilág e fontos birtokán. Azok az emóciók, melyek a vallásos érzést keltik bennünk és melyek vallási eszmékben és intézményekben formálódnak ki, és már évezredek óta élnek az emberiség lelkében, nem különödnék el a lélek egy távoli sarkában és nem válnak külön a lélek egyéb tartalmától. Szakszerű pszichológusok kifejthetnék, hogy a lélek életéről való ily képzet kerek abszurdum volna. Nincsen a lélekben külön hely a vallásos érzés kicsendülésére. A vallásos érzés, amint van, modalitás egy oszthatatlan egészen. Ebből következik, hogy ami vallásos hagyományként él lelkünkben — hacsak becsületes alkatrésze szellemünknek és nem valami parazita növény —, elválaszthatatlanul össze van növe szellemi életünk minden egyéb tartalmával: etikai mivoltunkkal, műveltségünk teljességével, tudományos meggyőződéseinkkel, szociális törekvéseinkkel, esztétikai hajlamaikkal. Bonthatatlan egységben kell állania szellemünk eme alkotó részeivel, jelentőséget csak úgy nyer, ha egybehangzó és megegyező velük. Sőt életét éppen e helyzete által nyeri a lelki élet egységében. De ha ez az egység nem jött létre, vagy bénító akadály miatt fel van függesztve, akkor a vallásos hagyományoknak nincs egészséges életük lelkünkben, patológiusan tengődnek, sőt károsan is hathatnak az egészre, melyre akaszkodtak, anélkül, hogy életében részök lenne.

Más szóval: a vallásos hagyományok a lélek életében élnek, az egyes embernél úgy, mint a közösségnél. Nem lehetnek részvétel nélkül ismereteink, tapasztalataink haladó fejlődésében, minden tudományos eredményünk kiépítésében. A kis és nagy közösségek, melyek a hagyomány megőrzői, a vallásos hagyományt minden korszakban szükségképpen szellemi előrehaladásukhoz és a kor kultúreredményeihez mérten fogják feldolgozni. Ezeket a szellem magáévá teszi és ezek meghatározzák működése irányát. S ezekkel együtt fejlődik a hagyomány; szándéktalanul is át- meg átalakul, hogy az új meggyőződésekkel összhangba kerüljön. Tárja tehát a szerves fejlődésnek. És e fejlődésben, mely — e fogalom természete szerint

Lakos : Sorge

Lakos : Gond

— a lényegét nem érinti, nyilvánul elevenisége; s képessége a fejlődésre bizonyítja képességét az életre. A fejlődés hiánya pedig bizonyosság arra, hogy e hagyomány holt és elsorvadt, hogy nem vesz részt a lélek életében, hogy nem szerves alkotó rész; bizonyosság arra, hogy nem él. Ha megszűnik a fejlődés és a képesség a fejlődésre, az addig élő és ható hagyomány a holtak és az elsorvadtak körébe jut. Pusztán látszólagos szerep jut neki; a pillanat mesterkelt fellobbanásai támogatják, melyek nem felelnek meg lelkünk szilárd és tartós határozottságának, nem otthonosak benne; hanem mintegy idegen és esetleges, aminek nincsen része a lelki élet szerves egységében; a legjobb esetben kedves vendéghez hasonló, aki nem állandó lakója a háznak, de kedvéért felnyitják a parádés szobát és mindenféle dísszel teleaggatják; vagy pedig „tiszteletreméltó rom“ e hagyomány, melyet „történelmi emlékként őriznek“.¹ Vagyis nem egyéb, mint a vallásos hagyomány megőrzése a régiségtár szempontjából.

Jól ismerjük a nemes érzéseket és szentimentális hajlamokat, melyek a holt hagyományt, ha pillanatokra is, az élet látszólagos színével futtatják be. De nem ily valótlán romantikus *színben*, mely néha a *kegyelet* szent nevét bitorolja, él a vallásos tradíció. Hanem él a fejlődésnek önmagával-azonos folytonosságában és igaz valóságában. Nem a régiségtárból hozzák elő az élő hagyományt, hol pro aeterna memoria bebalzsamozott, szent múmiaként őrzik, hogy az utódok időről időre elzarándokoljanak hozzá. A mi saját lelkünkben él, lelkünk egységében és fejlődésének során mindig újjá születik, nemzedékről nemzedékre újon-

¹ V. ö. M. Schwab, *Salomon Munk . . . Sa vie et ses oeuvres* (Paris 1900), 172. o., ahol egy neves filozófus M. S. viszonyát a vallási hagyományhoz ama elcsavart módon jellemzi („une ruine vénérable bonne à conserver parmi les monuments historiques“).

nan kifejlik és a szerves élet folyton megújuló feltételeinek művelésével az elcsenevészedsédtől és elkorhadástól menekül meg. Ily folytonos fejlődés során vált az istenfogalom szent hagyománya az elkorhadó fetisiztikus formákból tisztán szellemi és etikai istengondolattá, így vetette le a kinyilatkoztatás a hagyományos antropomorfi burkot, így nyert a vallás minden egyéb hagyománya nemzedékekint a műveltségi tudatnak megfelelő jelentést, ami pedig nem gépiesen jelentkezett, hanem az az erkölcsi ösztön hozta létre, mely az egységet és a belső igazságot követeli. Jól tudjuk — anélkül, hogy mellőznők a nagy befolyást, amit hatalmas etikai egyéniségek, mint például Izrael prófétái, a fejlődésre gyakoroltak —, minő része volt a vallásos hagyomány fejlődésében a gondolkodás haladásának. Az antropomorfizmusokat és az antropopatiákat az uralkodó filozófiai eszmék átvétele irtotta ki végleg az istenfogalomból és az a tény, hogy a hagyomány

Lakos : Im Dachzimmer

Lakos : A padlásszobában

önként alkalmazkodott ama bölcsészeti gondolatokhoz. A fejlődés egyetlen mozzanatában sem károsodott meg a hagyomány, sőt megőrizte életerejét; és amíg valódi életet él, sohasem is fog ellene szegülni ellenséges hatalomként az eredményeknek, amiket legősibb dokumentumaiból a komoly tudományos módszer merít.

Nagy tévedés lenne tehát, ha a hagyomány minden fajtájában a szellemi haladás ellenségét gyanítanók. Természetesen nem ritkán helyezik ily ellentétes viszonyba az emberiség intellektuális érdekeivel, és — valljuk be — nem azoknak hi báján kívül, akik a hagyomány zászlaja alatt a tudomány ellen ágaskodnak és sikertelen harcba szállnak ellene. Pár mondatot idézek példakép, melyek nemrég egy ismert publicistánál tűntek fel nékem és melyek jellemzik azt a gyanúval telt hangulatot, melybe a modern tudat jut, ha a hagyomány szót hallja. „A történet egyre azt tanítja, hogy minden haladásnak legnagyobb

ellensége rejlik benne (a hagyományban). Mert az új mindig szakítást tétel fel a régivel és nem képzelhető haladás régi nézetek feláldozása nélkül, még ha oly tények felfedezéséről van is szó, melyek, a látszat szerint legalább, semmi egyenes vonatkozásban nem állanak az eddig ismertekkel“.

Szívesen meghajolunk ez ítélet előtt, már amennyiben a *holt* hagyományra vonatkoznék. Ez természetesen könnyen ellenkezésbe kerülhet fejlődő ismereteink előretörekvő erőivel. Az *élő* hagyomány ellenben sohasem fogja a haladás meggátolásának ezt a végzetes és ártó tisztjét átvenni. Természeténél fogva inkább termékeny etikai elemévé lesz intellektuális fejlődésünknek; minden ellenkezés bénítólag hatna életére és hanyatlásnak és bomlásnak tenné ki. Amíg a hagyomány él, szükségkép belül áll a valóságon; mert csak a valóságban élhet, nem pedig a csalárd látszatban.

Szemponot nyertünk tehát ezzel, amelyből megérthetővé válik egyrészt a vallásos hagyományban való élés mivolta, másrészt a hagyomány helye a műveltségi tudaton belül. A tudományos műveltség eredménye, mely egyaránt tartozik az alkotó tudósra, mint a csupán befogadó laikusra, nem jut a vallásos hagyománnyal ellenkezésbe, melyet esetleg a *teológiának* kellene kiegyenlítenie. Semmiesetre! Sőt inkább felébred a tudat az ő szoros, ellenmondás nélküli egybetartozásukról, melynek elemzése a vallásfilozófia feladata, — ápolása pedig célja és feladata a családi és iskolai vallásos nevelésnek, különösen pedig a családinak, mert a család körében tenyészik legközvetlenebbül minden hagyomány; a család a leghívatottabb hordozója az ősök hagyományának; belőle sugárzik aztán tágabb közösségekre, melyekben gyűjtő-pontok alakulnak a közös hagyományok számára. A *vallásos közösség* a közös hagyományokban egyesülő családoknak összessége.

Igy jut az *élő* hagyomány fogalma a családi és gyülekezeti vallásos élet középpontjába; az élőé, de nem a holté. E felfogás egyúttal elhárítja és kizárja a merev dogmatizmus elviselhetetlen bilincset; helyében az élő hagyományt ápoljuk — műveltségi tudatunkkal való kapcsolatában; mint lényegében változatlant, de lelkünk növekvő gazdagságával gyarapodót. Új lelki szerzeményeink egyike sem lesz hatás nélkül a vallásos hagyomány értelmében való gondolkodásnak és életnek szerves és harmónikus kifejlődésére.

S ezzel egyúttal meg van adva az élő hagyománynak egyik fontos attribútuma. Mert amint nem állandósít az élő hagyomány elsorvadót és a jelenkor tudatában tarthatatlan alakulatokat, és amint visszautasítja azt, hogy abszolút értéket tulajdonítson oly elméleti és gyakorlati normáknak, melyek csupán relatív értékűek, úgy a saját megnyilvánulási mozzanatainak uniformizálását sem tűrheti el. Az egyházi közösség elvont fogalom, való élete a vallásos *egyénné* van benne és

a családnak, melyet a nevelő individualizmus szel-
leme hat át. Minden egyén lelke újonnan teremti
és újonnan alakítja ki a hagyományt és ezt az
újjáteremtést és kialakítást eleve meghatározza az
egyénnek egész szellemi élete és az a körülmény,
hogy mikép tükrözi ezt családja nevelésében. Az
pedig, hogy az egyén vallási tudatának autonó-
miája érvényesülni tud ama irányzat mellett, mely
a vallás tényeit látszólag időszerűen rendezi el
ugyan, holott alapjában ugyancsak a hagyomány
megcsontosodására és elmerevedésére céloz, —
mindez logikus és szükséges következése annak,
amit az eleven hagyomány hatásául megismer-
tünk. Mindenesetre szemtanúi leszünk ezáltal ezer-
színű tarka változatnak azon a téren, melyet hely-
telenül az örök változatlan rendelkezések körülhatá-
rolt helyének szoktak tartani. De abban az egyéni
különféleségben lüktet épp minden élet s így az
eleven, az egyénekben egyre megújuló hagyo-
mány is.

Midőn az eddigiekben a vallásos tények szem-
léletének két módozatát állítottuk egymással szem-
közt, a *dogmatizmust* és a *tradicionizmust*, általá-
nos erkölcsi tekintetéből sem lesz nehéz az előnyt
az utóbbinak juttatni.

A dogmatizmus igényt tart arra, hogy az igaz-
ság kétségbevonhatatlanul birtokában van; ter-
mészeténél fogva eleve kizár minden dogmatikai
megállapítást, mely más körben ugyanez igénnyel
keletkezett és él és mely az ő formuláival ellen-
tétben van. A *plus* dogma a *minus* dogmának
elkeseredett ellensége. Tűzzel, karddal, tintával har-
colnak egymás ellen. A tolerancia, mely e vallási
módon belül is lehetséges, külső hatalmak által
kiszajtott és kikényszerített engedményhez hasonla-
tos; nehéz áldozat, melyet a dogmatizmus a tár-
sadművi együttélés szükségének hoz, vagy gyenge-
ségének önbevallása.

A tradicionisztikus felfogás nem tart igényt a
kizárólagosságra. Semmi sem idegenebb neki e
mondásnál: egyedül nálam van az üdv! Nem
ítél paradicsomról és pokolról. Mit mond tulajdon-
képpen? Ezt mondja: Gondolatokat és intézmé-
nyeket örökölttem régi nemzedékektől, melyekkel
erkölcsi folytonosságban állok, ezek a gondola-
tok és intézmények boldogították őseim belső
életét, ezek voltak kifejező eszközei az ő évez-
redék-megszentelte erkölcsi nemességüknek és éle-
tük eszményi törekvéseinek. Ami az ő életükben,
személyes vonatkozásaikban és családi kapcsolatuk-
ban isteni volt, ezeknek a gondolatoknak és intéz-
ményeknek formájában nyilvánult meg. E gondo-
latok pedig megtették útjukat a történeten át,
fejlődésükben azt az intellektuális színezetet öltötték,
melyet a szellem haladó törekvése kölcsönzött nekik
és e törekvéssel sohasem juthatnak összeütközésbe.
Ama gondolati és intézményi hagyományok —
vallásos gondolatokként és vallásos intézmények-
ként hatnak lelkünkben. Ideáлизmusunknak ezek
kölcsönzik a történeti folytonosság erkölcsi avatott-

ságát és szilárdságát. Ezzel a ténnyel pedig csu-
pán egy szubjektív értékítéletet nyilatkoztatnak,
tolakodás és önhittség és más hagyománykörök
határainak megsértése nélkül. Nem tanítunk, nem
dogmatizálunk, nem polemizálunk. A vallásos élet-
ben nem erre a kérdésre felelünk: Mi igaz a filozó-
fiában, matematikában, természettudományokban,
geológiában és az ó-kor tudományában? hanem e
kérdésre adunk feleletet: mely gondolatok és
intézmények nemesítették meg őseinknek, törté-
nelmi elődeinknek életét, minő gondolatok emel-
ték lelkük békéjét, acélozták meg őket a sors
csapásaival szemben és hozták őket az Istenség-
hez közelebb? — és pedig azért, hogy a mi éle-
tünkben is érvényesítsük azokat, szemlélhetővé
tegyük családjunkban és hogy a következő nem-
zedékre is hagyományozhassuk a nevelés útját.
Ezzel belső életet élünk. És amit hagyományaink
értékéről hiszünk, életünk idealizása, erkölcsössé
tétele és boldogítása tekintetében, ugyanezt más

Lakos: Waisen

Lakos: Árvák

körök hagyományairól is elismerjük. Minden val-
lásforma: hagyományok kifejeződése. Eme felfogás
a türelmet, a toleranciát hordja csírájában; fogal-
mílag egybe van kötve vele; nem mint kivívott
engedmény. S ezen a fokon a türelmetlenség, ide-
gen hagyományok lenézése vagy üldözése nem-
csak erkölcsi eltévelyedés, hanem egyben logikai
képtelenség számba megy.

És ha most azt kérdezzük: minő helyzetben
van a ránk hagyományozott vallás az ímént jel-
zett vallásfelfogás követelményeihez? — helyzetét
kedvezőnek mondhatjuk. Gazdag hagyományaink
több évezredes multjukban a fejlődésre való képessé-
güknek, tehát a cselekvő életre való hivatásuknak
tanujelét adták, annak az irányuknak, hogy min-
den idő és minden hely feltételeinek meg tudnak
felelni, képességüknek arra, hogy a szellemi mű-
veltség haladásával lépést tudnak tartani. Függetle-
nek lévén helyi és időbeli korláttól, nincsenek ki-

a családnak, melyet a nevelő individualizmus szel-
leme hat át. Minden egyén lelke újonnan teremti
és újonnan alakítja ki a hagyományt és ezt az
újjáteremtést és kialakítást eleve meghatározza az
egyénnek egész szellemi élete és az a körülmény,
hogy mikép tükrözi ezt családja nevelésében. Az
pedig, hogy az egyén vallási tudatának autonó-
miája érvényesülni tud ama irányzat mellett, mely
a vallás tényeit látszólag időszerűen rendezi el
ugyan, holott alapjában ugyancsak a hagyomány
megcsontosodására és elmerevedésére céloz, —
mindez logikus és szükséges következése annak,
amit az eleven hagyomány hatásául megismer-
tünk. Mindenesetre szemtanúi leszünk ezáltal ezer-
színű tarka változatnak azon a téren, melyet hely-
telenül az örök változatlan rendelesek körülhatá-
rolt helyének szoktak tartani. De abban az egyéni
különféleségben lüktet épp minden élet s így az
eleven, az egyénekben egyre megújuló hagyo-
mány is.

Midőn az eddigiekben a vallásos tények szem-
léletének két módozatát állítottuk egymással szem-
közt, a *dogmatizmust* és a *tradicionizmust*, általá-
nos erkölcsi tekintetekből sem lesz nehéz az előnyt
az utóbbinak juttatni.

A dogmatizmus igényt tart arra, hogy az igaz-
ság kétségszövegbevonhatatlanul birtokában van; ter-
mészeténél fogva eleve kizár minden dogmatikai
megállapítást, mely más körben ugyanez igénnyel
keletkezett és él és mely az ő formuláival ellen-
tétben van. A *plus* dogma a *minus* dogmának
elkeseredett ellensége. Tűzzel, karddal, tintával har-
colnak egymás ellen. A tolerancia, mely e vallási
módon belül is lehetséges, külső hatalmak által
kísajtol és kikényszerített engedményhez hasonla-
tos; nehéz áldozat, melyet a dogmatizmus a tár-
sadmű együttélés szükségének hoz, vagy gyenge-
ségének önbevallása.

A tradicionisztikus felfogás nem tart igényt a
kizárólagosságra. Semmi sem idegenebb neki e
mondásnál: egyedül nálam van az üdv! Nem
ítél paradicsomról és poklóról. Mit mond tulajdon-
képpen? Ezt mondja: Gondolatokat és intézmé-
nyeket örökölttem régi nemzedékektől, melyekkel
erkölcsi folytonosságban állok, ezek a gondola-
tok és intézmények boldogították őseim belső
életét, ezek voltak kifejező eszközei az ő évez-
redék-megszentelte erkölcsi nemességüknek és éle-
tük eszményi törekvéseinek. Ami az ő életükben,
személyes vonatkozásaikban és családi kapcsolatuk-
ban isteni volt, ezeknek a gondolatoknak és intéz-
ményeknek formájában nyilvánult meg. E gondo-
latok pedig megtették útjukat a történeten át,
fejlődésükben azt az intellektuális színezetet öltötték,
melyet a szellem haladó törekvése kölcsönzött nekik
és e törekvéssel sohasem juthatnak összeütközésbe.
Ama gondolati és intézményi hagyományok —
vallásos gondolatokként és vallásos intézmények-
ként hatnak lelkünkben. Ideálművészetünknek ezek
kölcsönzik a történeti folytonosság erkölcsi avatott-

ságát és szilárdságát. Ezzel a ténnyel pedig csu-
pán egy szubjektív értékítéletet nyilatkoztatnak,
tolakodás és önhittség és más hagyománykörök
határainak megsértése nélkül. Nem tanítunk, nem
dogmatizálunk, nem polemizálunk. A vallásos élet-
ben nem erre a kérdésre felelünk: Mi igaz a filozó-
fiában, matematikában, természettudományokban,
geológiában és az ő-kor tudományában? hanem e
kérdésre adunk feleletet: mely gondolatok és
intézmények nemesítették meg őseinknek, törté-
nelmi elődeinknek életét, minő gondolatok emel-
ték lelkük békéjét, acélozták meg őket a sors
csapásaival szemben és hozták őket az Istenség-
hez közelebb? — és pedig azért, hogy a mi éle-
tünkben is érvényesítsük azokat, szemlélhetővé
tegyük családjunkban és hogy a következő nem-
zedékre is hagyományozhassuk a nevelés útján.
Ezzel belső életet élünk. És amit hagyományaink
értékéről hiszünk, életünk idealizása, erkölcsössé
tétele és boldogítása tekintetében, ugyanezt más

Lakos: Waisen

Lakos: Árvák

körök hagyományairól is elismerjük. Minden val-
lásforma: hagyományok kifejeződése. Eme felfogás
a türelmet, a toleranciát hordja csírájában; fogal-
mílag egybe van kötve vele; nem mint kivívott
engedmény. S ezen a fokon a türelmetlenség, ide-
gen hagyományok lenézése vagy üldözése nem-
csak erkölcsi eltévelyedés, hanem egyben logikai
képtelenség számba megy.

És ha most azt kérdezzük: minő helyzetben
van a ránk hagyományozott vallás az imént jel-
zett vallásfelfogás követelményeihez? — helyzetét
kedvezőnek mondhatjuk. Gazdag hagyományaink
több évezredes multjukban a fejlődésre való képessé-
güknek, tehát a cselekvő életre való hivatásuknak
tanujelét adták, annak az irányuknak, hogy min-
den idő és minden hely feltételeinek meg tudnak
felelni, képességüknek arra, hogy a szellemi mű-
veltség haladásával lépést tudnak tartani. Függetle-
nek lévén helyi és időbeli korláttól, nincsenek ki-

zárólagosan egy meghatározott történeti korszakkal egybekötve és nem tapadnak meghatározott kultúrformához, melynek letűnése bomlásukat eredményezné. Ha ellenben a fejlődéstől elfordulnának s a jelenkor vallásos élete nem lenne már *hagyományozó tag* a tradíció-fejlődés végtelen láncában, abban a veszélyben forognának, hogy valótlanossággá merevülnek és hogy vajmi fantazmagória fokára súlyednének, melynek a vallásos lélekben semmi valósága nincs.

És hogy a zsidó vallásnak az imént kifejtett eszmékhez viszonyítva kedvező a helyzete, bizonyítja az a tény is, hogy kezdettől fogva idegenkedett minden dogmatizmustól. Ezt a mondatot teljes vallástörténeti meggyőződéssel ejtem ki, mert nagyon jól tudom, mily élénken folyt annak idején a vita arról, hogy vannak-e a zsidóságnak dogmái vagy nincsenek — ami alapjában felette meddő kérdés. A negatív tétel vitatói *Mendelssohn Mózesre* hivatkoztak, aki a „Jerusalem“ egyik híres helyén tagadja zsidó dogmák létezését. De akadtak mindig olyanok is, akik védelmezték a dogmaszerűséget, mint a zsidó vallás szabályozóját. Ők azonban tételük védelmére csak irodalomtörténeti bizonyítékokat sorakoztathattak fel.¹ Csak az bizonyult be vitathatatlanul, hogy a zsidó vallásirodalom egész sor írást mutat fel, melyekben gondolkodóink — filozófiai műveltségük közreműködő hatása alatt — megkísérelték, hogy a zsidóság tanító tartalmát teljesen szubjektív alapon megállapítsák, míg más gondolkodók más módszerek alapján az előbbieket cáfolására vállalkoztak. Ily formulázásokat leginkább a védelem igényei mozdítottak elő, kevésbé annak a szükségnek érzete, hogy a hitvallás elméleti kérdéseit változhatatlan tételekkel szabályozzák. Voltak tehát dogmatikai kísérletek az irodalomban, de nem voltak végleges egyházi megállapítások egyik vagy másik formula számára. A zsidóság mindig élő *hagyományoknak* volt foglalatja, nem pedig *dogmák rendszerének*.

A fődolog mindig ez volt: belülállni az örökölt hagyományokon és eszméken, melyeket megjeleníteni a zsidóságnak történeti küldetése.

És ne feledjük el ez elmélkedés során, hogy épp az a vallásos gondolkodónk, kiben a zsidó szellem oly nemes irányban jutott kifejezésre, *Jehuda Halevi*, a költő és gondolkodó, klasszikus útmutatónk lehet a száraz dogmatikus skolasztika mellőzésében és abban, hogy a dogmatizmust a friss, életerős tradícióra való hivatkozással pótoljuk, melyben minden igaz vallásosság él és hat. Az ő gondolatai visszhangját érezzük *Mendelssohn Mózesben*, kinek ifjúkori tanítója épp *Jehuda Halevi Kuzari-jához* szerzett mélyreható kommentárt.

Mínthogy tehát a vallásban való élet a hagyomány fejlődésének tudatától nem választható el, a művelt hívőre egy fontos követelmény háram-

lik, melynek megszívlelését éppen a mi szempontunkból kell tekintetbe vennie.

Történeti állásponton foglalunk helyet. Vallásos tudatunkat elméleti vonatkozásban történeti megfontolások, gyakorlati vonatkozásban pedig fejlődéstörténeti folyamatok együttesen állapítják meg. Nekünk *tradicionistáknak* tehát még inkább szívünkön kell hordanunk a mi ó-korunk tudományos kutatását, mint a *dogmatikusoknak*. Mert a tradícionisztikus tudatra való nevelődés el nem választható az arra való nevelésről, hogy az ó-kort történeti jelentőségében, fontosságában és szentségében megbecsülje. Az ó-kornak a zavaros rajongás és homályos romantika színvonala fölé emelkedő megbecsülését nem a múltba visszatekintő sóhajto érzelgősséggel, hanem igazságot kereső komoly iparkodással szerezzük meg. Csak ez fogja megerősíteni becslésünket és szeretetünket a mi hagyományainknak a martírok vérével jelzett fejlődési útja iránt. Elsősorban itt van a szent nyelv, melyen hagyományaink legősibb okmányai íratlak; azután itt van az irodalom, mely ez okmányokat magukat őrzi és melynek minden betűje rezignációt és erkölcsi áldozatkészséget lehell, — e legősibb emlékjelei hagyományainknak és azok magyarázatának, amint azokat eleink elmúlt évszázadokban koruknak megfelelően alakították. E nyelvbe és az irodalomba való szeretetteljes elmélyedés nem hiányozhatik azoknak a nevelési rendszeréből, kiknek vallásos tudata nem merev mozdulatlanságban merül ki, hanem történeti megismerés eredménye és abban nyilvánul, hogy a szüntelen folyamatban lévő és cselekvő életben nyilatkozó hagyományokat ápolja. Vajha éppen a művelt zsidóság ne engedné ezt a hagyományt az eleven fejlődés áramából eltűnni.

SZÉKELY BÉLA: VÉR ÉS SÁR

Északi harctér

A föld, melynek sarában testünk ázott
s melynek termést fakasztó nedve testünk vére,
örökre rátapad mindnyájunk életére,
hogy elfődjé, mi rossz volt benne, renyhe, vásott.

A földből testünk magába szívja
— új Antheusként — halott társaink lelkének
melegét
és tűzcsóvaként szórja rideg szívekbe szerteszét,
hogy hiába ne legyen, mért milliók hullottak sírba.

Mert „különös nedv a vér“: csudás ír lett a
sárból,
mely rántapadva rajtunk örök fénnel lángol
s izzó páncélba vonja új világunk zsenge testét.

Föld fia: Ember! A sár és vér szent kenetje
rajtad vagy. Délre, északra, nyugatra és keletre
szórjad hát új sugarát az új, vérrel váltott
világnak.

¹ V. ö. Leop. Löw, „Jüdische Dogmen“, Budapest 1870.

MEZEY SÁNDOR: BÖLCSŐDAL

(Éneklő egy katona Tomasovnál).

Kicsikém, te ne halljad az éji vihart,
A fellege löpor, az esője granát,
Mióta felértem a muszka határra,
Világra hozott-e az édesanyád?
Tente baba, tente!

Fiú vagy-e, zászlaja büszke nevemnek,
Leány vagy-e, hajnali rózsakehely?
Szőke vagy-e, barna-e, szép-e, mosolygó?
Kérdem a csillagot — egy se felel.
Tente baba, tente!

Riadóra ríkoltoz az éjben a kürt,
És összesímul a halállal az élet.
Túl a határon, síró, kicsi gyermek —
Vársz-e rám édes? Meglátlak-e téged?
Tente baba, tente!

Szomjas az Isten, vérrel itatjuk,
Hulláma talán a Tiszába csap át —
Lesz nyugalom, áldás, lesz búza, gyümölcs is,
És lesz hazád édes, de lesz-e apád?
Tente baba, tente!

Lajos: Melancholie

Lajos: Szomorú akkordok

ABÁDI IMRE: EGY RÉGI KELETI SZÖNYEGEN

amaszkuszban egy jómódú család vendége voltam. Meleg vendégszeretettel vettek körül, ebédután pedig kedves eréllyel parancsoltak reám egy kis pihenőt, mert „*bizonyára még fáradt*,” mondták és magamra hagytak: egy régi, puha selymesen csillámló szőnyegen, melynek színzuhataga úgy hatott reám az első percekben, mint a sötét szobából kilépő ember szemére a nap. Tájékozatlanul, zavartan futtattam rajta végig tekintetemet, de nem igen tudtam vele tisztába jönni; lassan, fokozatosan kötöttem vele ismeretséget és ekkor kezdtem csak sejteni, hogy egy költő van a társaságomban, aki azonban nem szavakkal, hanem színekkel beszél: a napsugár megszámlálhatatlan színeiben, melyet lelkének gyémánt prizáján szűrt keresztül. S miközben szavainak színes ábrái értetlenül tarkáltak előttem, egy bagdadi származású öreg zsidóra gondoltam, aki nagy ismerője a szőnyeg-költészetnek, egykor valószínűleg maga is művelője lehetett — s aki elmondta nekem, hogy abból az időből, mikor még az európaiak nem csináltak konkurrenciát gyári szőnyegekkel és amikor még a szőnyegszövő hosszú ideig elbabrálgathatott egy-egy szőnyegen — vannak még Keleten eredeti, drága családi ereklyék, amelyekbe vitézi vagy családi történeteket, népballadákat és legendákat szőttek készítőik, még pedig legtöbbször bámulatos leleményességgel és emellett nem kis művészi invencióval, úgy hogy e szőnyegek valóságos kis labirintusok, amelyekben órákig is eltévelyeghet az avatatlan szem a különféle ábrák, színek és figurák között, anélkül, hogy összefüggésükre, a beszótt énekek és megható históriák lényegére, vagy csak a kezdetükre is rájöhetne az ember. De gyakran még öreg szakértők sem jöhetnek többé rá, mert a történet nyitja, a szőnyeg meséjének a titka apáról fiúra szállt és később a családdal együtt múlt és felejtődött el...

Ezek jutottak eszembe az öreg szavaiból s amint a szőnyeg szélére húzódva eltűnődtem a meleg színek fölött, némi szégyenkezéssel vegyes bánkódást éreztem, hogy e nyílt és mégis rejtélyes költői munka mélyére hatolni nem tudhatok. S ekkor egy szélesen áramló, halk, de erős fuvalom suhintott felém, úgy hogy kénytelen voltam lehunyni szemeimet s mire újra felpillantottam, egy magas, feketeszakállú fiatal arab állt előttem. Derekán széles selyemsál, lábain piros félcipő, fején pedig elegáns tarbus. Kezét homlokához emelve mosolyogva üdvözölt és így szólt:

— Ha oly nagyon óhajtod ismerni e szőnyeg történetét, elmondhatom neked, én vagyok a történet hőse!

— Nagyon örülök — mondtam egy kissé zavartan és kezet nyújtottam neki, de az ő kezének a

fogását nem éreztem, ami még jobban zavarba hozott, mire ő, anélkül, hogy meglepetésemben helyet mutatott volna neki, szembe velem leült a szőnyegre és a csönd halk édesen zsongó hangján beszélni kezdett:

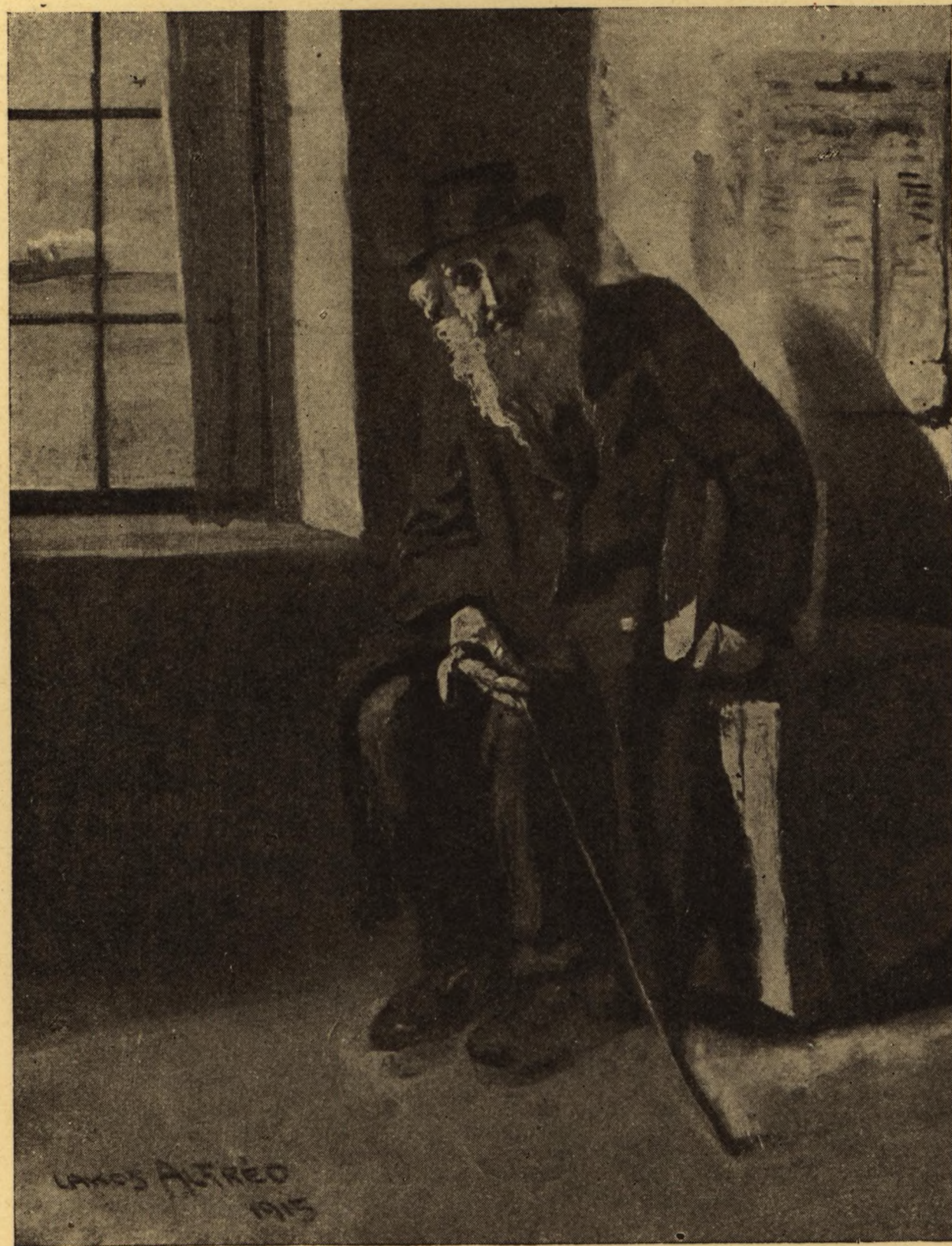
— Egyszer nagyon megúntam már az otthoni dolgokat és elmentem világot látni. Hosszabb ideig maradtam távol szülőföldemtől s mikor hazakerültem, anyám sirvafakadt a viszontlátás örömeiben, majd megkérdezte:

— Én jószágos fiam, szívem dobbanása, két szemem világa: — hát Őt megtaláltad-e már?

— Nem, anyám, még nem találtam meg — feleltem csendesen —, de bízom Istenben, hogy elvezet hozzá.

— Es milyet keressz, fiam, milyen legyen ő, akit szeretni tudnál?

— A szeme, anyám, mély legyen és szép, mint a hajnali azúrban ezüstre sápadó csillagok; a haja, anyám, dúsan omoljék alá, mint a virágzó eukaliptusz lombja és fekete legyen, sötétlő, mint a ciprusfa a virágosfák között; az ajka, anyám, olyan legyen, mint a barackvirág fésző bimbója és olyan illatos-ízű, mint a banán-gyümölcs; a hangja, anyám, lágyan zengő legyen, mint a méléző hárfa; a keble mézterhes legyen mint a búsan lehajló banánvirág és az örök élet minden szépségét, minden örömét és minden erejét ringassa; a szívében, anyám, az erény és örök szeretet lángja

Lakos : An der Schiffstation

Lakos : A hajóállomáson

szunnyadjon és ezt a lángot én lobbantsam fel, hogy amíg a nap bimbót fakaszt és gyümölcsöt érlel a földön, soha ki ne aludjék...

Anyám szeretettel hallgatta szavaimat, aztán megkérdezte tőlem:

— És mindezt a sok szépséget és értéket egyetlen egy leányban akarod megtalálni?

— Egyben, egyetlen egyben! — feleltem határozottan, fiatalos bizalommal.

Anyám erre elszomorodva tekintet maga elé és szólt:

— Fiam, sokáig, nagyon sokáig fogod őt keresni és ki tudja megtalálod-e. Kívánom neked, de nem hiszem. Én már aligha érem meg azt a szép napot, fiam, ha ugyan mindvégig kitartasz a te álomasszonyod mellett.

Erre elbúcsúztam anyámtól és útnak eredtem ismét, reményteljesen, büszkén és fiatalon. És ma, midőn visszagondolok erre az időre, azt mondhatom, hogy szerencsés voltam, mert az első leánnyal, aki ha távolról sem teljesen, de legalább a szemeiben közelítette meg az ideálomat, — elég korán, még az élet hajnalán találkoztam. Hajnal volt, az élet hajnala tündöklött szemeimben meg az ő szemében is, mely mélységes volt és szép, mint a hajnali azúrban ezüstre sápadó csillagok. Hullámosan fénylett a haja, mint az örömtüzek lángja a diadalok napjaiban, de nem volt fekete, sötétlő, mint a ciprus a virágosfák között; az ajka se volt olyan, mint a barackvirág fésző bimbója és a hangja se volt olyan, mint a méléző hárfa.

— Leány! — szóltam hozzá — az ajkad, a hajzatod nem tetszik nekem, a hangod is hideg, de a szemedért, azt hiszem, szeretni tudnálak. Eljönnél-e hozzám?

— El — felelt a leány.

— Akkor várni fogsz reám, ugye? Megpróbálom, hátha találok még olyan leányt is, akinek fekete a haja, szebb az ajka, meg a hangja is melegebb, mint a tied. Ha ilyet nem találnék, visszajövök érted.

— Jól van — felelt a leány —, ha nem késesz sokáig, várhatok.

Erre elkészöntem tőle.

A következő leánnyal szintén elég korán, délből, az élet delén találkoztam. Ennek az ajka valóban olyan volt, mint a fésző barackvirág, de a szeme szürkén, sugártalanul tekintett reám, a haja pedig fakón szökélt, csak a hangja volt valamivel biztatóbb az előbbiénél.

— Leány — szóltam hozzá —, a hajad, a szemed nem tetszik nekem, de az ajkadért szeretni tudnálak. Eljönnél-e hozzám?

— El — felelt a leány.

— Akkor várni fogsz reám, ugye? Megyek, talán még találok olyan leányt is, akinek a haja is, a szeme is szép lesz, nemcsak az ajka. Ha nem találnék, visszajövök érted.

— Jól van — felelt a leány —, csak sokáig ne várass.

Elköszöntem tőle és tovább mentem. Sok folyón átkeltem, sok várost megnéztem, míg ismét találkoztam egy leánnyal, aki végre, ha nem is teljesen, de a legeslegjobban megközelítette azt az álomképet, melyet az én keresvekeresett asszonyomról alkottam magamnak. Mély volt a szeme, mint egy titokzatos tó, mely fölött gyöngyöket kerget a szél, megnevezhetetlen színekben égő volt a szeme, mint két ritka drágakő és lélekemelő, mint egy tónsúlyos dal. Hajzata hullámos, sötétlő, mint éj-időben a májusi lomb; az ajka feslő bimbó és dalos, még a neve is dal volt, egy akkord: — Leila...

Ahítattal álltam meg előtte:

— Én sugaras álmodom, mióta kereslek, mióta! Hol rejtőztél eddig?

Leila csodálkozva nézett reám és megkérdezte:

— És mivégből keresnél te engem, jó ember?

— Tündöklő, üde hajnal volt — feleltem —, mikor világnak indultam, hogy feleséget keressek magamnak és íme, ha későn is, de végre rád találok. Mert téged kerestelek, te vagy az egyetlen, aki legjobban hasonlítasz az én álomképemhez és akit szívem teljes hevével tudnék szeretni; eljössz hozzám?

Leila erre még jobban elcsodálkozott, értetlenül bámult reám majd felocsúdva egy kisé, így szólt:

— Jó ember, te tévedsz, vagy alvajáró vagy. Hiszen a hajad már fehér, mint a manduláskert a téli esőzések után, a hátad pedig görnyedő és arcodat felszántotta az idő ekéje — te engem, jó ember, nem kereshetsz már. Sajnálak, hogy ilyen késő este, öreg testeddel ide fáradtál, de te engem nem kereshetsz, jó ember. Térj vissza távoli otthonodba és pihend ki nagy utad fáradoalmait.

Ezt felelte Leila, akiről álmodtam. Térdre hulltam előtte, higye el, hogy őt keresem, hogy fiatal vagyok, mire Leila egy tükröt tartott elem és én megdöbbenve pillantottam meg ősz fürteimet. Szomorúan fordultam hát vissza azzal az utolsó reménységgel, hogy vagy a hajnali Szépszemű vár még reám, vagy a déli Széphajú. De sajna, még útközben megtudtam, hogy egyik se várt reám, férjhezmentek régen.

Hazaérve, nagy tekintélyre tettem szert világtapasztalataimmal és csakhamar szülővárosom legfőbb bírája lettem. A legtávolabbi falvakból is bejöttek hozzám az emberek, hogy meghallgasanak. Napestig ítélkeztem a viszálykodók között és tanácsokat osztottam férfiaknak, nőknek egyaránt. De összes élettanulságaim között az volt a legértékesebb, amelyért egész életem boldogtalanságával fizettem és amelyet a következőképen hangsúlyoztam mindannyiszor:

— Minden szépet és jót ne várjatok egyetlen asszonytól, ez igaztalanság és mindannyiszor keserűen fogtok csalódní érte. De ha mégis birni vágytok minden szépet és minden jót, amit csak nő nyujthat a férfinak, akkor ne csak egy asszonyt vezessetek hajlékotokba, hanem többet, atyámfiái,

Lakos: Lecture

Lakos: Olvasó nő

többet! És akkor majd mindegyik nőben elnyertek valamit vágyaitokból.

Ezt a tanácsomat fogadták meg legtöbben. Azóta elégedettek és azóta nem irigykednek egymásra a nők Arábiában. Azóta boldog Arábia.

A szőnyeg hőse itt elhallgatott és a szőnyeg szélén álló asztalkáról ajkához emelte kávéscsészéjét.

— Nagyon köszönöm, hogy megtiszteltél — szóltam — és hogy föltárad előttem a szőnyeg meséjét. Még csak azt szeretném tudni, hogy mit jelentenek benne az aloévirágok?

— Az aloévirágok az élet be nem teljesült vágyait jelentik — felelt a vendég fölemelkedve helyéről. — De tudd meg, hogy minden emberi boldogság az álom talajából sarjadzik. Minden vágy beteljesül egyszer, minden álom virágba szökken egyszer, az egyik előbb, a másik később, ha századok múlva is, ha egy szomszéd csillagon is, de virágot hoz végre, megvalósul egyszer — mondta még távozóban, erőslégáramlatot támasztva, amint gyorsan megfordult maga körül és eltűnt.

Megjelent a Hadí Archivum és az Omíke nagy HÁBORÚS ALMANACHJA, a legjelesebb magyar írók műveivel s több mint száz gyönyörű illusztrációval és műmellékletekkel! Tagjaink és előfizetőink díjtanul kapják!

DR. PATAI JÓZSEF:
LAKOS ALFRÉD

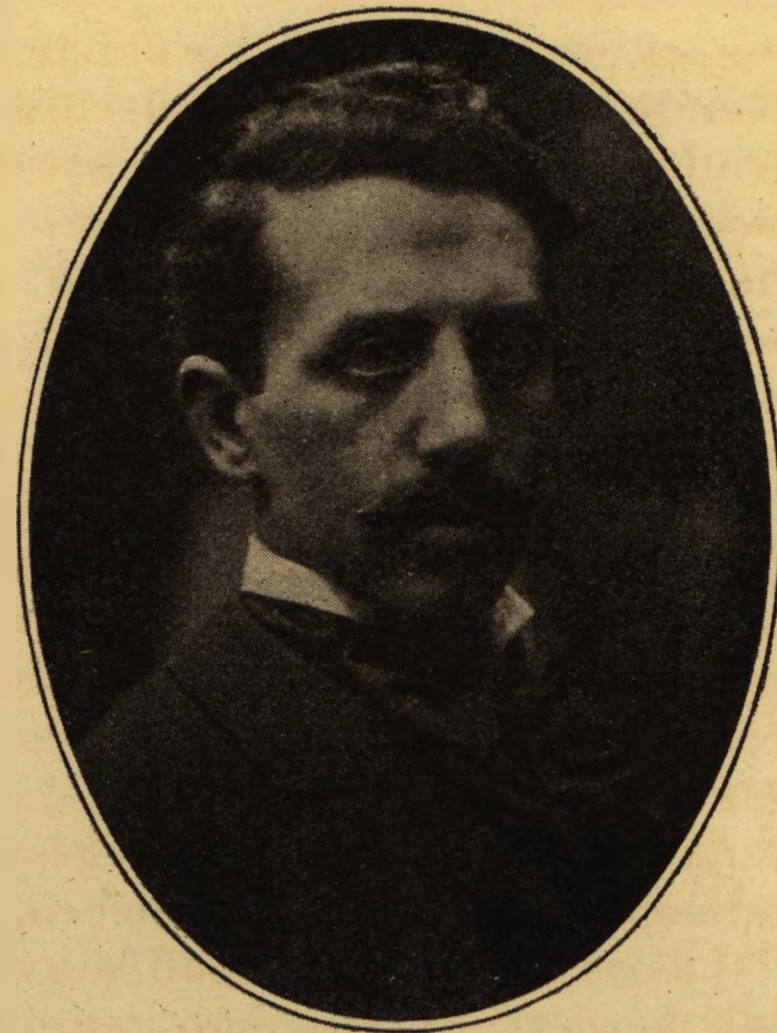
Lakos Alfrédrol szóló írásomat, úgy érzem, egy lírai vallomással kell kezdenem, amely egyszersmind felelet az esetleg feltolakodó szubjektív kérdésre: mért csak most, holott Lakos Alfréd már vagy egy negyedszázadja a zsidótárgyú képek speciálista festője nálunk? Volt idő, amikor Lakos művészetével szemben, minden judaicus tartalma ellenére, idegenül állottam. Sőt talán egyenesebb, ha kimondom az őszinte szót: ellenségül. Az új ösvényeket kereső fiatalság forrongása ez, amely csak a végső problémákat megoldó jövődó felé tekint és a multtal megengesztelődni, a multat hordozó jelennek megbocsátani nem tud. Az ifjúság csak egyetlen utat ismer, azt, amelyet kutat, amelyen az új ideálok fellegvárába vél eljutni és csak amikor látjuk, hogy minden út csak elérhetetlen cél felé vezet, kezdünk körülnézni és látunk magunk körül kigyózó virágos ösvényeket, illatos gyümölcsfákkal felénk mosolygó kerteket, terebélyes törzsű lombátrakat, amik hús árnyékot, enyhülést, üdülést adnak, pedig rajongó futásunk útján azelőtt észre sem vettük. Ezerféle az élet, a világ, a szépség, a művészet, ezerféle a színek, a vonalak, a hangok ritmusa és harmoniája. Letűnt korokból, távoli tájakról lejtene felénk csengve-bongva és mi megértjük a muzsikájukat, átérezzük az érzéseiket, átéljük az életüket és annál látóbb a szemünk, mennél több színfoltot és színvibrálást tud befogadni és annál hallóbb a fülünk, mennél többféle ritmusnak a zenéje tud átömleni rajta feszülő idegeink középpontjába.

Lakos: Die Nachricht vom Tode Kossuth's

Lakos: Kossuth halálhíre veterán honvédek közt

Lakos Alfrédet: a művészt — közelebb hozta hozzám Lakos Alfréd: az ember. Az idealisták ama fajtájához tartozik ő, akik fel tudják áldozni egy eszméért az életüket. És ez a szent mártírom-készség tiszteletet kell hogy gerjessen azokban is, akik talán az ő eszméiért lelkesedni nem tudnak. Több mint két évtizede küzd ecsettel és tollal a zsidó téma emancipációjáért a művészetben. A zsidó témáért, amely neki nem csupán csak téma, mint a holland festőnek a főkö-tös hollandi leány, vagy a facípős holland paraszt, hanem, hogy bibliai szóval éljek, csont az ő csontjaiból, hús az ő húsából. Lakos Alfréd a zsidó témában valami misztikus szentséget lát, egy életmissziót, a bolygó zsidó megváltását a góluszból, a lenézett-ség, a kigúnyoltság exíliumából. A művészet neki nem l'art pour l'art, hanem egy magasabb hívátás eszköze. A művészet az emberért van, tehát segítse tökéletesíteni az embert. A művész az Übermensch, az emberfölötti ember, az emberiség életmestere, etikai vezetője. „A művészet a leg-hatásosabb eszköz minden gyűlöletes, hazug és embertelen propaganda leküz-désére” — írja Lakos Alfréd a Háborús Almanach egyik cikké-ben. És éppen a Mult és Jövő-ben fejtegette nem rég, mekkora szerepe volt a francia anti-szemitizmus fejlődésében és ál-talában a világháborús hangu-lat kialakulásában a szerinte Oroszországból irányított mű-vészetnek.

Lakos Alfréd

Ilyen konfesszió mellett meg-értjük, hogy Lakos Alfréd a zsidó témában bizonyos pro-grammot igyekezett megvaló-sítani: Kiemelni a zsidó típust a karikatura megalázó szere-péből és felemelni a komoly festészet magas piedesztáljára, ábrázolni a zsidó nép egyszerű fiát, a rongyos kaftánú, kuszált szakállú és bánatosszemű öreg zsidót és megérzékelteni benne a zsidóság nagy multját, arcán

a történelem évezredes patináját, vonásaiban ősi kultúra differenciáltságát és szemeiben régi bölcsék rezignált átszellemültségét, — vagy ahogy Lakos mondja: megéreztetni a romban a palotát.

Kétségtelen, hogy mihelyt a művészet bizonyos programot követ, a program könnyen a művészet rovására érvényesülhet. És bizonyos, hogy Rembrandt zsidó misszionáriusi szándék nélkül is felülmulhatatlanul gyönyörű zsidó típusokkal ajándékozta meg a világot. Mégis mélyen megindító, ha megfigyeljük Lakos zsidó típusain a művész rajongását a zsidó kultúriságért, a lelkesedést azért a tradicionális egybeforródásért, amely a Zsidóságot, Istent és a Könyvet *egy-nek* mondja. „Melyik fajnak, népnek vagy nemzetnek van oly dicsőséges, festőileg is kiaknázzhatatlan múltja, mint éppen a zsidónak?” — írja Lakos. — „Miért idegenkednek hát akár a zsidó művészek, akár a zsidó mecénások a zsidótárgyú művészettől? Hát mi zsidók is segítsünk talán bojkottálni saját fajunk dicsőítését, mikor az egész világ minden faja önmagát dicsőíti művészetében, irodalomban?”

Lakos Alfrédnél a zsidó művészet kérdése zsidó faji kérdés. És ez a programszerűség bizonyos ünnepélyességet kölcsönöz az ő témáinak. Hét-köznapi zsidókat alig festett. A zsidó népelet humoros oldalai őt nem igen érdekelték.

Ha összehasonlítjuk Lakos képeit Kaufmann, Krestin vagy Pilichovszky hasonló témájú festményeivel, meg kell állapítanunk, hogy Lakos a könyv zsidójának a festője, a tóráé, a talmudé vagy az imakönyvé. Gazdag skáláját találjuk nála a zsidó könyvkultuszból fakadó érzéseknek és hangulatoknak. Itt egy gondolatába mélyen el-

Lakos: Die Synagoge in Flammen

Lakos: Az égő zsinagóga

merülő nemes profilú zsidó fej, amely egy kiemelkedő kéz finom ujjaira támaszkodik. Hogy min gondolkodik, elárulja az előtte fekvő talmudfoliáns. A könyvet különböző változatokban talál-

hatjuk Lakos képein. Itt még elmerülve bűvárnak benne, ott meg már csak végső akkordok zsonganak ki a becsukott ódon foliánsból. Itt egy öreg zsidó oktatja belőle tanítványát vagy unokáját, ott három vén talmudista görnyed föléje, hogy egy „nehéz kérdés“-t megvitatassanak. Itt egy szűk padlásszobában látjuk a könyvet, amint gondok között virraszt mellette a szegény sorssujtott, ott a földön gyászoló két árvának magyaráz belőle vigaszt a fiát vesztett nagyapa. Itt egy égő zsinagógából viszi magával mint egyetlen megmentett kincset egy menekülő öreg zsidó, ott egy hajóállomáson a hóna alatt szorongatja a kivándorló, akinek a könyv minden vagyona. Egy elhagyott szobában a falnak támaszkodva imádkozik egy tépett taliszur zsidó, arcán kétségbeesés és előtte a

Lakos: Entfremdet

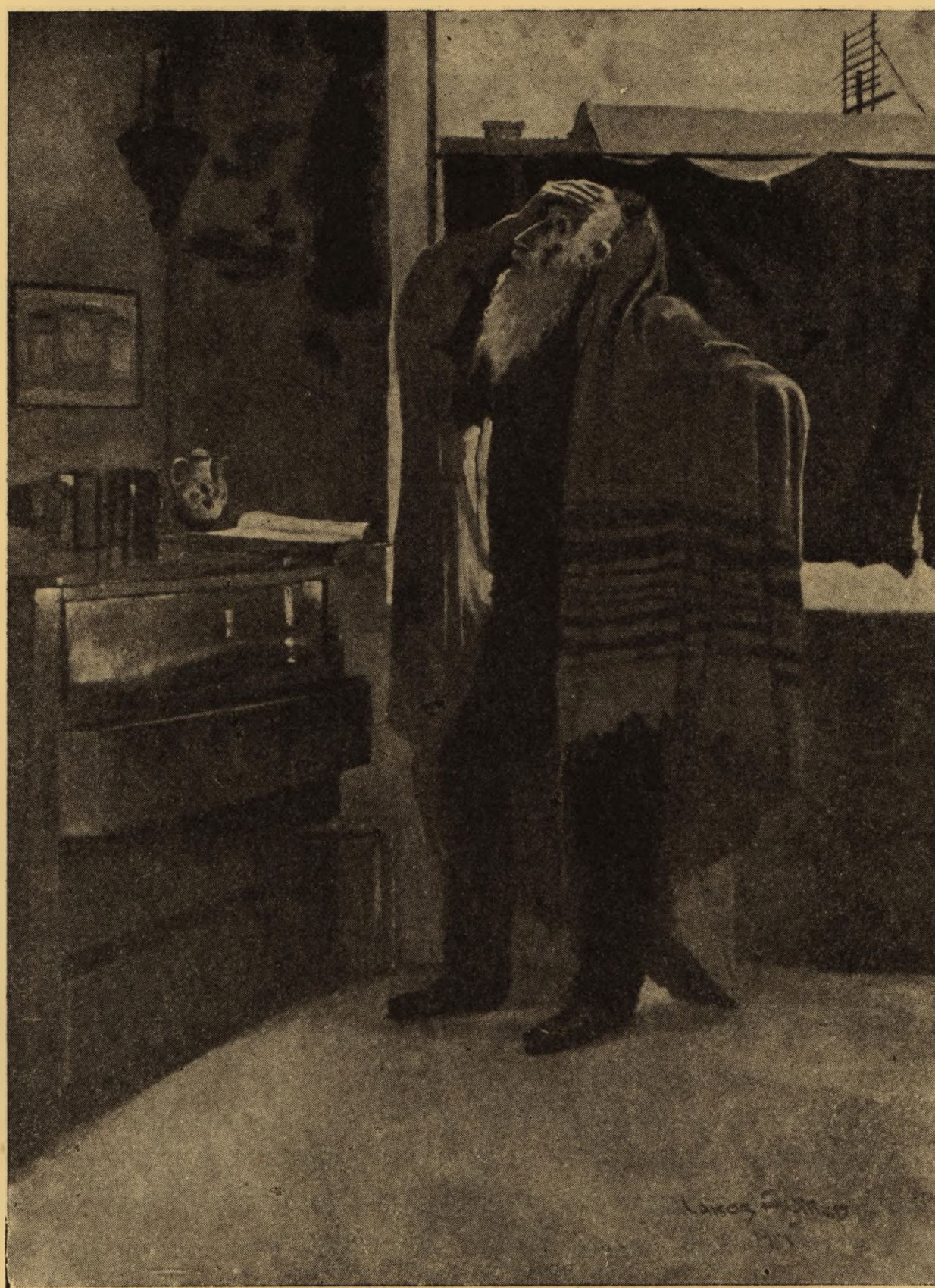
Lakos: Elidegenedve. (Vázlat)

nyitott könyv mint tátongó nagy kérdőjel. Egy másik képen („Elidegenedve“) asztal körül ül a család, szomorúan nézik a nagyvárosból hazatért fiút, akinek az ő patriarchális kis világuk már idegen és oldalt külön ül a nagyapa, búsan a könyvre néz, az ősi zsidó Könyvre, amelytől az ő nagyvárosi unokája — az új generáció — már oly messzire eltávolodott...

És ott találjuk a könyvet az új generációnál és a nőknél is. Hangulatos interieurben átlátszó függöny mögött, rózsás, csipkés asztalka mellett ül elmerülve egy nő. A kezében könyv. Ez már nem foliáns, de valami rokonságban mégis van a foliánssal: ez szerettette meg a zsidóval a könyvet.

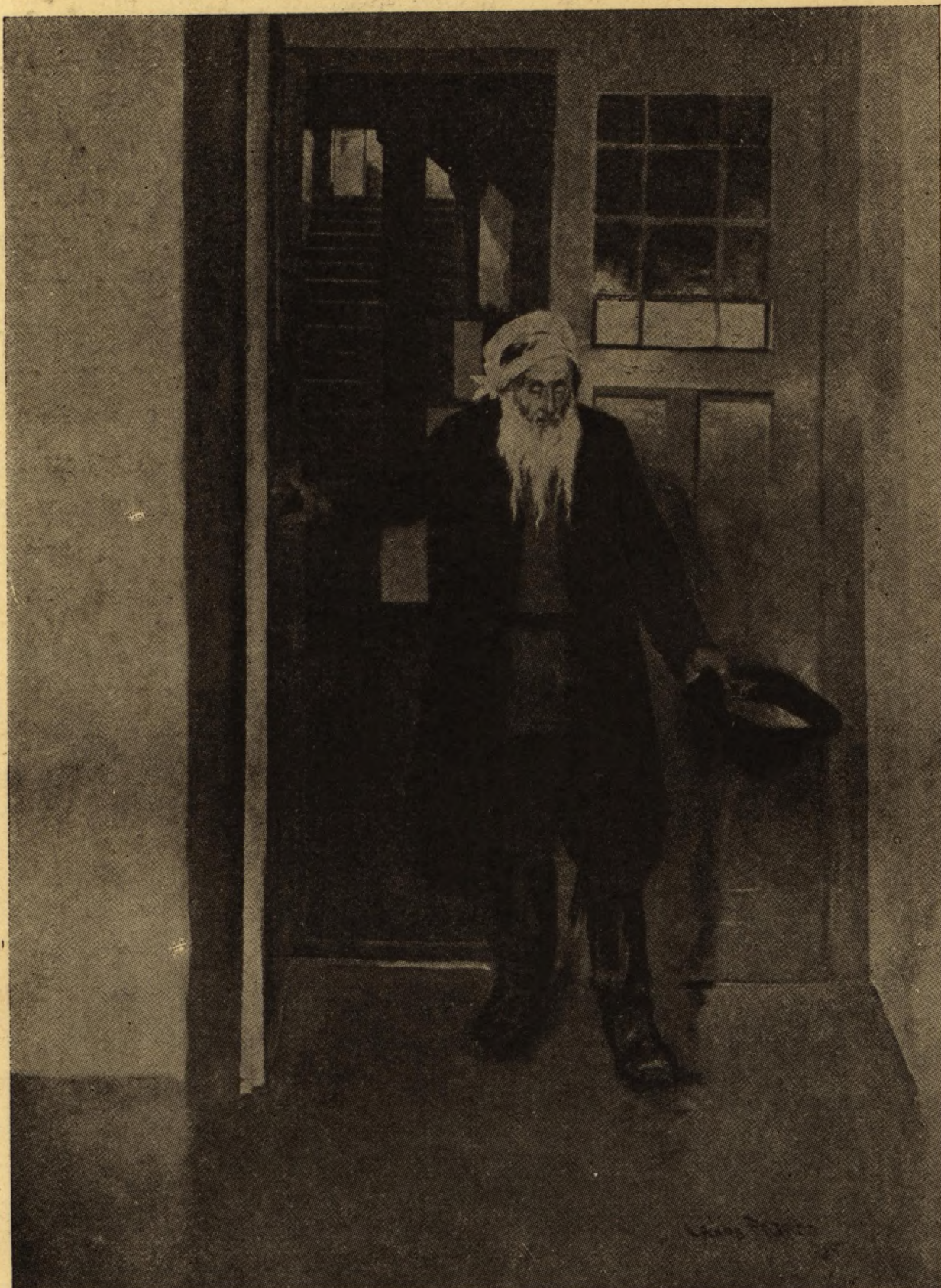
És ott a zongoránál ülő nő előtt is nyitott könyv van, kottakönyv, melyből ősi melódiák szállanak a fehér billentyűkön át, talán a Kol-nidre akkordjai, melyet megindultan és áhítattal hallgatnak körülötte mindnyájan, és a jelen sujtott menekültjeinek lelke el-elesz a „régí dal“ szárnyán a multba és a jövőbe...

Lakos Alfréd programjába tartozott természetesen a *bibliai* tárgyú festészet művelése is. És amit ezen a téren alkotott (Mordechai diadala stb.), kitűnő kompozíciók. Általában erőssége a kompozíció. Ezt egyéb nem zsidótárgyú képein, interieurjein, csendéletein, rajzain és a már húsz évvel ezelőtt a párisi lapokban megjelent karika-

Lakos : Im Gebet

Lakos : Imaközben

Lakos : Nach dem Pogrom

Lakos : Pogrom után

turáin egyaránt konstatalhatjuk. Lakos alig volt huszéves, amikor „Kossuth halálhíre“ című nagy-szabású kompozícióját festette. Veterán negyven-nyolcas honvédek olvassák a szomorú hírt imá-dott hajdani vezércsillaguknak örök lehunyásáról. A képet ma sem nézhetjük megindultság nélkül. A „gyászoló zsidók“ című fiatalkori kompozíció-ját pedig egyik lap a másik után közölte úgy nálunk, mint a külföldön. És azóta is a különböző tárlatokon számos kompozíciójával aratott sikert.

Ha Lakos Alfréd okosan ült volna Fortuna szeke-rén és nem lépett volna az esztétikai harcok terére, ahol oly kevés babér és oly sok ellenség terem, bizonyára kevesebb küzdelemmel állhatta volna az életharcot és az új művészeti irányok ellen való csatázás helyett a művészi alkotásban méltó fejlődés lett volna osztályrésze. De Lakos Alfréd még fiatal, negyven és egynéhány esztendejével még nagy utak és talán új utak is állanak előtte. Talán ad neki a sors néhány nyugodt esztendőt, hogy rajongó zsidó lelkének nagy terveit, művészi íhletének koncepcióit valóra válthassa.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörök-ben kéri a Mult és Jövőt!

SOMLYÓ ZOLTÁN: A VALLOMÁSOK KÖNYVÉBŐL

*Nem prédikáltam néktek sose istent,
A prófétátok biz én nem vagyok.
És szent glóriát bizony nem hintettek
Az én fejemre égi angyalok.*

*Bizony nem voltam templomban az első
S bizony nem voltak hangos dalaim,
Mert csöndes külső mögött sír a belső
S füstölög a lélek a test falain.*

*Bizony nem voltam megfogható kézzel
És a piacra ki nem álltam én.
A nyelvemet nem kenegtettem mézzel
S a hulló hóban kövön háltam én.*

*Sok hibáimat biz én megmutattam,
A titkolásra időm nem vala.
S mások hibáit hogyha kikutattam,
Megenyhült szájam zord, fanyar dala.*

*Oly olcsó voltam, mint mezőn a fűszál
Azoknak, akik szómat szeretik!
Jaj, olyan olcsón, olyan önfeledten
Nyujtottam oda szívem én nekik...*

*Mit tudják ők, hogy mit kaptak szívemben!
A szürke kancsó mily bort rejteget?...
Mit tudják ők, hogy mily bot korbácsolja
A testen is túlszálló lelkeket!*

*Én megálmodtam sok néma panasztok
S szavakba írtam a ti könnyetek.
Hozzatok mentem, vigasztalva, lágyan —
De ti énhozzám sose jöttetek.*

*Mert ti vagytok az erősek, a büszkék!
És én vagyok a gyöngé, a kicsiny.
Hogy látná meg az út porában állót,
Ki hátradől a rohanó kocsin...*

*Én mindig, mindig utánatok néztem,
Ti örültetek, ha nem láttatok.
Jól ismeritek sötét, kormos arcom,
De én csak kemény, durva vállatok.*

*Sarokban élek, sötét homályban,
Amelyen a szúrós szél áthatol.
A napnak fénye nem melegít engem,
De arcát annál jobban láthatom.*

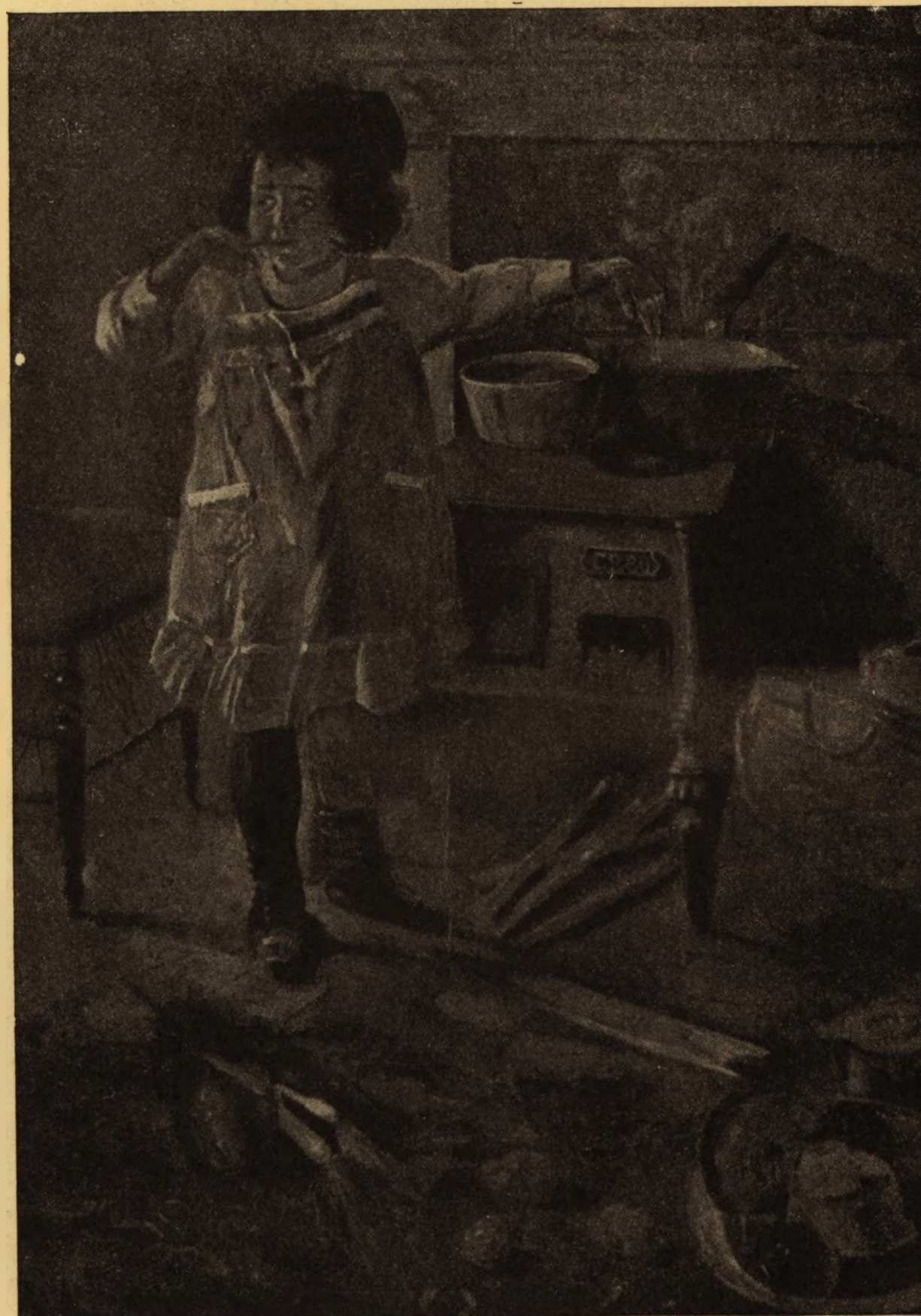
*S ha el is téved hozzám egy sugára,
Mint éles tör szívemet fúrja át.
A rossz énnékem adja minden rosszát,
Am a jó csupán az árnyoldalát.*

*A ruhámat fekete tűvel varrták,
Fekete cérna volt a tű fokán.*

*És ezt is fekete szurokkal csavarták:
Ne szakadjon a sorsverés nyomán.*

*Sötét hajamba fekete virágok,
Ti nem látjátok, de én érzem.
És mindennapon újra, újra nyílnak,
Búval öntözi őket két kezem.*

*Az Isten nékem nem az, ami néktek
S hogy mi nékem, meg nem mondhatom én.
A boldogságnak istene tiétek!
Enyém a könny s a fajgatás enyém!*

Lakos: In der Küche

Lakos: A kis torkos

LORÁNT MIHÁLY: MUZSIKA...

Fránkl Vilmos barátomnak, minden szeretetemmel.

*Szívem zenélőóra... halkan csenget,
Úgy átöleli hangjával a csendet...*

*Ha szól a szava száll a képzelet,
Ha alszik hangja: álmodsz... képzeled;*

*Ha szárnyra kap és megdobbán vadul,
Csendül az ajkam, muzsikára gyúl...*

*S ha megnyugszik... Ki hallgatja a csendet...?
Szívem zenélőóra... halkan csenget...*

SZÁSZ MENYHÉRT: A HŐS

I.

tollak idegesen sercegetek. Sűrű füst szállott. A sűrű füstkarikák egymásba akaszkodtak, kavarogtak, tömörültek s a szoba levegőjén nemsokára opálos köd ült. A másik szobából élesen hangzott Aurode kisasszony katonás hangja, az előszobában zavaros német és magyar beszéd, rekedt nevetés, számolás; a pénztártól pedig a márványon csengő ezüst koronák kacagó szopránja jött.

Székely a jutalékívek előtt ült. Tizenöt percent, — mondta magában — első évben tizenöt percent, harminchárom korona ötven fillér után, le bélyeg és jutalék, igen és tauglich vagyok, ezzel a mellel, na ja, tauglich vagyok.

— Dezső öcsém, — kiáltotta az öreg Baumnak — tessék a jutalékjegyzéke. Minden jót. Én holnap már megyek. Tiszteltetem a Dundit. Itt a jegyzék, én többet már nem igen írok ilyet.

— Szervusz, — mondta az öreg Baum — aztán csak vigyázz magadra. Át kell úszni. Az én fiam is ott van. Na, szervusz.

Székely hangosabban nevetett, mint szokott. Valahogy a saját hangját nevette túl. Huszonkét éves volt és még csak elképzelései voltak.

Ha Veszprémre és a Rakoy-lányokra gondolt, olyankor a szeme kékje nefeletsvirág volt. Itt élt Pesten hatvan forintból és várt. — Aztán jött a háború... Ma kapta a behívót. Búcsúzott...

Torkán égett a szíve. Sápadt volt, de hangos és fölényes beszédű. És minden búcsúzó kézfogás után valamivel erősebb lett, mintha minden kéz — egyformán finom és érdes — erőt öntött volna belé. Utoljára Geyer Ósiástól búcsúzott.

— Herr Geyer — mondta — áldja meg a mi istenünk.

— Há Székely — mondta Geyer — tessék,

Lakos: Disputation

Lakos: Nehéz kérdés

fogadja el, itt ez az imakönyv, ez éppen elfér egy olyan katonazsebben, egy nagyszerű kiadás... és az ember úgy biztosabb — etwas sicherer — és úgy közelebb van a jó Istenhez, kedves Székely úr...

Székely zsebetette az imakönyvet. Mégegyszer végignézett az íróasztalokon, ahol a tegnapi, a tavalyi por ezüstösen sűrűsödött, beragadva tentába, tollszárba, szerelmesen és akaratosan. Por, amitől Székely barátja, Schatz a költő, már untauglichra köhögte magát. Ez a Schatz, aki néha végighúzta finom és karcsú ujjait egy ilyen porrétegen, aztán nevetett sokáig, hogy majdnem belevérzett és azt mondta:

— Por, amiből leszünk, amivé leszünk, jaj, mennyi van, ha ebből enni lehetne...

Szóval Székely, a magánhivatalnok, ment. Feszesen ment a pályaudvarhoz. A léptei már biztos katonaléptek voltak. Szívében tegnapi dalok muzsikáltak... És a vonaton, a vonatkerekek dörzsölő ritmusára húzta és borította a szavakat: — háború... há-bo-rú... ma... gya... rok... győzelem... sze-re-lem... sohasem voltam én... senkinek... szerelme... életem... gyönyörű... fiatal... életem... háború... háború... Jó anyám... szép anyám... veszprémi... leányok... előre... magyarok... honvédek... előre...

II.

Megérkezett.

Kéthavi kiképzés százezer gyötrelmén átesett. Kadett lett. Mentek. Hatan voltak kadettok. Öten karcsú és nyulánk fiúk. Szőkék. Csak Székely volt fekete, alacsony, kislíus, ideges. Mentek. A főhadnagyuk szeparált, lármás, de jó ember. A kadettok közül egy még az úton lemaradt. Öten maradtak. Cernovicig ment a vonat. Az volt a cél.

Mikor Cernovicbe érkeztek, az orosz tűzérség erősen lőtte a várost. A repülőgépek kedves üzeneteket dobáltak a honvédekre. Éjszakánként váltásra került a sor. Ilyenkor a Székelyék ezrede kiment a lövészárkokba. Tüzeltek. Szorgalmasan és rendületlenül. Mindkét oldalon erősen feleseltek az ágyúk. Nagyszerű koncert volt ez, bizonytalanság és a helyzet teljesen ismeretlen volta.

A fiúknak megmutatták a háborút. Éjszakánként megszagolták a puskaport és hajnalban már új, tűzkeresztelt ezredek váltották fel őket. Akkor hazamentek és pihentek. Este előlről kezdődött az egész...

Egy iskolában laktak. Az iskola mellett tejcsarnok volt. Itt uzsonnázott az öt kadett. Fekete-hajú lány szolgálta ki őket. Haja fekete volt, mint az acél és a szeme kék, mint a tenger, ha pihen... Csacsogott, mint egy kanári. Hozta a kávé és leült. Németül beszélt és Székelyt kivéve egyik sem tudott németül... Egyikük erőszakosan gondolt régi, német leckékre és kedvesen mondta: — Liebe... schöne Liebe...

Ezen aztán nagyot nevettek. A lány is, aki erre egyszerre kívágta minden magyar tudását:
— Vitéz úr...

Mint öt gyermek, úgy játszottak. Székely sem árulta el, hogy tud németül. Mindig pajkosabbak lettek. Egy délután a lány mindegyiknek kabátzsebébe nyúlt, kutatót, keresgélte. Fényképek, revolver, cukor és levelek közül tompán, feketén és komoran bukott fel hirtelen a Székely imakönyve. A Geyer-féle imakönyv.

A lány elsápadt. Székely egyszerre tudott németül. Mint a gyöngy, úgy pergett le ajkáról a német szó. Nevettek mindnyájan, Székely tovább beszélt:

— Tehát zsidólány vagy?

— Igen.

— Neved?

— Oli Plesznik.

— Hát Oli Plesznik, — folytatta Székely — itt öten vagyunk és mind az ötünknek tetszel. Szép zsidóleány. Látom a szemedről, hogy vágyaktól csiszolódott kékre. Látom hattúnyakadról, az íveléséről, hogy sokszor nyúltál a csók után. Most annyira telve vagyok veled, hogy most, most kellene egy sturm, egy előrelökött szurony a szívemnek. — Az élet legszebb fináléja a szerelem. Tudod?

És még mondott sokat Székely, a kadett aznap, de másnap már csak a másik négy jött. És harmadnap új ágyúk érkeztek. Harminc és felesek. Az oroszokat megdolgozták.

Székelyék délután indultak. Az emberek a kapuk alatt állottak. Virág hullott... A főhadnagy vezényelt: — első század Szmola, második század Székely... stb. Parancsszavak pattogtak. Székely kihúzta a kardját. Vezényelt. Indultak. Jobbról, ballról hallotta, amint mondták és rámutattak:

— Milyen fiatal.

... Peckesen rágyújtott egy cigarettára.

— Mindegy, — szólt — mindegy.

... Az embercsoportok elmaradtak. Kisebb házak jöttek és romok... A délután szürkült... Heves ágyúzás hallatszott... Mezők jöttek és a nap vérpiros arccal bukott le a hegyek mögé.

A folyón átkellett menni. Az újonnan vert hídát még lőtte az orosz. Az első század átkelt. Székelyék jöttek.

— Utánam fiúk! — és a hangja tisztán csengett. Átkeltek.

— A töltés a mi helyünk! — vezényelt. Utánam! Odaértek.

Jó fedezék volt. Kimerülten hasáltak le... Az orosz visszavonult:

Este volt...

III.

... Két napig mentek előre. Akkor megálltak. Az ellenség dacosan megvetette a lábát. Erősítést kapott... Hullott az ember. Székely vezetett: — előre!

Lakos: Unterricht

Lakos: Oktatás

Még remegett a lelke mögött az Oli Plesznik karcsú alakja, egy görcsös vágy az élet után, pihenés után, egy takaró után. Semmi nem volt... Roham jött, roham után...

Aztán mint egy nagy ásítás jött az éjszaka. A főhadnagy elesett. Két kadett eltűnt... Nem láttak semmit. A két ellenfél összekavarodott. A rend felbomlott... Aztán jött egy granát. Székelyt levágta.

Egy óráig feküdhett ott. Mikor kinyitotta a szemét, csak feketeséget látott. És csönd volt... Néha messziről, rémesen, mint egy túlvilági nyögés, úgy hallatszott, gyöngén, törten:

— Szanitéc... sza-ni-téc...

Felült. A lábait nem bírta mozgatni. A csata-teret rellektor fénye sétálta körül, uszályosan... Székely egy alakot látott, aki, midőn a reflektor fénye hozzá közeledett, hirtelen levágta magát a földre. Aztán jött a fény, újra levágta magát.

— Szanitéc! kiáltotta Székely.

... Az alak ott volt előtte. Vastag faágra támaszkodott. Orosz volt. Szólt. Feléje kúszott. Székely a revolverét kereste. Nem találta. Egy-máshoz értek. Nézték. Az orosz kézzel mutatta, hogy: — inna. Székely a kulacsát adta. Egymás mellé ültek. Derengett...

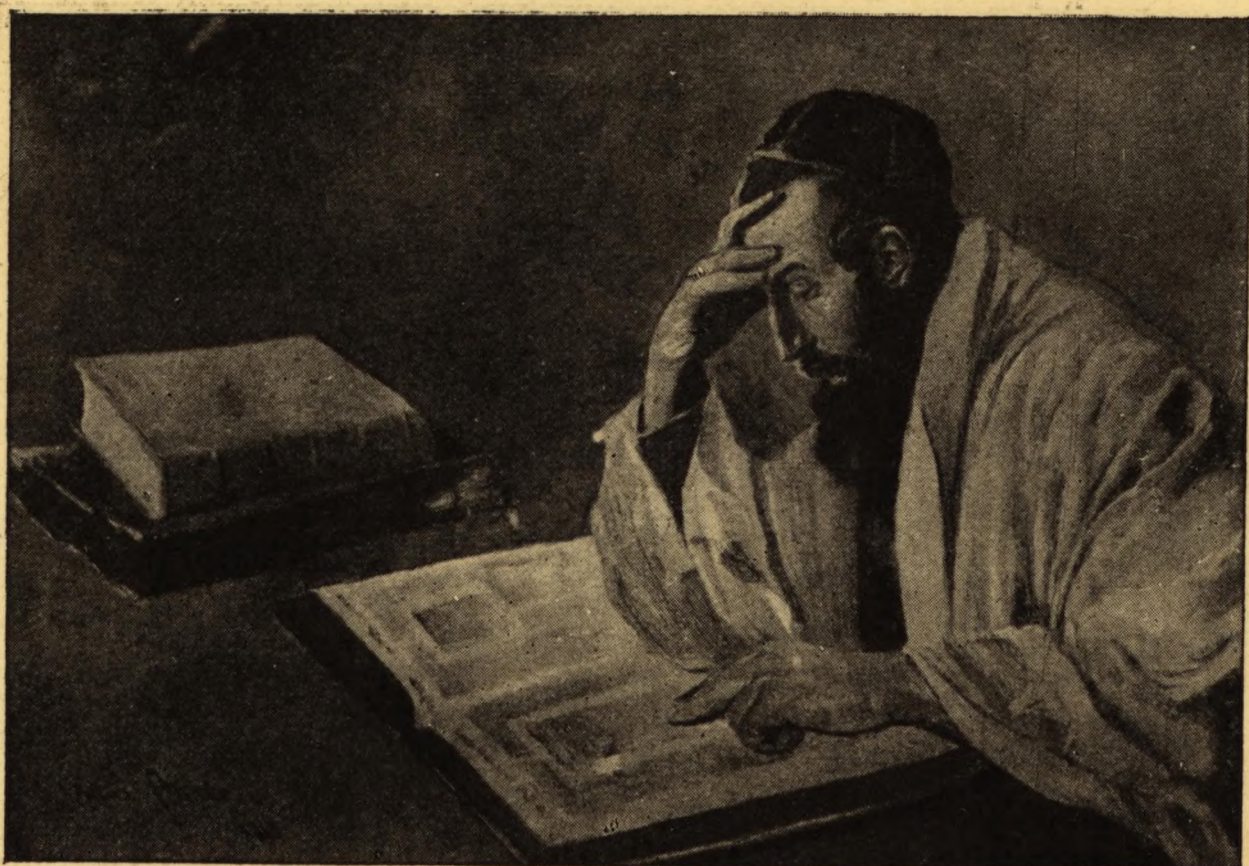
Az orosz nyakából folyt a vér és egy fényképet csókolott. Székely is keresett valamit. Kezébe akadt a Geyer imakönyve. Kinyitotta. Az orosz odanézett. Arca átszellemült, halkan csuklott:

— Adonaj.

... Így beszélgettek. Aztán jöttek a szanitécek. Magyarok voltak.

IV.

A szekér lassan haladt Cernovicon át, a kórház felé. Székelynek mindkét lába béna volt. A cernovici délelőtt vakítóan ragyogott, mint egy gyönyörű diadém Európa keblén... Sok kocsi ment egymás után némán és ünnepélyesen. A nép kíváncsian

Lakos: Der Rabbi

Lakos: A rabbi

tolongott és Oli Plesznik közönnyel állt a tejcsarnok előtt.

Megismerték egymást.

... A lány sírva és lihegve ment a kocsi mellett. Fáradhatatlanul és kitarva. — Székely behúnyta a szemét és a lelke boldogan ringott messzire, miközben mellette sírva csuklott Oli Plesznik:

— Én hősom... én hősom...

VÁRNAI ZSENI: MIATTUK

Tudom, énnékem úgy rendeltetett
Ez életben, hogy gyermekeket dajkáljak,
Hogy tőlük jöjjön az öröm, a bánat,
Az aggodás, a könnyeső és minden,
Én fájdalmamért egy jajszavam sincsen
A magam bánata, keserve; semmi,
Csak értük élni, miattuk lenni.

Ha fáj is az élet, miattuk élni,
És jární, kelní, mozogní, beszélní,
Szavakat mondani; idegen szókat,
Megkopogtatni idegen ajtókat
És jéghideg szívek závarját verní,
S mindent miattuk; csak miattuk lenni.

Hogy kis életüket bánatom ne érje,
Cselédi lelkeknek lenni a cselédje,
És álorcás orcák titkait lesni,
Mindig féltetni és mindig remegni,
A vágyam életét jaj, sohasem élni,
Lassan roskadni és lassan csak elégni,
Míg rám nem hajlik a bús, meddő este...
A lelkem úgy jut martalóc kezekre
Mint drágakő, mit nem őriz senki...
És lenni kell, csak miattuk lenni.

GUTTMANN MÓR: ZSIDÓ MISZTIKUSOK

ISRAEL BAAL-SCHEM

Halott volt a föld és pusztá, bús sötétség árja ömlött végig rajta és isteni szellem nem lebegett a fekete vizeken. Nehéz sötétség súlya alatt vonaglott a föld, mélységes, bánatos éjszaka volt mindenütt; szomorú remegős éjszaka, melynek kísértetes csendjében a lélek vért könnyezik. Mintha halottvirrasztós éjszaka volna és oh mily különös, virrasztó volt mindenki és halott is egyben. Halálos remegéssel síklottak el az emberek egymás mellett, földnek szegzett szemekkel rótták útjukat és ijedtség fogott el mindenkit, ki embert látott: mintha kísértetet látna, lélek nélkül bolyongó halott testeket. Már senki sem hitte, hogy él: ettek még ugyan és ittak is, beszéltek még és kacagtak is hozzá, de mégis mindenki tudta, rejtelmes bizonyossággal állott mindenki előtt, hogy ő már régóta nem él, hogy lelke elszállott és soha többé vissza nem tér. Elő halott volt mindenki, kialudt szemük üres tekintettel meredt a semmibe és az örültek tétova nézésével kerestek valamit, ami többé föllelhető nem volt. Beteg volt minden, üresre kirabolt lélekkel és haláljegyes homlokkal támolygott egy nép a sír felé. Még állott egy istenháza, de Isten többé nem volt ott, még olvasták az Ő könyveit, de vigaszt többé nem adtak, még hirdették az Ő bölcseségeit, de a hit ereje eltűnt belőlük. A szegény favágó hiába sírta el zsoltárát: nem felelt neki Istene és a tudós, ki a gemara édes-bús dalában akarta nyomorát feledni, borzadva hőkent vissza: a könyv is halott volt.

Gyász, mélységes éjféli gyász ölelt át mindent, a halál angyalának bús szárnysuhogásából egy nép bucsúszava sírt ki. Fáradt csüggedéssel hanyatlottak a fejek és a szíveket gyötrő vágy emésztette. A bölcsőben fekvő gyermek fölemelte kicsi fejét és kereste az Istent; a munkában görnyedő férfi fáradt szemeivel őt kutatta, a szomorú asszonyok szíve ő érte epedt s ha jött az éj és egy rejtelmes titkos susogás hangzott, fojtott lélekzettel hitték: itt van Ő. De hiába volt minden várás. Nem akart visszatérni, még ha a várásban a lélek el is epedt. Hűtlen lett a régi szerelmes, akiért annyi vér és könny hullott, hűtlen lett ő is, elment, hogy soha többé vissza ne térjen.

De történt im egyszer, hogy eljött egy ember, az erdőből jött amolyan egyszerű ember. Illatos erdő levegőjét hozta magával, balzsamos erdő levegőjét és madarak csengő dalát. Két gebe, sovány két gebe volt szekerebe fogva és ha terhét rá fölrakta, vígdalt dudolgatott. A szomorú népek bámulva néztek, dalolni hogy is lehet? A dalos ember meghallotta nézésüket és kérde őket: miért is nem? De a másik így felelt: hát nem tudod? Nekünk

nincsen Istenünk. Mit mondottál, kérde még egyszer a dalos ember, nincs Istened? Jól értetted, — felelé az — elhagyott ő bennünket és most nem tudjuk őt megtalálni és nélküle pedig élni nem tudunk és szava csüggedten hangzott és hangja miként ha sírból jött volna. És hogy így állottak ott, szeretettel ölelte lelkével a dalos ember bús társát és megfogva karját, imígy szólott hozzá:

Jöjj velem az én erdőmbe, ott megkeressük Istenedet. De amaz hitetlenül nézett reá és kérde: hogyan, hát Isten erdőben volna található? Soha ilyesmit hallással nem hallottam, a régi írások sem tudnak ilyenről, — de mégis elment vele. És hogy így mentek, im csodás dolog történt. Halk szellő suhant végig az erdőn, édes-titkos dalt zengve, vígan bólogatták fejüket az öreg fák és egy rejtett hegedűs édes játékára bódult táncot jártak a tarka pillangók. Egy nagyszerű, csodapompás dalvíhar zúgott az erdőn keresztül, zengő örömben kacagott a Minden. Minden por-szem örömről mesélt, minden virágból gyönyör áradt, mindenben gyönyör lakott. Forró titkú mesékkel volt telve az erdő, csodanásról regélt a szellő és a dalos ujjongó levegő mint egy illatos bársonykéz simogatta kábulatba a lelket. És a tovazúgó gyönyöráradat nagyszerű erővel ragadta magával a szomorú embert és lelkéből felszakadt a nagy zokogás.

Hát megtaláltad őt? — kérde a daloslelkű ember. — Most jöjj velem a többiekhez. És elhagyva az erdőt és mentek a szomorúak városába. És hogy a szomorúak városába értek, kacagó fájdalomban vonaglott a dalos ember lelke s fölemelve szavát, imígyen szólott hozzájuk:

A zugó erdőből jövők hozzátok, a zugó erdőből, hol mesék illata és madárdal. A kacagó Isten küldött hozzátok, hozzátok, ti szomorkodók.

Új tudás szállott lelkembe, új tanítás él a szívemben, új életet hirdetek én tinéktek, életet, mely színöröm és kacagás.

Elveszett a ti Istenetek, im visszahozom Őt. Valóban mondom én tinéktek, nagyszerű találást találtam én: megtaláltam a ti Isteneteket.

Bánat és sötétség van szívetekben és lelketek halott, de tudjátok meg tudással: halott lelkeket és éjfél szíveket nem szeret az Isten.

Jöjjetek velem az én erdőmbe, megmutatom ott nektek Őt, ott majd minden bánat és minden szomorúságtok ujjongó örömben olvad át.

Jaj nektek, emberek fiai, kik szomorúságban akarjátok Őt szolgálni! Jaj nektek emberek fiai, kik könnyekben látjátok Őt! Jaj nektek emberek fiai, kik halott könyvekben kerestétek Őt! Jaj nektek, kik Isten ruhájába fogóztok, de lelkét meg nem érzitek!

Hol kerestétek ti Istent, merre hittétek találni Őt? Valóban homályos szobákban, aszott szívekben és sötét lelkekben nincsen otthon Ő.

Nagy és Szép és Dicső az én Istenem s szereti a nagyot, a szépet és dicsőt. Öröm és Boldogság

és Gyönyör az én Istenem és szereti a gyönyört, örömet és kacagást.

De búsak voltatok ti és lelketek homályos. Sötét szobákba bujtatok, sötét szellembarlangokba. Ezért ment el tőletek s eljött im az én erdőmbe.

Nálam lakik mostan Ő, szívemben épített magának palotát. Lelkem az Ő pihenőháza, lelkem, mely madárdal, ujjongó öröm és kacagás.

Merüljön lelketek az örökkévalóság tengerébe s évezredekbe nézzen vissza szemetek: aztán mondjátok meg nekem, hol találtátok Istent először, szava először honnan hangzott felétek?

Éjszakák sötétjéből, barlangok fojtott levegőjéből szólott-e hozzátok? Törött testekből, ványnyadt lelkekből vagy halott könyvekből zengett talán hangja felétek?

A végtelen pusztában hol istenerővel vágat a vihar, egekbenyuló napkoronás csúcsból dörgött hatalmas hangja.

Zúgó tengerárja hirdette jöttét, villámló viharok harsogták érkezését, lépése alatt világok roppantak, szavaitól hegyek olvadtak és hogy megjelent a föld felett a nap izzó szekere: ott volt Ő.

És most megint napsugárra vágyik, napsugarat, hullámok zúgását és viharzengést akar, jöjjetek tehát az én erdőmbe, itt megtaláljátok Őt.

Lajos: Rachel-Studie

Lajos: Rachel-tanulmány

Istenről beszél itt minden, az Ő létét hirdeti a legkisebb is. Isten szíve itten minden és örök isteni lét.

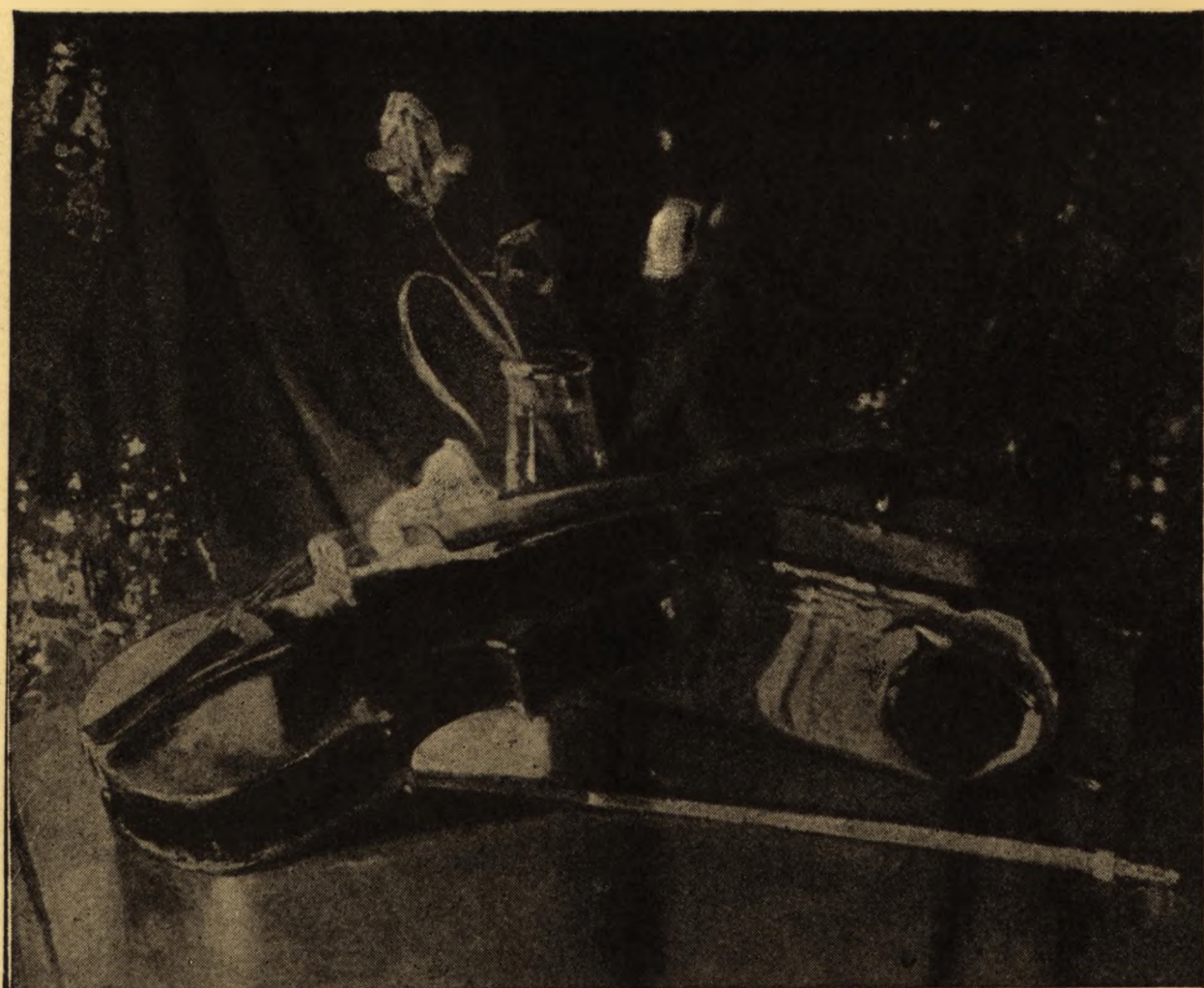
Halljátok a vihar nagyszerű dalát, hatalmas zugását értitek? Vajjon miért hajtják fejüket a vén fák előtte? Mert egy Isten szól belőle.

Mitől illatosak a kis virágok, mi adja a madárdal édessegét? Az én fenséges Istenem az, Ő a virág, a dal és illat.

Ő mesél a csacsogó pataokban, az Ő hangja dübörög a zúgó vízesésből, a suttogó zefírben Ő dalolja az örökkévalóság dalát.

Dal az én Istenem, Öröm az én Istenem, egy nagyszerű zengő és ujjongó Világosság. Hangja örökkévalóságba csendül és világít Ő az időkön túl.

Búsulókat és sírókat, bőjtölőket és önkínzókat nem kedvel, törötteket és hajlottakat, sötéteket és ványadtakat nem szeret Ő.

Lakos: Das verstummte Lied

Lakos: Az elnémult dal
(A Műcsarnok idei tárlatából)

Egyetek és igyatok, de még táncot is lejtsetek hozzá. Dal kíséren minden lépést, mert csak vig-ságban lehet Istent szolgálni.

Mert hogy is lehetne Ő a bánatosoknál, mikor Ő az Öröm? Miért kedvelné Ő a könnyet, hiszen Ő a Derű? Hogy kívánhatná Ő a halált, hiszen Ő az Élet?

És mégis! Hogy álltok előtte templomaitokban! Fagyottan és halottan. Halálos hidegben meredt lélekkel. Ajkaitok mozognak, de belül csend, halálos csend!

Létének lantja volt valaha is lelketek, hús és vér és minden testetek dalolta valaha is a végtelen himnuszát? Szakadt-e föl szívetekből az elragadtatás kiáltása, az Istentalálás gyönyörében vonaglott valaha is lényetek?

Hidegen szóljatok mindig hozzája, hidegen és hajlottan, miként nagy úrhoz, de ő forrón simogató szerelmes szavakra vágyik.

Szerelmes szavakra vágyik Ő, mint ifjú évek szeretőjéhez szóljatok hozzája, csodanászban egyesüljön lelketek Vele, hogy a gyönyörből új világok szülessenek.

Forrón szálljon imátok hozzá, forróbban a leg-izzóbb szerelmes suttogásnál, mint megáradt patak féktelenül, zuhogjon lelketek beléje az önfeledés gyönyörében.

Egyek legyetek Ő vele, egyek lesztek akkor a Mindennel, mert Ő van a Mindenben és a Minden Ő benne és az Egy titka: Derű, Gyönyör és Boldogság.

Új életet hirdetek im tinéktek, új életet hozok én, életet, mely öröm, gyönyör és kacagás.

Midőn a dalos ember imígyen szólott, a nép között halk morajlás kelt és némelyek hangosan kezdték kiabálni: kövezzétek meg, mert káromol! Mások csunyán kacagtak, míg némelyek szomorúan tovább állottak. De egyszerre valami csodás dolog történt. Egyik ember halkán dudol-gatni kezdett. Először csak úgy belül, egészen belül, lelke lelkében ébredt a dal, halkán, némán csengett benne, aztán lassan nőtt és nőtt a dal, míglen ajkára került. A másik meghallotta, belé-kapaszkodott a dalba s ő is vele dudolgatott. De mint egy titkos varázs, mind több és több felett lön úrrá a dal, mind erősebben és erősebben nőtt és dagadt és zúgott a daláradat, míglen egy hatalmas forró dalhullám ömlött végig a rónán. Dal-tengerré vált a lég és ujjongó lelkek fürödtek benne. És hogy a dal csodáját mind a szomorúak meglátták, nem is voltak ők emberek többé, szomorú, elnyűtt emberrongyok, eltűntek a rongyos kabátok, a borzas szakállak, a kialudt szemek és üres lelkek, mintha végtelen ragyogássá vált volna minden és a dicsőség világító palástjába burkolt, földszinti lényeknek látszottak ők mind. Lelkek boldogsága volt minden arcon, midőn a daloslelkű emberre — kinek szeméből egy Isten hatalmasan és szeretettel nézett — amoda föl a sziklacsúcsra tekintettek. Dallá lettek az emberek és velők dalolt minden. Az erdő köszöntését küldte, a kicsi virágok bódító illatukat, a zsongó-dongó ragyogó pillangók adták a zenét a nagyszerű tánc-hoz. Ujjongó hangok hirdették a világnak, hogy nagyszerű ünnep készül itt, a Minden és Ember ünnepli nászát és mind, aki lélek jöjjön ünnepelni. Gyors lábbal iramodott tova a dal és hívó szavára mindenki eljött. Eljött a komolyan zengő erdő, a dalos madarak vele, a kacagó napsugár is ott volt és a csacsogó patak is sietett eljönni. Örömben dobogott a Föld szíve, komolyan bólongatták fejüket a vén hegyek és a szelek szárnyán vág-tatva jöttek a fellegek. És midőn már mind együtt voltak, nem volt ember, virág és szikla, minden egymásba fogódzott, egymásba ölelkezett, mint egy nagyszerű lánc, egymásba fonódva örökbe-forrva állott ez Örök — Egy. Fenségesen csendültek a végtelen harmóniai, az örökkevalóság akkordjai édes nagyszerűséggel hömpölyögtek tova

Lakos : Der Talmudist

Lakos : A talmudista

és kacagó lelkek ujjongó dalából új életre ébredt egy Isten...

És még egyszer felhangzott a dallelkű ember szava és szólott ímígyen:

Egy nagyszerű epedés az Ember, egy Isten epédése. Egy nagyszerű Híd az Ember, híd az állattól Istenhez. Föl tehát, ti emberek, munkára föl, verjétek nekem ezt a Hídat.

Nehéz munka vár reátok és az út is göröngyös lesz talán. De tudjátok meg: sóhajos lelkekből épülnek az új hidak és vérből az új utak talán.

Emberetek vagytok, azt hiszitek, de balga e hit. Ha majdan az utolsó híd is készen, szólok én erről is.

Most pedig az utat akarom nektek mutatni, az utat fel és lefelé, mert tudjátok meg, tudással egyek ők és végre csak egy Híd.

Rejtett volt ez eddig nektek, íme mostan tudjátok. Köszöntsétek a régi életet, újat hirdetek én nektek.

Új életet hoztam nektek, új életet, mely Dal, Tánc és Öröm.

Szentté avatom a kacagást és hozzá a táncot is. Dobjátok el a bánatot, kergessétek el a szomorúságot, mert kacagás az Élet titka, egy nagyszerű fájdalmas kacagás.

Zengjen és csengjen a lelketek, szent Dal és Tánc legyen. Mert zengő örökdal az én Istenem és szereti az ujjongó örömet és kacagást.

Olvasóink figyelmébe! Nagy szolgálatot tesznek olvasóink lapunknak, ha bevásárlásaik vagy megrendeléseik alkalmával a hirdető cégeknél lapunkra hivatkoznak.

SZILÁGYI JÓZSEF: EGY MAGYAR HŐS

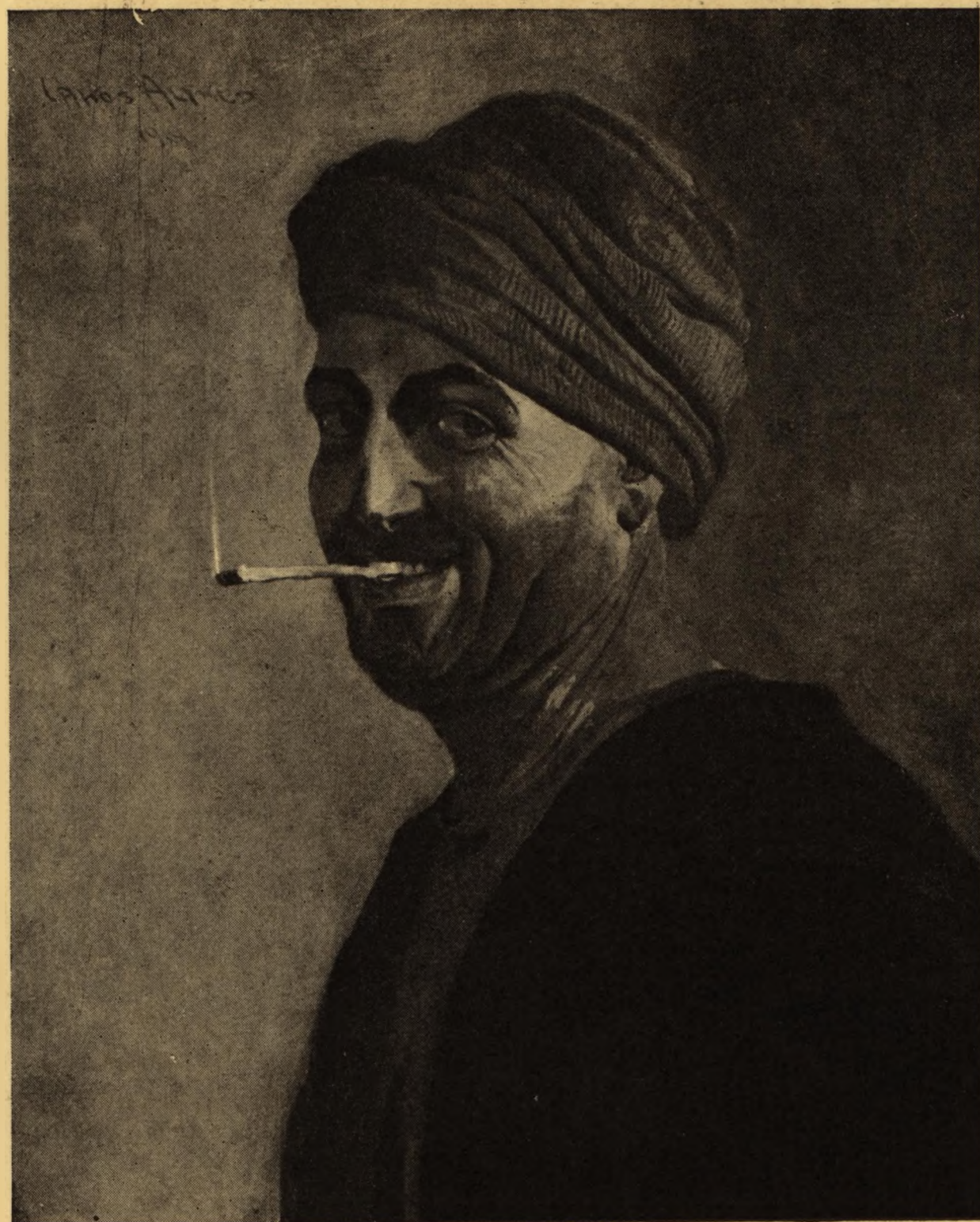
érharmattól nedves ma a mező s párás a levegő Arábiától a Jeges-tengerig. Dante fantáziája nem tudott volna olyan poklot elképzelni, mint amilyenben ma élünk. A borzalmaknak klasszikus vihára száguld el fölöttünk s ki tudja, meddig tart? Mikor lesz vége? De nem erről akarok beszélni; elmondták ezt már nálam jobbak, okosabbak. Én csak a magam együgyű szívét akarom kiönteni s koszorúba kötve lelkem fakó mezei virágait, leteszem őket a zsidóság örök oltárára.

Époszt, nagy-nagy hősi éneket kellene írni, hogy a sok százezer szürke, egyszerű emberből lett glóriás hőst méltóképen megörökítsék. Talán eljön még a költő, ki valóra váltja ezt. Addig azonban álljunk össze mi, apró napszámosok s hozzunk egy-egy virágszálat a nagy mű ékesítésére.

Meséljük el egyenként hősi történetét a boltos Száminak, a Grün Mórnak, meg az Abelesz Jakabnak, mondjuk el szép hegedűszóban, hogy milyen hős is tud a zsidó lenni, ha kell.

Engedtessek meg nekem, hogy én az unokabátyámnak, Steiner Kálmánnak az élettörténetét meséljem el egészen addig, amíg Zalescykinnél, mellén a vitézségi éremmel, egy buta muszka golyótól találva örökre elbukott.

Huszonnyolc esztendeje annak, hogy a líptó-

Lakos : Studienkopf

Lakos : Tanulmányfej

hibbei zsidó péknek fia született. A legelső. Tetszik tudni, hol van Liptó-Hibbe? A Kárpátok rengetegében elrejtve mindentől, mindenkitől. A jó Isten ha nagyritkán odanéz, bizony elszomorodik, olyan vidék az. A pán szolgabíró néha arra jár, leszidja a jegyzőt, tanítót csúnyán s aztán megint hónapokig nem törődik velük se Isten, se hatóság. Tótok lakják, ugyan ki is lakhatna arra más?! A pap, a jegyző, meg a tanító pánszlávba ojtott antiszemiták. Aztán a krumplicska sem az az étel, amitől az ember esze különösen növekszik, hát hallgatják az emberek az urak szavát. Így aztán szólal a pap: „Bizony én felebarátaim, komisz emberek a zsidók; keresztre feszíték a mi urunkat, Jézus Krisztust s husvétkor keresztény gyermekek vérével kenik be ajtajukat.” A jegyző se marad hátrább, ő meg a magyarokat szidja.

Mit csinál ilyenkor egy szegény kis zsidó pék? Hallgat, tűr és neveli a gyermekeit. Mert jön lassanként sorban a többi. Több van már mint a rosta líka. A Kálmán már nagy fiú, bejár Szent-Miklósra az elemibe s tanul szorgalmasan, hogy ember legyen belőle. A megélhetés egyre nehezebb

Lakos: Laubhüttenfest

Lakos: Sátorosünnepkor

lesz. Éjszakánként részeg parasztok mennek el az ablak alatt. Néha csak az Istenit szidják a zsidónak, néha azonban kő is koppan az ablakon. A kis pék törni kezdi a fejét: hova lehetne innen menni? Nem maga miatt, neki már olyan mindegy. A gyerekek miatt. Kálmánka maholnap nagy diák lesz; s hogy tanul a szegény kis gyerek! Tervet követi a terv s egy őszi alkonyon összeszedve kis cókmojkját, elmegy a család. Menekülésnek is lehetne nevezni, olyan loppal, olyan sietve mennek. Megérett a krumpli, sok a pálinka s a szegény tótokskáknak szórakozás kell. Esetleg rágyújtják a zsidóra a házat.

Nagykanizsa a második stáció Kálmán életében. Itt már polgári iskolás diák s a nyílteszű, becsületes magyar nép közt jobb az élet, nem bántják őket. Az ám, de előttük áll a nagy kérdés, a megélhetés. Új egzisztenciát alapítani, neki állni az alap lerakásához. Délelőtt iskolába jár a mi kis barátunk (tizéves sincs még) s délután ott áll a kiszolgáló pultnál, komoly arccal várva a vevőket. Telnek-múlnak az évek. Növekedik, fejlődik a gyerek, magasba szökken, mint a sudár nyárfa s alig veszi észre, elröppentek a bájok, a vissza nem térő diákevek. Ott áll az élet küszöbén, türelmetlenül, szomjasan, hogy kiharcolja a maga létét, a boldogságát. Kötelességtudás, komolyság, becsületesség a fegyvere, mellyel a harcba indul. S az örült kavarodásban, forgásban, szemfényvesztésben, amit mi Pestnek hívunk, nem szédül meg a vidékről jött egyszerű, minden rafinamenttől mentes gyerek, hanem mint aki ismeri a járást, neki indul a maga egyenes útjának. Ahogy otthon az apjától tanulta: csöndes szerénységgel, udvariassággal, szolgálatkészséggel belopja magát mindenki szívébe. Odahaza Kanizsán meg imádkozott a sápadt kis sovány pék, hogy az egek Ura segítse meg az ő Kálmánját.

A kis kezdő hivatalnokocskából ügyes, jószemű kereskedő fejlődött. A ruha lassanként elegánsabb lett, a nyakkendő is divatosabb volt, de a szerénység, a jó modor a régi maradt. Kezdtet valami az agyában, vagy még inkább a szívében motoszkálni, családalapításra gondolt. Volt is egy lány, aki tetszett neki, a lány se nézett rossz szemmel rá. Boldog pár lehettek volna.

Egy nyári napon beütött a bomba. Megindult a világfelforgató vérzivatarnak az első szele. A többi követte s rövid néhány nap alatt bömbölt a vihar. Emlékeznek még az augusztusi napokra, amikor minden ember agyában lázasan keringett a vér, amikor mindenki gesztikulálva beszélt. Gyönyörűen borzalmas napok voltak! Csapatok jöttek, csapatok mentek s csukaszürkével volt teli az utca. Aztán jöttek a hírek magyar gyerekek legendás vitézségéről, gyönyörű hőstetteiről. De jöttek rosszabb hírek is; sok a muszka nagyon, kevés a király katonája, kell még! És elment a mi Kálmánunk is. Sohse volt katona és most ő is elment. A 20. honvéddyalogezred önkéntese

Lakos : Stilleben

Lakos : Csendélet
(A Műcsarnok ideai tárlatából)

lett s rövidesen elérte a hadapródormesteri rangot. Az ezredénél már nagyon megszerették kedves szerénysége, bajtársi kedvessége miatt. Aztán elment. A szürke egyszerű hivatalnok puskát fogott és ment védeni a hazát.

Becsületes kötelességtudása hajtotta előre. Hősiességéért hadapród lett, majd október 20-án mellére tűzték a nagy ezüst érmet. Egy hónappal később, november 20-án Zalescykintől északra, homlokon találta a golyó. Huszonnyolc esztendősen korában elköltözött a hősök honába.

Egyszerű kis történet ez, nincs benne póz, nincs benne frázis. Élt egyszer egy szerény kis zsidó gyerek, aki odaadta a hazának mindenét. Zalescykin temetője felett lengedező szellő mesél neki örökszép, halk, titokzatos meséket. S a lélek álmodozik, harmónikus örök nyugalomban. De ha egyszer azt meséli a kóbor szellő, hogy idehaza bántják a zsidót, hogy azt mondják rá: gyáva s nem méltó a becsülésre, akkor felkel a hős hűvös ágyából, rozsdás kardját jobbába veszi és elindul hazafelé. Amerre jó, halavány árnyak csatlakoznak hozzá, keletről, nyugatról, északról és délről s jönnek-jönnek Magyarország felé. Mire ideérnek, süvöltő vihar lesz szárnyalásuk, dübörgő orkán lesz a szavuk és lesujtják a vakmerőket. Aztán visszamennek egyenként sírjaikba s tovább álmodnak arról, hogy Izrael örök és Isten választotta ki őt népéül.

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubbokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Múlt és Jövőt.

VÁRNAI ZSENI: AZ ÖRÖMÖK KERTJE

— AZ ÉLET MESÉIBŐL —

alán nem is olyan messze, nem is olyan rég, élt egy szép sápadtarcú ifjú asszony. Ennek a szép sápadt asszonynak volt egy gyönyörűséges, szép kicsiny fia. Oly szép volt ez a kicsiny fiú, mint azok a kis festett angyalok, amiket drága nagy festményeken látni és olyan jó, olyan szelíd, mint a kezes bárány. A fehérarcú fiatal anya nagyon szerette kicsiny fiát és mindig könnybelábadt a szeme, amikor reátekintett. Nevetni nem látta még senki soha őt s egy halvány mosoly csak akkor derítette föl sápadt arcát, ha kis fiának mondott meséket. Így nőtt, nevededett a kicsiny fiú, míg egyszer csak elérte a hét esztendőt. Ekkor már olyan okos és komoly fiúcska volt, hogy mint egy kis öreg, úgy elbeszélgetett édesanyjával és megosztotta annak gondjait.

Egy napon, mikor a gondfelhők sötét árnyékot borítottak az anya arcára, a kis Péterke anyja ölébe simult és két kis meleg karjával szelíden átfonta a nyakát:

— Mondd anyám, miért vagy te mindig olyan nagyon szomorú? Mért nem nevetsz te is oly vidáman reám, mint más gyerekek az anyja?

Lakos : Stilleben

Lakos : Csendélet

Lakos: Portrait

Lakos: Arckép

Látod, úgy fáj a szívem, hogy te mindig, mindig csak szomorú vagy.

Az anya fájdalmasan felsóhajtott:

— Ha csak egy szál virágom is volna az örömök kertjéből, mindjárt megtanulnék mosolyogni.

Péterke nem felelt semmit, de amint jött az éjszaka és édesanyját elnyomta az álom, halkan fölkelte pici nyárcsókájából. Odaosont anyja nyoszolyájához és megcsókolta szép, sápadt arcát, azután halkan kilopódzott a kicsiny szobából a nagy éjszakába, hogy megkeresse az örömök kertjét.

Ment, mendegélt úttalan úton, vad rengeteg erdőn keresztül. Kis topánkája foszlányokká szakadt és az erdei bozót megvérezte gyenge lábait. Ha megéhezett, bogyókkal és erdei gyökerekkel csillapította éhségét és kis hegyipatakokból ivott.

Ment, mendegélt. Útközben vadállatokkal is találkozott, de nem félt tőlük. Tudta jól, hogy ezek nem bántják, mert neki el kell jutni az örömök kertjébe, hogy elhozhassa az örömök virágát édesanyjának.

Egyszer egy medve barlangjában keresett éjjeli pihenést. Már jól elhelyezkedett a puha mohágyon, mikor nagy dörmögve megérkezett a medve. Már-már szét is tépte volna rettenetes fogaival a kis tolatkót, de az ránézett bátran nagy, szelíd szemeivel és megszólalt:

— Medve bácsi, úgy tudod, hogy te nem bántasz engem? Úgy tudod, hogy nem szabad bántanod, mert nekem meg kell találnom az örömök kertjét, hogy elvihessem az örömvirágot az én szomorú anyámnak.

A medve mintha megértette volna a gyermek szavát, melléje feküdt és jó meleg bundájával melengette őt.

Néha vad ordások barlangjában érte az éjszaka, de az ordások sem bántották. Lassan-lassan így átvergődött a rengeteg erdőn. Az erdő szélén egy öreg anyókéval találkozott, aki krumplit sütögetett. Nagyon öreg lehetett már az anyóka, mert a haja

egészen fehér volt és a háta annyira meggörnyedt, hogy az orra majdnem a földet söpörte. Péterke nem ijedt meg tőle, hanem bátran megszólította:

— Anyóka, nem tudod-e megmondani, hogy merre van az örömök kertje? Úgyebár meg tudod mutatni az utat, mert nekem el kell hoznom onnan az örömök virágát, hogy megtanuljon örülni az én szomorú édesanyám.

Az anyóka ránézett vizes öreg szemeivel és mikor megszólalt, mintha a föld mélyéből kongott volna föl a beszéd:

— Bizony-bizony fiam, én száz esztendőt megértem, de az örömök kertjének még a színét se láttam. De nem messze van innen a bánatok erdeje, arrafelé tudom az utat, ha akarod fiacskám, elvezetlek oda.

Péterke megköszönte az anyóka szíves jóságát és továbbment.

Ment, mendegélt. Hét nap, hét éjjel vándorolt egyfolytában, míg végre elérkezett egy nagy víz partjára. Olyan nagy volt ez a víz, hogy a tulsó partját még csak sejteni sem lehetett, de Péterke nem ijedt meg, mert tudta a meséskönyvből, hogy ez csak az operenciás-tenger lehet. Az operenciás-tenger partján a csónakja szélén üldögélt egy nagyon, nagyon öreg halász és hálót kötögetett.

Péterke nagybátran megszólította őt:

— Apóka, te bizonyára tudod, merre van az örömök kertje! Úgye te elvezetsz engem oda, hogy elhozhassam az örömök virágját az én szomorú édesanyámnak.

— Százestendőt megértem — felelt az öreg halász, — de az örömök kertjének hírét se hallottam. De itt van nem messze a könnyek szigetje, ha akarod oda szívesen elviszlek a csónakomon.

Péterke megköszönte szépen az apóka jóindulatát és folytatta útját a tengerparton.

Hét nap, hét éjjel ment szakadatlan, de bizony az út nem akart végetérni s a tenger most is csak olyan végtelennek látszott, mint mikor a partjához ért. A fáradtság végre annyira elnyomta őt, hogy leheveredett a csillogó fövenyre és mélyen elaludt.

Nem tudom meddig tarthatott a mélységes álom, mikor csodálatos énekszó ütötte meg a fülét. A gyermek fölnevezett a fénylő magasba és látta, hogy a feje fölött egy csillogó aranytollú óriás madár énekel. Ilyen szép, ilyen kacagó, trillázó vig éneket Péterke még sohasem hallott és szívét kimondhatatlan öröm járta át. Az aranytollú madár, mikor megúnta a repdesést, leszállt és megpihent egy parti sziklakövön. Most a közelből látta csak Péterke, hogy milyen tündöklő szép. A szemei úgy ragyogtak, mint a piros rubint és arany tollai a nap fényével vetekedtek.

Péterke megszólította a madarat:

— Aranymadár, te bizonyára tudod, merre van az örömök kertje, te bizonyára tudod, hogy nekem meg kell találnom az örömök kertjét, hogy hozhassak onnan egy örömvirágot az én szomorú édesanyámnak.

— Hogyne tudnám, hogyne tudnám, — felelt az aranymadár — onnan jövök éppen, oda is röpködök vissza. Ha akarod, kicsiny emberke, felülhetsz a hátamra és elviszlek az örömök kertjének a kapujáig.

Péterke boldogan köszönte meg az aranymadár jószágát és gyorsan felült a hátára.

— Csak jól kapaszkodj meg, emberke — szólta a madár —, mert bizony belepottyanhatsz a tengerbe, ha nem vigyázol, mert az örömök kertje az operenciás-tenger tulsó partján virul.

Péterke úgy is cselekedett. Jól átölelte az aranymadár nyakát és két szemét behúnyta erősen, hogy le ne szédüljön. A madár hatalmas szárnyai villámgyorsan hasították a levegőt és Péterke egyszerre csak úgy érezte, hogy már lefelé ereszkednek.

— Most kinyithatod a szemedet — szólta a madár. És Péterke majd, hogy meg nem vakult a nagy fényességtől, mert az örömök kertjének kapujában voltak. Az aranymadár letette őt és trillázva röppent be az örömök kertjébe, a bámuló Péterke pedig káprázó szemekkel állott a kapu előtt. Bizony, mert a kert kapuja és kerítése színaranyból volt és a szívdárvány minden színében pompázó virágok ezrével virítottak mögötte.

Péterke szíve felujjongott:

— Hát itt van, itt van az örömök kertje, itt vannak a csodálatos örömvirágok, nem is egyet, de egy egész csokorravalót viszek majd belőlük az én szomorú édesanyámnak.

Nem sokáig tétovázott, hanem megrántotta a kis fénylő harangocskát a kert kapuján. Hangos csilingelés verte föl a kertet és csakhamar egy ragyogó ruhás ember kukucskált ki a kapun:

— Mi a kívánságod, kicsike ember — kérdezte őt barátságosan.

— Egy csokorravalót szeretnék vinni az örömök virágából az én szomorú édesanyámnak, hogy megtanuljon nevetni. Kérlek, adjál nekem egy csokorravalót, mert nagyon sietős az utam visszafelé.

De a ragyogóruhás ember felkacagott:

— Nem úgy van az, kicsiny ember. Vajjon voltál-e már előbb a fáradtság kertjében? Vajjon hoztál-e egy fénylő aranyalmát a fáradtság kertjéből? Ha örömvirágot akarsz vinni az édesanyádnak, menj el előbb a fáradtság kertjébe s ha elhozod az arany gránátalmát, kapsz érte cserébe egy szál virágot.

Az aranyruhás ember ezzel otthagya Péterkét egyedül szomorúan a kapu előtt.

— Meg kell szereznem az örömvirágot — mondta magában Péterke. — Az örömvirágot el kell vinnem édesanyámnak. És törhetetlen reménnyel folytatta az útját a fáradtság kertje felé.

Hét nap, hét éjjel ment megállás nélkül, míg végre elérte a fáradtság kertjét. A lábát feltörte az út köve és ruhája már foszlányokba csüngött le róla. Bizony-bizony senki sem ismerte volna fel benne a szép kicsiny Péterkét. Az arcát bar-

nára égette le a nap és amint a végtelen országutakat járta, úgy nézett ki, mint egy kis csavargó.

Mire elérte a fáradtság kertjének ezüst kapuját, csak odaroskadt elébe. Az éhségtől és a szomjúságtól már alig volt jártányi ereje. Mikor egy kicsinyt kípíhente magát és erőre kapott, megrántotta az ezüstcsöngetyút. A csöngetyű végig csilingelt a kerten és nemsokára egy ezüstruhás ember kaput nyitott. Kaput nyitott, de csak annyira, hogy a fejét kidughatta rajta és Péterke, amint betekintett a résen, megláthatta a végtelen nagy kertet, amely telve volt aranyalmákkal.

— Mi járatban vagy, kicsi fiúcska — kérdezte őt az ezüstruhás ember.

— Egy aranyalmát kell vinnem a fáradtság kertjéből az örömök kertjébe, hogy kaphassak érte örömvirágot a szomorú édesanyám számára.

— Az nem megy olyan könnyen — felelte az ezüstruhás. — Vajjon voltál-e már a szenvedések kertjében és elhoztad-e onnan az arany gránátalma magját. Ha meg akarod szerezni a fáradtság kertjének arany gránátalmáját, menj el fiacskám előbb a szenvedések kertjébe és hozd el onnan az arany gránátalma magját. Ezzel becsukta az ezüstkapot Péterke orra előtt.

Péterke egy kis ideig kétségbeesve és tétovázva állt még a kapu előtt, de aztán öklöbe szorította kicsiny ökleit és megindult a szenvedések kertje felé.

— Meg kell szereznem az arany gránátalma magját — így beszélt magában. — Meg kell szereznem, hogy megkaphassam érte az aranyalmát és azért cserébe az örömvirágot a szomorú édesanyám számára.

És ment, mendegélt pihenés nélkül megint hét nap és hét éjjel, míg végre elérkezett a szenvedések kertjének kapujához. Fekete nehéz vasból volt ez a kapu és Péterke szívét valami nehéz sejtelen járta át, mikor megrántotta a fekete

Lakos : Kinder

Lakos : Gyerekek

vasharangot. A vasharang komoran kondult és csakhamar kinyílt Péterke előtt a szenvedések kertjének kapuja. Egy sötétarcú ember nyitotta ki és megkérdezte Péterkét, hogy mi járatban van.

— A fáradtság kertjéből küldtek ide, — válaszolt Péterke — hogy elvigyem innen az arany gránátalma magját s ezért cserébe kapok arany gránátalmát a fáradtság kertjéből, az arany gránátalmaért pedig örömvirágot adnak majd az örömök kertjében, hogy megtanuljon örülni tőle az én szomorú édesanyám.

— Az nem megy olyan könnyen, fiacskám, — mondta a fekete ember. — Ha egy szem arany gránátalmamagot akarsz a szenvedések kertjéből, hét álló esztendeig kell szenvedned érte a szenvedések kertjében. Gondold meg jól, mielőtt belépsz ide.

Péterke szíve megremegett, de a lelke belülről így szólt:

— Meg kell szereznem az arany gránátalmamagot, hogy kapjak érte cserébe arany gránátalmát, a gránátalmaért pedig örömvirágot az örömök kertjéből az én szomorú édesanyám számára. Aztán erős elhatározással és megkeményített szívvel belépett a szenvedések kertjébe.

A szenvedések kertje végtelen nagy volt és sok-sok magához hasonló kis fiúcskát és leánykát látott benne Péterke, akik sápadt arccal, beesett szemekkel és rongyos ruhában, mezítláb dolgoztak ott. A szemükben néma elfojtott panasz égett, némelyikében könnyek is csillogtak, de szólni

nem volt szabad egyiknek sem. Egy sötétarcú korbácsos ember állt a hátuk mögött és valahányszor megpihent az egyik, keményen végigsújtott rajta. Egy nagy szigorú ember Péterkét is csakhamar besorozta közéjük és Péterke elvegyült a kis szenvedő társai között.

Hét álló esztendőt töltött Péterke a szenvedések kertjében. A keze kerges lett, a finom kis arca megdurvult, a lelke megkeményedett, de végre mégis csak megkapta az arany gránátalma magját.

Péter szíve felujjongott és röpülni szeretett volna mint a madár, hogy minél hamarább elvihesse az örömvirágot az ő szomorú édesanyjának, de tudta jól, hogy előbb még el kell mennie a fáradtság kertjébe az arany gránátalmaért. Gyorsan útnak indult tehát és hét nap, hét éjjel ment egyfolytában, míg végre újra ott állott a fáradtság kertjének ezüst kapujában.

Türelmetlenül rántotta meg az ezüst harangot és alig tudta bevárni, míg kaput nyitottak neki.

— Elhoztam, elhoztam az arany gránátalma magját — lihegte Péterke az ezüstruhásnak. — Kérlek, add ide gyorsan az arany gránátalmát, hogy megkaphassam érte az örömök kertjének virágát az én szomorú édesanyám számára.

— Csak ne olyan hevesen, fiacskám — felelt az ezüstruhás ember. Aki arany gránátalmát akar a fáradtság kertjéből, annak el kell ültetni benne az arany gránátalma magját és hét álló esztendeig öntözni, gondozni, ásni, kapálni a kikelő palántát, míg az sudár fává érik és megterem rajta az arany gránátalma. Gondold meg, fiacskám, mielőtt belépsz, mert kemény munka vár reád.

Péterke szemét elhomályosították a könnyek s azután újra bezárta szívének titkos rejtekébe az örömök virága után való vágyat és fölkészült a hét esztendei kemény munkára.

A fáradtság kertjébe elültette a kis arany gránátalmamagot és öntözte, kapálta, ásta, őrizte, vigyázta, becézte hét álló esztendeig, míg végre egy reggelén megpillantotta rajta a várvavárt arany gránátalmát.

Vad örömmel szakította le és mint egy eszelős rohant vele az örömök kertje felé.

Hét nap, hét éjjel szaladt egyfolytában, míg végre becsöngethetett az aranykapun. Az aranyruhás ember nyitott neki kaput és megkérdezte tőle, hogy mi járatban van.

— Ime elhoztam a fáradtság kertjének arany gránátalmáját. Kérlek, adjál nekem rögtön legalább egy szál örömvirágot, hogy elvihessem az én szomorú édesanyámnak.

— Csak ne siess olyan nagyon, fiacskám — válaszolt az aranyruhás. — Ha te egy virágot akarsz az örömök kertjéből, hét esztendeig kell öntöznöd az örömök kertjében a mások örömvirágait s a hét esztendő elteltével azután szakíthatsz egyet magadnak is.

Péterke felhördült kinyában, de összeharapta ajkait és megkeményített szívvel belépett a kapun.

Május 6. 1900.

BORSSZEM JANKÓ

3

Munkácsy az égben.

— Jövel, testvér!

Lakos: Munkácsy halálára. A mestert fogadják a régi nagy mesterek
Lakos: Munkácsy Empfang

Hét álló esztendőt töltött Péterke az örömek kertjében. Egy távoli zúgból nézte a mások örömét, hallgatta mások kacagását és öntözte mások örömvirágait. Keserűlelkű, szomorú legény lett belőle és bizony nem hasonlított már a hajdaní kis vidám Péterkére. Péterkéből nagy szomorú Péter lett, akiben csak az tartotta még a hitet, hogy mégis elviheti egyszer az örömvirágot az ő szomorú édesanyjának. Ha erre gondolt, mosoly derítette fel kemény vonásait, de mégsem tudott már annyira örülni neki, mint akkor, mikor piciny hívő lelkével először kopogtatott az örömek kertjének aranykapuján.

Végre a hét hosszú esztendő is letellett és Péter áhítatos szívvel szakíthatott egyet az örömek virágából. Ajkához emelte a rég áhitott kincset és szívében fölengedett a háromszor hétesztendős kemény kéreg, ha arra gondolt, hogy nemsokára mosolyt varázsolhat a szomorú édesanyja arcára.

Elindult hát. Valami különös érzés ott a szívében belül vad sietésre ösztökélte és futott, futott, futott, míg végre nagy messzeségből megpillantotta édesanyja hajlékát. Mikor odaért a rég elhagyott küszöbre, megcsókolta azt és patakként omlottak rá a könnyei. Úgy érezte, hogy a háromszor hét kemény esztendő csak álom volt és ő újra a kis fűrtös gyerek, aki egy éjszakán kilopódzott az ágyacskájából, hogy megkeresse az örömek kertjének virágát.

A virág most valami különös földöntúli fényességgel fénylett és illatja olyan édes volt, mint hogyha nem is földi mezők dajkálták volna.

Péterke halkan reátette kezét édesanyja hajlékának áldott kilincsére, de jaj, mikor az ajtó kitérült, a virág gyönyörű feje hervadtan hanyatlott le: szirmai összefonnyadtak, illatja tovatűnt...

Péterke édesanyja pedig ott feküdt fehéren, halottan, örömtelenül, örökre némán.

SZÉKELY BÉLA: HALOTTFAGGATÁS

Északi harctér

Halott pajtásom, mibe markol kezed,
mit kapkodnak sárga, sápadt ujjaid?
Lám az égről hulló csillagok útja ínt
s szent harmonia kéklík véres fejed felett.

Tán a csillagok gyeplőit tartod
görcsös kezekben... a végtelen repít
és megértvén a mindenségen túlnak törvényeit
elérted már az ösmeretlen másik partot.

Vagy az utolsó percnél kapkodása
merevedett meg benned, hogy magához rántsa
az életet, a munkát, a testvért, a régi várost?

Ám földnek törvényét, egek egyenletét
hiába tartja kezében egyszinten a mérleg,
alattad éhes már a föld és vár reád a féreg.

DR. FÜRST ALADÁR: A HÁBORÚS ALMANACH MEGJELENÉSE UTÁN

Magyar Zsidó Hadi Archivum Almanachja, a magyar zsidóság nagyszabású háborúsemlékkönyve, vagy, ahogy az olasz frontról érkezett tábori levél mondja: „a mai nagy szabadságharc gyönyörű Hagadája” immár a magyar zsidóság tízezreinek szerez gyönyörűséget és lelki üdülést. És akik már szinte fásult lélekkel, megszokott szemmel nézték a világháború véres folyását, az Almanach íásaiból áradó gondolatoktól és érzésektől sarkalva bizonyára magukba mélyednek, keresik a rettentő zivatarban önmagukat és gondolkodnak afölött, hogyan is helyezkedünk el a világban e nagy idők alatt.

Olyannak látjuk mindig a világot, amilyennek nézzük. Milyennek látjuk hát a világháborút, minden korok legnagyobb eseményét, mi itthonmaradtak: „kettő, három nyomorult”?

Biz erönközhöz, kötelességünkhöz képest dolgozunk közgazdaságban, közigazgatásban, közoktatásban a köz, a háború javáért foly a munkánk csendesen, rendesen. Míg megjelenik a napilap, a különkiadás, a vezérkari jelentés.

Egyszerre csak ott vagyunk messze Keleten, vagy Nyugaton, az északi és a déli frontokon, a színtereknek becézgetett hatalmas vérmezőkön. Egy pillantással, gyors gondolattal átfogjuk a „helyzetet”, hogy, hangulatunk szerint, vérmes lendületbe csapjunk, avagy a kishitűség hideg

QUESTION DÉLICATE

LE LORD-MAIRE. — Monsieur le Président, pourriez-vous me montrer un républicain qui n'ait pas la Légion d'Honneur?...

Lakos: A londoni Lord Mayor és Falliers elnök találkozása (La Gazette)

gubójába ijedezzünk. A megfordított színházi látcső kicsinyítő lenszén át szemléljük a nagy történeteket: százezres seregek férnek a kis körbe, melynek háttere, jó messze mitőlünk, havas lengyel mező, ragadós szerb országút, végtelen tengerlapály, avagy a Doberdó legendás sziklapanorámája. Az előtérben pedignépek rohannak egymásnak, „pirosló arccal és piros zászlókkal” és pattog a gránát és üvölt a kozák és a levegőben vasmadarak kóvályognak. És ez a kép, mint a gukker távolított szemköre, olyan tiszta, oly áttekinthetően egységes, a körvonalak határozottabbak, élesebbek a legközelebbeső tárgynál. Pedig az egész beállítást képeslapok olcsó kliséinek, legjobb esetben művészi szem összefoglalásának köszönheti fantáziánk. Az élő, mozgó, harcoló és haldokló emberek is csak többesben, tömegekben lépnek elénk, ezredek, hadtestek szerepelnek, a nagy hadvezéreké minden érdem, minden dicsőség. Ez a szólamokká merevedett újságok háborúja.

De fordul-térül a naptár és otthon nagy nap leszen holnap. Beöltözik az öreg népfölkelő, harctérre indul a fiatal csemete. Majd jön-megy a hadiposta; ide visszaérkezik a gyászos szóval hátíratozott levelezőlap, oda hivatalos kitüntetésről küld jelentést a kommandó, amott kétségbeejtő aggályokba fúl a hosszú hallgatás. S egyszerre megfordult a látcső szemünk előtt. Azon vesszük észre magunkat, hogy minduntalan egyetlenegy parányi pontra szegezzük pillantásunkat, hogy Varsó és Páris eltűnik Ő mögötte, hogy csak az érdekel bennünket, ami vele és körülötte történik. Mindenki eo ipso a maga bűját-bánatát érzi legintenzívebben, a saját családi kitüntettjének dicsőségét élvezi csak igazán. — Ki fogja „hősök galériáját” végigolvasni? — A kör centrális alakja az üveg csalóka sugártörésében íme óriásivá tágu. A körvonalak, arányok sem oly megbízhatók többé, elvesztjük az összefüggést az egésszel, látásunkat meg is zavarja az a drága könnycsepp, melyet öröm vagy bánat, szeretet vagy szenvedés sajtol pilláinkra! A nagy diadaloktól, a nagy nyilvánosságoktól távol, túlárado szívvel és néma szájjal, büszke elszigeteltségben, hősiesen — így viseli az egyén, a család háborúját.

A nagy héroszoknak, félisteneknek nem ez a termő talajuk: azokat ott plein-airban viragoztatja ki a néplélek forró hálája, termékeny képzelete. Itt születnek a vértanúk, a szent nevek, kik halk megemlékezéssel élnek tovább a családi hagyományban, kiket elfakuló márványtáblákba véset bár az önmagát legyezgető hiúság, századokra szóló példaképekül megörökíti őket a kegyeletos alapítvány, a községi Memor-könyv!

És azért kitűnő gondolatnak tartom, hogy a Háborús Almanach szerkesztősége egy ilyen memorlapot illesztett az Almanach pompás műmellékletei közé. A nagystílus, üresen hagyott Lilien-keretbe, az emlékmécsek, győzelmi jelvények és a régi héber memorkönyvekre emlékeztető motto — „gyor-

sabbak voltak, mint a sasok és bátrabbak, mint az oroszlanok” — közé szívesen fogja mindenki bejegyezni a maga családi háborús feljegyzéseit és ha a feljegyzés munkája egyszer megindult, gyorsan felébred a vágy a feljegyzések helyi csoportosítására, városok, községek, egyletek, intézmények szerint, hogy végül kialakulhasson belőle az országos egész.

Igenis, a várost és községet, az iskolákat, egylet-eket, társasköröket tartom legalkalmasabb médiumoknak arra, hogy a hősök emlékét tisztán megbecsüljék, megőrizték. Látószögük nem oly nagy, hogy az összességben elveszítenék az egyént, viszont nem teszi őket elfogulttá a hozzánöttség fájó érzése sem. Ezekben a kis közösségekben, a társadalom számtalan intézményeiben, melyekben minden ember teljes individualitásával érvényesült és értéket képviselt, hol mindenki nélkülözhetetlen, de senki sem pótolhatatlan, itt a veszteséget igazságosan, egyúttal méltányosan ítélik meg. Bizonyos, hogy ezek a különböző szempontokból és különböző alkalmakra készülő helyi krónikák lesznek a jövő történéseinek valódi építőkövei. Mozaik-szerűen sem fogják ugyan önmagukból kialakíthatni a világdúlás sok milliónyi arcvonását, de mindegyikük vázlatos szilhuettet ad majd arról a véres-tüzes fergetegről, melyektanúi voltunk és vagyunk.

A Hadi Archivum, az országos magyar zsidóság intézménye, csak ezeken a hitközségi összeállításokon alapulhat. Azokból a körlevelekből és kérdőívekből, melyeket a Háborús Almanach, mint a Hadi Archivum munkájának eszközét bemutat, szintén ezt a tendenciát állapíthatjuk meg. Az anyag községenként és intézményenként való gyűjtése, úgy látszik, ennek a fundamentumlerakásnak felel meg. És az a kétségtelenül dicséretre méltó tény, hogy a Háborús Almanach egyelőre csak a nagyszabású kereteket, az anyaggyűjtés nagyszerű lendületét, a nagy feladat gyönyörű propagandáját és a háborúban kialakult hangulatokat, érzéseket és szempontokat adja, mutatja, hogy az Archivum magának az adatgyűjtésnek az eredményeit csak ennek a részletes szervezésnek sikeres befejezése, az alapos parciális munkálatok kellő történeti leszűrődése után akarja méltóképpen feldolgozni. Kétségtelenül nem egy tény és adathalmaz kívánczik egyenesen a toll alá — tanu rá az Almanach gazdag háborús irodalmi anyaga —, de főcélja és szerepe mégis az lesz, hogy eredetiben, másolatban és fényképben összegyűjtsön és megőrizzen minden hivatalos kiadványt, jegyzőkönyvet, személyes és nyilvános közös emléket, arcképeket, zsidó vonatkozású harctéri felvételeket, majdani békeünnepek műsorát stb. A sok apró tükördarabot pedig illessze össze egységesen síma lemezzé, hatalmas acéltáblává, mely híven mutassa a jövőnek a jelen tükörképét, melynek fényesre csiszolt lapja visszaverjen minden fényt, de melyen ne fogjon semmi ködhomály, melyről lepattanjon minden mérges nyíl.

NEMÉNYI ENDRE: HÉBER KERTEK VIRÁGAI KÖZÖTT...

...Sárgult Talmud-foliánszon
Mennyi drága, régi álom!
Mennyi színes szép virág!
A lelke halkán kitárom,
Szállj be hozzám meseszárnyon,
Talmud! te csodás világ!

HÉBER PUSZTÁKON...

... Héber pusztáknak végtelen homokján
Nincs rózsaliget, nincsen zöld levél.
Héber pusztáknak zenéje az orkán,
És meséket a délibáb mesél.

Mindenkié a puszta, nincs gazdája
A puszta lelke büszke, hallgatag.
És az, aki a pusztaságot járta,
Nem lehet szolga, a lelke szabad.
... Könyvekkönyvét a pusztában adta nekünk
Egykor az Úr szent örökség gyanánt
Hogy lelkünkön, — ha a jövőbe nézünk
Mint a pusztán, ne legyen szolgálanc.

... Csak délibáb csillog a héber pusztán
Könyvek-könyve mégis ott született.
És boldog az, ki jár az Úrnak útján
Mert elhagyott s rab sohasem lehet!

KÖNNYCSEPP A NŐ SZEMÉBEN...

... Jól vigyázz a női könnyre!
... Könny a lélek harmata.
És egy könnycsepp drága gyöngyír,
A lélek zokog maga.

Vigyázz! Mert ha a nő lelke
Sóhajokba, könnybe fúl,
Női könnyek záporában
Az oltár is földre hull.

Jól vigyázz, könnyet ne ejtsen
Miattad senki soha!
Mert a szemek fényes tükrén
A nő lelke sír maga.

HA EGY KÚTBÓL VIZET ITTÁL...

Ha egy kútból vizet ittál
Ne dobj követ beléje
Hála a léleknek legszebb,
Álma, üdve, zenéje.

Hálátlanság a léleknek
Tüzes lángja, halála.
Hálátlanság a bűn atyja
S nem jár soha magába.

Ha egy kútból vizet ittál
Ne dobj beléje követ.
A hála az erény atyja
S a halálba is követ.

HA KICSI A FELESÉGED...

Ha kicsi a feleséged,
Hajolj le, szállj le hozzája,
Ő a te virágos kerted,
Disze, éke, rózsafája.

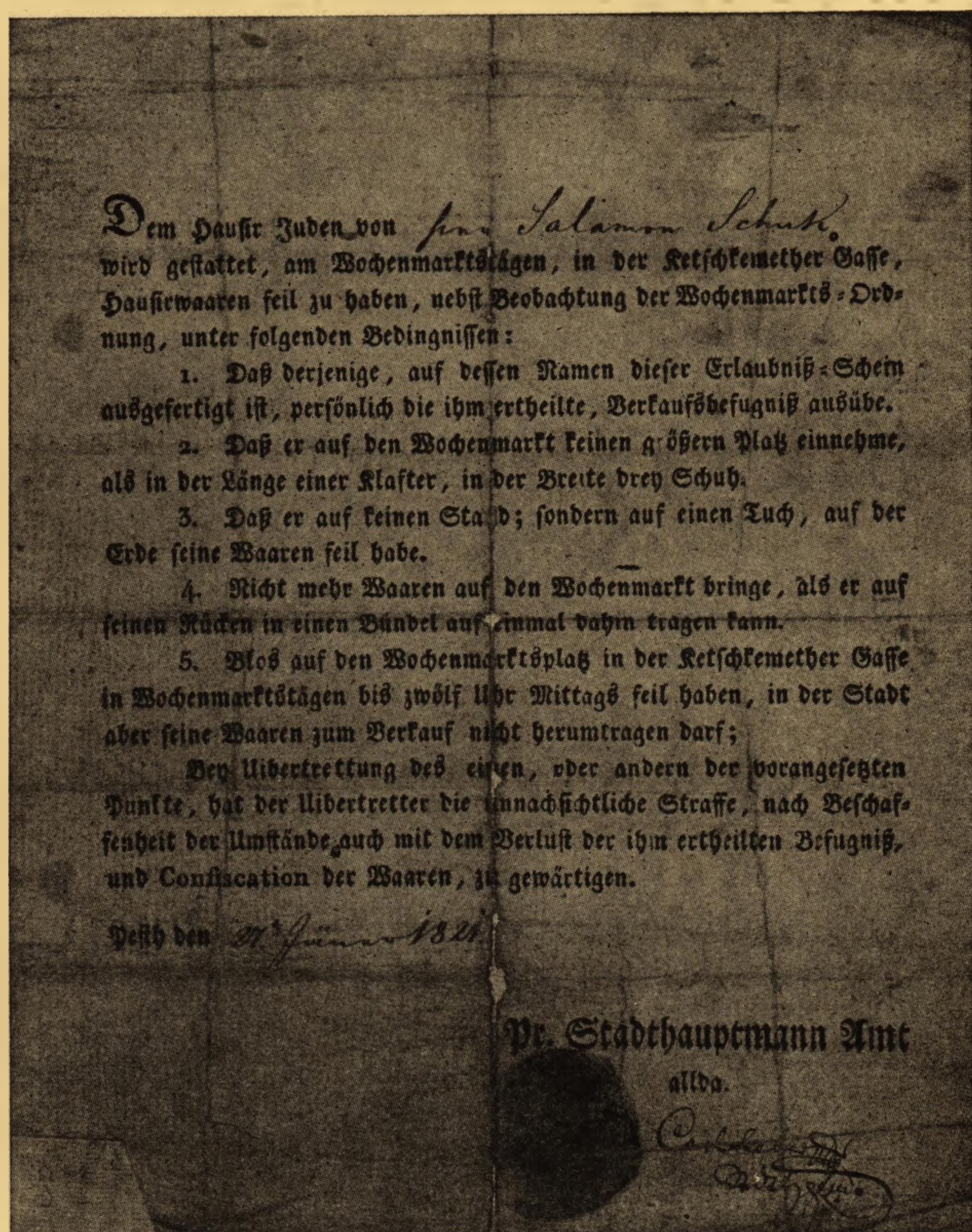
Ha kicsi a feleséged,
Erős karod óvja, védje,
Az ő lelke a te házad
Színe, lángja, melegsége...

Mint ha nyári napsütésben
A büszke tölgy koronája
Árnyat hozva, enyhet adva
Reásimul a virágra —
Ha kicsi a feleséged,
Hajolj le, szállj le hozzája...

NE A KANCSÓT NÉZZED...

Ne a kancsót nézzed, dőre!
Olykor, ha megszomjazol.
Sokszor a kancsóban lőre
Van, de újbán drága bor.

Balga, aki a ruhákat,
Nem a lelket keresi.
Tudd meg; szegényekből váltak
A népeknek bölcsei!...

Hausierschein aus dem Jahre 1821

Házalási engedély 1821-ből

Tsuk Sándor ajándéka a Magyar Zsidó Múzeumnak

DR. FABÓ BERTALAN: A RÉGI PESTRŐL ÉS ZSIDAIRÓL

A DOHÁNY-UTCAI TEMPLOM

Ezt, hogy a zsidók szorgalmukkal gyarapodtak, azt látta és tudta mindenki, hatóság is, a társadalom is. A magyar színészetre már a század elején gyűjtöttek ezreket és kezdtek olyan jó helyeket vásárló közön-séggé válni, amelynek kedvéért még filoszemita darabokat is előadtak („A nagyszívű zsidó” és egy ballett zsidó házassági jelenetről; ezt Székesfehérváron adták elő). Nem hiányzott a csipkedés sem; pl. Nagy Ignác, a regényíró és humorizáló zszurnaliszta, mikor a pesti zsidók nagyobb summa pénzt adtak össze az országban kutató *Reguly* támogatására, epésen jegyzi meg: Csak igazság, hogy azok adjanak pénzt a második magyar haza keresésére, akik uzsorájukkal innét kiriasztják a magyarokat. Régi — nem első, nem is utolsó példája annak, hogy amikor a zsidókat kell szidni, még a rózsából is lehet mérget szivni. A zsidók vagyonosodását nézte a sok türelmi taksa és annak mintegy másfélmillió megváltása; és tanusította, mikor a negyvennyolcas magyar állam kötvényeiből 50,000 pengő forintnyit vett át a pesti zsidó hitközség. A szabadságharcban és utána hozott áldozatai felsorolására itt most hely sincsen.

A hitközségnek már akkor több temploma volt; kettő az Orczy-házban — ez a nagy ház volt az üzleti és hitélet centruma —, de volt egy — nem a mai — a Rombach-utcában is. Hol élt akkor a zsidó? A templomban, a családban és — az

előző kettőért — hétköznapiakon az üzletben. A családi élet akkor, amilyen szerény, olyan benső is volt; van ebből az időből múzeumunkban egy zsidó jegyespár közti levelezés; csupa lewendulaillatos poézis és gyöngédség, pedig a prózai fészekrakásról szól. Vagy az apró kis metszett esküvői meghívók, vagy az acélmetszetes (leginkább Winter Sámuel munkái) templomulési jegyek. Egy vallásosan és szorgalmasan élő néposztálynak idillikus képei, amelyet még a külföldi utazók is észrevettek. Egy híres angol utazónó csodálattal szól a pesti zsidónók szépségéről (1839—40); no, utódaiknak se kell restelkedniök!

A dohány-utcai templom — amelyről az érdekes *Vadász Ede* oly helyes kis monografiát írt — az lett aztán a hitélet központja; szépnek, nagy-nak, a pesti gyülekezethez illőnek tervezték és már építéskor szenzációt keltett — mindjárt az építkezés akkoriban mesés gyorsaságával. Még az áldottlelkű Jókai Mór — mint Kakas Márton — az „Üstökös”-ben, így versel róla:

A PESTI ZSINAGÓGÁHOZ.

Egyszerre kezdünk építeni
Egy templomot: ők is, mi is.
Az övéké már egészen kész,
A mienknek még teteje sincs.
Hogyan történhetett így?
Van arra ok, még pedig sok:
Azt a hitelezők építék,
Ezt pedig az adósok!

A templom belseje akkor is, ma is monumen-tális hatást tesz a szemlélőre, mert azok a karcsú vasoszlopnyalábok könnyeddé, mintegy égbe-nyulóvá teszik a boltozatokat, amely hatást a függő karzatok vízszintes tagolása alig zavar. A frigyláda-fülkének, bár keletiesen gazdag a fara-gása, oly nemesen művészi a kompozíciója, hogy az ma is imponáló. (Egy-korú, valószínűleg a ter-vezőtől származó rajza a múzeum birtokában.)

1859 szeptember hó 6-án avatták fel a templomot és Fuchstallernek színes metszete (a pesti hitköz-ség adta a múzeumnak), az első sevuoszi istentisz-teletet ábrázolja a rózsá-girlandokkal felvirágzott templomban. A templomi alkalmazottakon még a régi zsidó „sábeszteklí” (háromszögű kalap) lát-ható és a karzaton a fá-tyolfőkötös hölgyek.

A felavatásra külön a híres *Philipsohn* írta a himnuszt és a pesti zsidó tanító Kneifel a zenét; mély, magasztosan vallá-

Acélmetszet (valószínűleg Winter Sámuelé) a Magyar Zsidó Múzeumban, Dirsztay Béla báró ajándéka

sos a szöveg, kár, hogy valamely jelesebb költőnk még magyarra le nem fordította. (Megvan a Magyar Zsidó Múzeumban.) Nemsokára ezután már a magyar himnusz is felcsendült a templomban, különösen, amikor gróf Teleky Lászlóért tartották az ünnepi gyászistentiszteletet, amelyen a magyar képviselőház tagjai is fekete díszmagyarban jelentek meg. (Ezt ábrázolja Langer körája, szintén birtokunkban.)

A templom zenei készülsége is mindig híres volt; az orgonáról sokat vitatkoztak, némelykor elkeseredetten, de megcsináltatták és bevitték. Kórusa mindig híres volt (nagy részben operai tagok), kántorai azonképen. És a kántorok adtak is magukra, sőt állásukra is. Strelisky Dávid — becéző nevén: reb Dovidl Bród — ugyan még a régi gárdából való volt és szép, csengő hangját még a lengyelzsidó-stílusú cífrázásokban is szerette ragyogtatni; az ő és felesége arcképét a hitközség mostanság adta a múzeumnak; ő drága prémes süvegben, felesége tradicionális — de ma már kiveszett — ünnepi zsidó gyöngyös főkötőben. (A múzeum igen hálás volna egy ilyenért.) Már utóda *Friedmann Mór* főkántor teljesen modern képzettségű zenész volt, aki maga is komponált (pl. az emancipációra hálazsoltárokat és gyászénekeket báró Eötvös József halálára). Az is nevezetes, hogy a magyar nyelvet teljesen birta és ezt működési körébe be is vitte. Nem lehet megindulás nélkül olvasni, hogy amikor huszonötéves működését ünnepelték, amikor azt megköszönte, fölemlítette,

Névtelen ajándéka a Magyar Zsidó Múzeumban

Langer körája a Magyar Zsidó Múzeumban

Fuchstaler metszete a Magyar Zsidó Múzeumban
(A Pesti Izr. Hitközség ajándéka)

hogy tudtával első eset itt, hogy rabbin kívül hitközségi *alkalmazottat* ünnepelnek! Igaza volt, mert még a zsidó tanítóknak is lassan-lassan ki kellett küzdeni a hivatali és társadalmi elismerést.

Friedmann Mór főkantor felesége révén sógora volt a mi világhírű Goldmarkunknak; tekintve azt, hogy Goldmark az ötvenesévek végén évekig működött csendben a régi Pesten (a szegény és még föl nem ismert lángház évekig volt zenetanító és színházi hegedűs a pesti német színházaknál), valószínű, hogy a boltozatos pesti zsinagógának gyönyörű istentiszteletei és az arra való visszaemlékezések is inspirálták őt, amikor a „Sába királynő”-jének nagyszerű templomjelenetét megzenésítette.

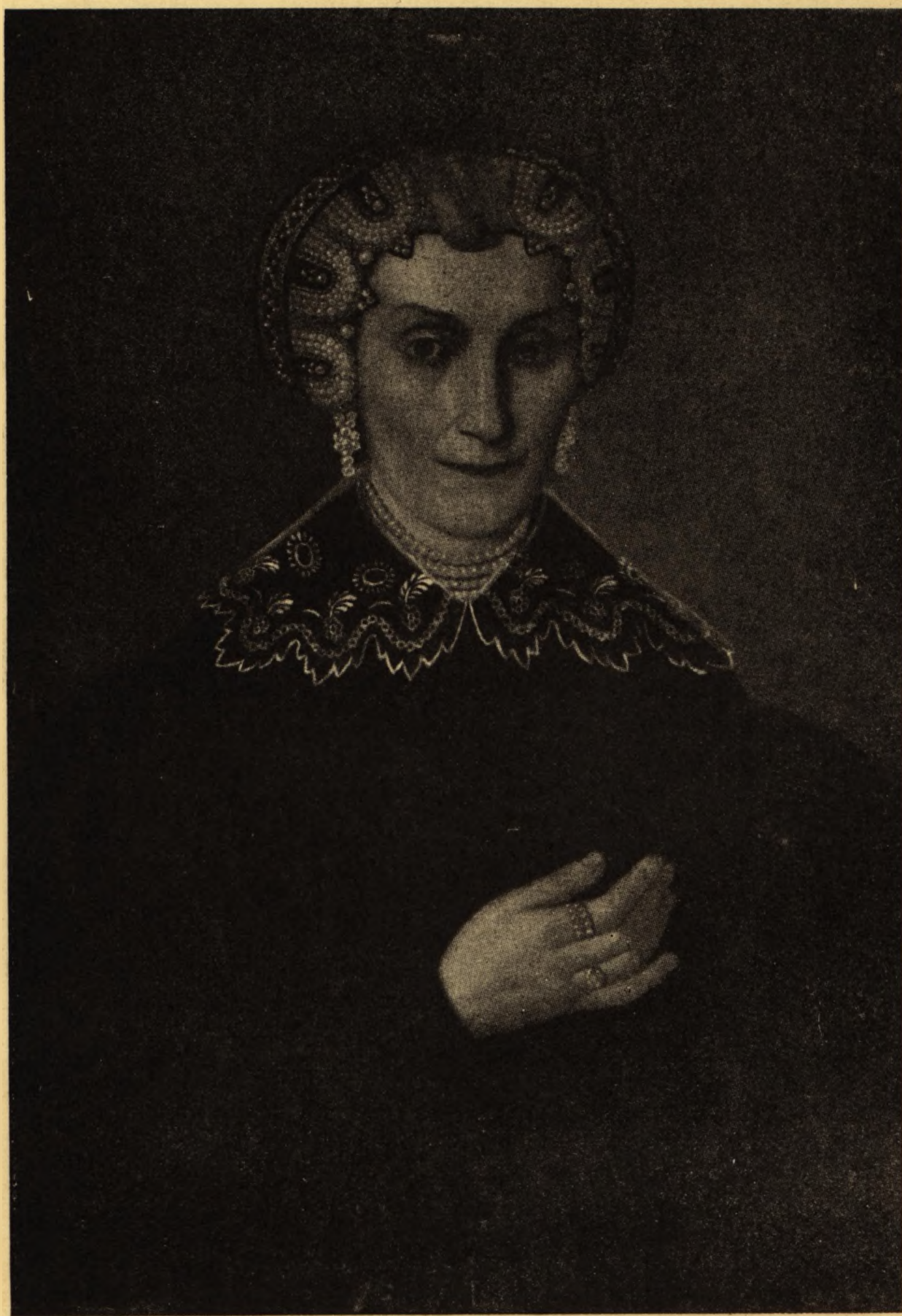
Azóta a dohány-utcai templom nemcsak ünnep- és szombatnapokon telik meg, hanem hétköznapi napokon is, ha sok nagy-nagy, előkelő esküvő van, amiknek sorozata némelykor vasárnapokon

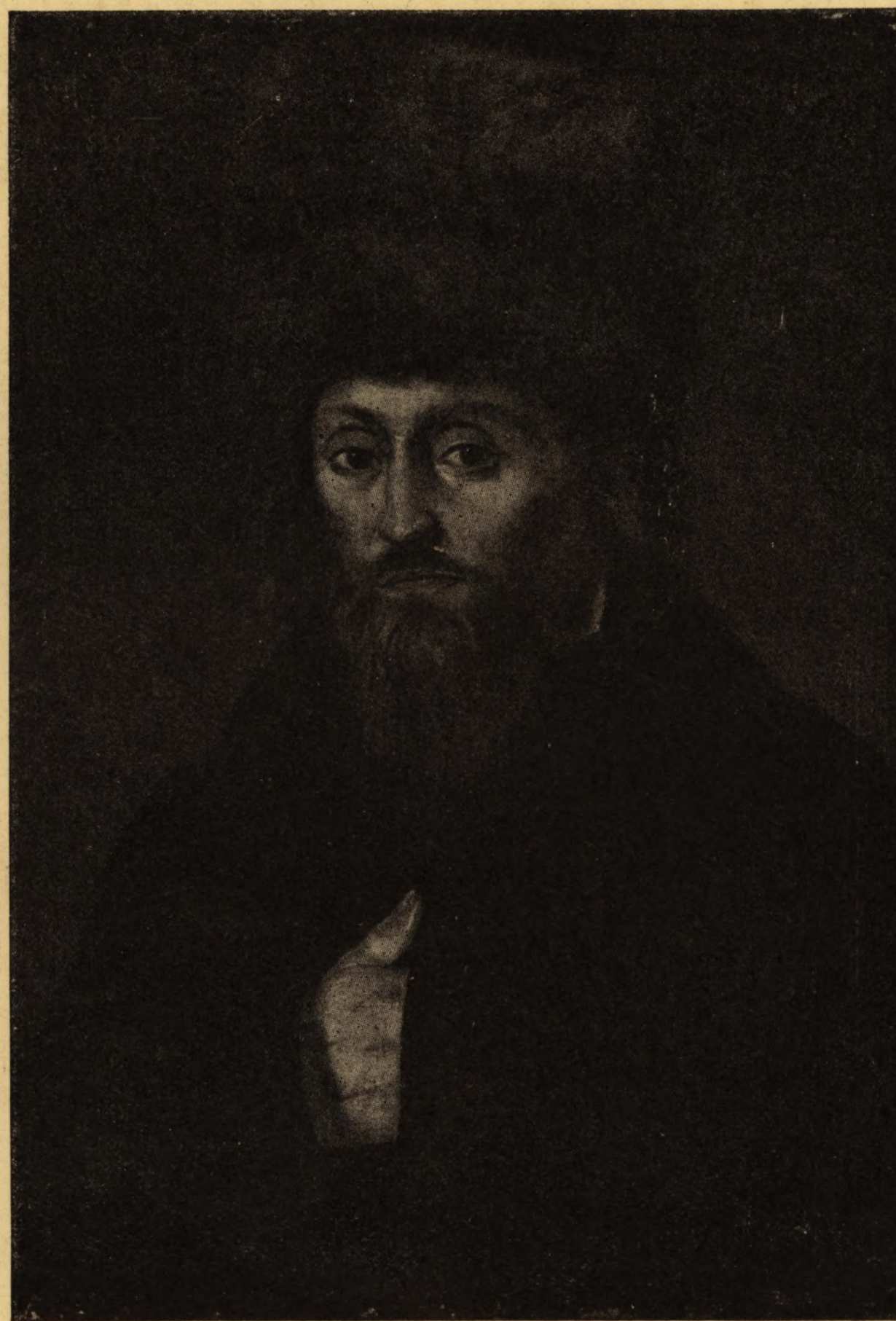
Denhof K. E. pesti főkantor (1840–50.) Kriehuber litográfiája. Denhof Mór ajándéka a Magyar Zsidó Múzeumnak

reggeltől egy óráig eltart és mindig van közönsége. Már a régi, úgylátszik pesszimista tapasztaltoktól elkésztett rabbi egyik tanácsában az esküvői megjelenést előbbrevalónak tartotta a temetésen való megjelenésénél, mert az esküvőn — úgymond — da werden Zweie begraben. Na, talán nem egészen úgy van, mert az esküvőkön a legmegátalkodottabb vőfély is mondja a fiatalabbnak azt, amit temető mellett a palóc mondott a fiának: Látod, fiam, mi is ide jutunk, ha az isten éltet! A nőket meg a sok szép toalett látása is vonzza, ami megint a férjek baja; de hát mikor nem adott a zsidó férj szép ruháralót az asszonynak? Ez nem csak gyö-

nyörűség, de házi békesség kérdése is. Mert egy szép esküvő a dohány-utcai templomban teljes kivilágítással, huszárönkéntes vőfélyekkel, szép menyasszonnyal és igazán megadott hozománnyal — nem bolondság.

Streliskiné. Egykorú festmény a Magyar Zsidó Múzeumban. A Pesti Izr. Hitközség ajándéka

Strelisky főkantor. Egykorú festmény. A Pesti Izr. Hitközség ajándéka a Magyar Zsidó Múzeumban

SEVUOSZ

Patai József verse ~ Major J. Gy. zenéje

Moderato

Soprano mf.
Alt
Tenor
Bass.

Ez a to-ra, ez a törvény, Melyet Is-ten a-dott né-künk. Szírtünk, üdvünk, minde-nünk ez, ö-rök di-szünk büsz-ke-sé-günk. Bo-lyongva a nagy vi-lág-ban

cresc.

Ezt hin-tettük szer-te-széjjel. S fel-de-ren-gett az új haj-nal, Ö-rök lángu szent tü-zé-vel! Színáj fe-lől vi-lágos-ság, Fénysugár-zott tündököl-ve S kápráz-ta-tó ra-gyo-gással

f Szétáradt az e-gész föld-re. *mf.* Vak-hit köde szerte foszlott, Szétomoltak bálvány-ké-pek, Ta-na üdvét az é-gyetlen *f* Hír-det-te a boly-gó nép-nek.

cresc.

TOLL- HEGYRŐL

DR. BERNSTEIN BÉLA:
NEM GÖGÖS, CSAK BÜSZKE

a igazán szereti népét és ha csak-
ugyan tenni akar érte valamit, akkor
előbb tanulja meg, hogy nem szabad
mindent elmondani, amit elgondolni
is alig szabad és nem szabad gögös-
nek lennie, nem szabad éreztesse
velünk — későnjövő vagy későbben
jött nemeseikkel —, hogy önök már előbb is urak
voltak s ha mi most utat nyitunk önöknek, ez
nem kegy az önök számára, hanem jog és igaz-
ság. Mondom, nem szabad. Látja, ezért haragud-
tam a zsidókra, mikor még haragudtam. A gög
nem illik önökhöz, ez az! A szerénység, alázatos-
ság, megbocsátás, végtelen türelem illik csak. Ezzel
mehetnek a legmesszebbre, míg göggel — semmire.“
Így szólt Graf von Bredow, német ezredes, amint
Jávor Bella pompásan megírt cikkében a Mult és
Jövő májusí számában azt nekünk elmondja.

Nagyon érdekes az egykori antiszemitából bará-
tunkká vált nemes grófnak nyilatkozata. Gögös-
nek tartotta ő a zsidóságot, amikor még nem
ismerte, csak a távolból gyűlölte és most, mikor
megismerve megszerette, becsülni megtanulta, azt
tanácsolja, tegyünk le a gögről, mely nem illik
hozzánk, amivel semmire sem megyünk. Bizonyára
jellemző, hogy éppen német ember mondja ezt
nekünk! Hisz tudjuk, a mostani világháború eléggé
napfényre hozta, hogy a németiségnek az önérzet
túltengéséből kifejtett önhittsége, az a tagadhatatlan
faji gög, mely minden mást kicsinylően lenéz, nem
csekély részben járult hozzá, hogy — szövetsé-
gesein kívül — úgyszólván az egész világ előtt
ellenszenvenessé tette és a népek összeesküdtek ellene,
hogy letörjék a porosz gögöt, megsemmisítsék a
német önhittséget.

Mi azonban mindazonáltal szerénységgel, aláza-
tossággal fogadjuk a nemes gróf tanácsát, hisz
jóakarát sugallta, barátság adatja. Mi tudjuk jól,
hogy nem illik hozzánk, a világ minden tájékára
szétszórt, mindenütt csak idegennek tartott, ellen-
ségekben oly gazdag, barátokban oly szegény
zsidósághoz — a gög. Mi tudjuk, hogy a Szent-
írás azt tanítja (Példabesz. 16. 5.): „Isten utálata
minden gögös szívű“ és a talmud szerint Isten
mintegy azt jelenti ki: „Én és ő (a gögös) nem
férünk meg együtt a világban“ (Szóta 8a).

Azt hisszük azonban, hogy a derék gróf téved
és amit ő meg nem engedett gögnek tart, az nem
más, mint tiszteletreméltó büszkeség, amit ő kár-
hozatos önhittségnek mond, az csak jogos önérzet.

Ó, nem gög az, amikor mi minden tudományos
antiszemitizmus ellenére emelt fővel hirdetjük,
hogy mi adtuk az emberiségnek a tiszta Egy-
Isten hitet, hanem jogosult büszkeség. Nem gög
az, ha önérzettel mutatunk rá, hogy mi tanítottuk
először a tízparancsolatot és az emberszeretet tiszta
törvényét, mi gyakoroltuk elsőként az Egy-Isten-
hiten nyugvó legmagasztosabb erkölcsant és mi
terjesztettük annak eszméit sok szenvedések árán
az egész világban.

Ki tagadhatja meg tőlünk annak a ténynek
felelő érzetét, hogy mi adtuk a világnak a
Szentírást és mi teremtettük meg a talmudot, az
irodalmi művek legcsodásabbikát.

Nem gög fogja el, de büszkeség dobogtatja
meg szívünket, ha tudatában élünk annak, hogy
a mienk volt Mózes, a legnagyobb ember, Isten
igaz szolgája, a mienk Dávid, a legvitézebb király
és legdícsőbb zsoltárköltő, Jezsajás, a leghatalma-
sabb profétaszónok, a mienk voltak a Makkabeusok,
a páratlan hősök, a mienk Barkochba, a bátor
hadvezér és Rabbí Akiba, a hazaszeretet és tudo-
mány vértanuja, a mienk Maimonidesz, a leg-
nevesebb középkori bölcsész és az ő munkáin
emelkedő Spinoza, a legnagyobb gondolkodók
egyike.

Szabad-e ennyi dicsőséggel és eredménnyel,
ennyi szenvedéssel és vértanúsággal tele multról
megfeledezni, ha jelenünket javítani és jövőnket
biztosítani akarjuk? Lehet-e egyáltalán nép, faj,
felekezetnek jövőjében hinni, ha multját, melyből
éltetőerejét szívja, megtagadja?

És kérdezzük meg szeretettel a tisztelt gróf urat,
feleljen őszintén, mikor ő még gyűlölte a zsidó-
ságot, tehát a zsidókat, kivételt tett-e azokkal,
akik nem akartak a zsidó multtal dicsekedni,
akik buzgón törekedtek arra, hogy látható válaszfalat
emeljenek a mult és jelen között? Mert,
fájdalom, van ilyen része is a zsidóságnak és pedig
minden országban, u. n. intelligens, minden ízében
modern, kizárólag a jelennek élő rész, mely nem
ismeri a zsidó multat, vagy legalább nem akarja
ismerni, mely nem gögös, sőt nem is büszke zsidó
voltára, mely mindent szépnek és utánzásraméltónak
tart, csak azt nem, ami zsidó, melyből kiveszett
minden zsidó önérzet és helyet adott az idegen
kultúrába való felolvadás gerinctelenségének!

Mi azt hisszük, hogy ezek a zsidók még
kevésbé. vannak inyére a zsidóságot gyűlölőknek,
mint az önérzetes, vallásában és multjában élő
zsidó. Nem, a Jávor Bellák, mint zsidónők, nem
teremtenek antiszemitizmust, nem ártanak azok
soha, sehol a zsidóságnak, hanem csak használ-
nak. De igenis, romlására törnek azok a zsidónők,
akik a jogos büszkeség, a természetes önérzet
hiján feláldozzák a zsidóság eszméit és eszményeit,
a zsidó multnak dicsőségét és pompáját, a jelen
rút bálványainak oltárán!

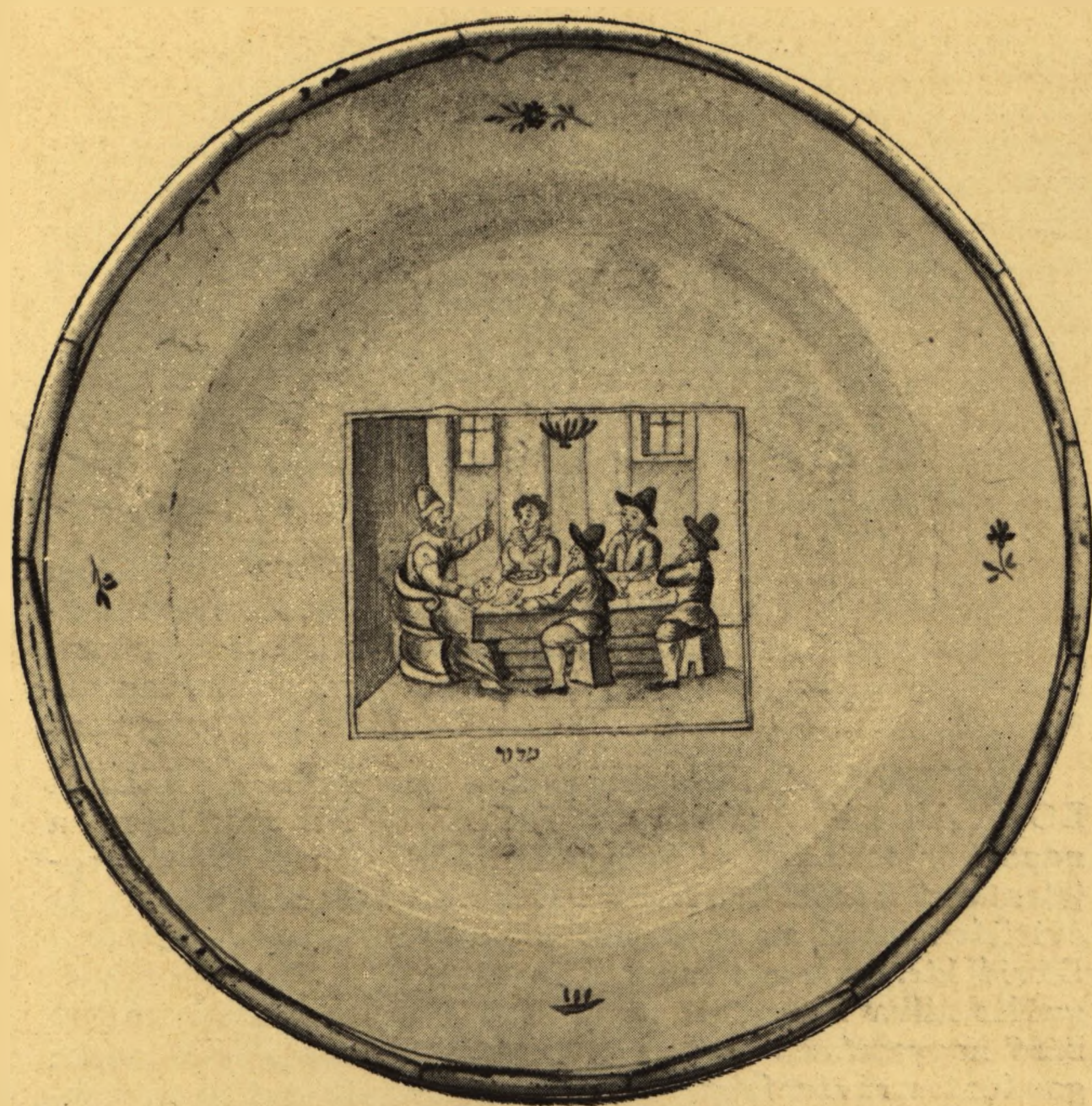
Ó, mennyi lelki és erkölcsi pusztulás jár a
nyomukban, mennyi fájdalmas veszteség jelzi az

KRÓNKA- KÉSZEMLE

A KILÉNYI-FÉLE KERAMIKAI GYŰJTEMÉNY.
Néhány hét előtt hunyt el *Kilényi Pál*, akinek nevét nemcsak a közgazdasági téren kifejtett tevékenysége tette ismertté, hanem az a rajongó szeretet is, amellyel a magyar keramika multjának áldozott. Mindenekfelett a régi magyar keramikát szerette. Hogy mit lehetett ezen a téren magángyűjtőnek összehozni, azt *Kilényi Pál* mutatta meg. Csodás intím benyomást nyerünk a magyar iparművészet részletkérdéseiben, ha ezt a gyűjteményt, amelyből a *Szent György Céh Üllői-út 14. szám* alatt levő helyiségében kiállítást rendezett, végigtekintjük. Különösen számot tarthatnak érdeklődésünkre a pápai gyár termékei, amelyeket ily változatosságban még sehol sem láttunk együtt. Leghíresebb művezetője *Windschügel* volt. Valószínűleg az ő idejéből valók azok az érdekes zsidó vonatkozású tárgyak is, amelyeket a Céh mostani kiállításán láthatunk. Ilyen három szédertál és egy bordázott tányér a híres *Benedikt Márk* rabbi arcképével. Ez az utóbbi — úgy látszik — része egy sorozatnak, amelyből a Céh kiállításán jelenleg *Attilának*, *Széchenyi Istvánnak* és *Wesselényi Miklósnak* arcképével díszített tányérok láthatók.

Természetesen a pápai gyár termékein kívül az egész magyar keramikát bemutatja a *Kilényi-gyűjtemény*, mely ezenkívül még számos szép óbécsi, meissení, nymphenburgi stb. szobrot és edényt tartalmaz, melyeket lelkes gyűjtőjük, úgylátszik, azért állított a magyarok mellé, hogy beigazolja, hogy a mi gyártmányaink se maradnak el az idegenek mögött.

Dr. Síklóssy László.

Sederschüssel aus Pápa Pápai szédertál a Kilényi-féle gyűjteményből

ő működésüket. Ők az okai, ha a férfiakban kihál a zsidó önérzet és a megalázkodás nyer helyet, ők az okai, ha a zsidó multtal való teljes szakítás bekövetkezik családjukban és a renegátság gyáva jelenén keresztül készülnek az „egyedül idvezítő” jövőre.

Ennek a szomorú jelenségnek pedig csak úgy lehet elejét venni, ha a szoros összefüggést a zsidóság bámulatos multjával szünet nélkül ápoljuk, ha az elődök példáján okulva és emelkedve a zsidó ifjúságot, történetét, valláserkölcset, irodalmát ismerő és becsülő emberekké neveljük.

Ne féljünk tehát ellenségeinktől, megtanít erre multunk, de óvakodjunk barátainktól, figyelmeztet erre a jelen! Ne legyünk soha gögösek, de mindig büszkék zsidó voltunkra, ne legyünk önhittek, de mindenkor önérzetesek és akkor bizvást állíthatjuk, hogy nem csak multunk volt dicső és fennmaradásunkat biztosító, de az lesz jövőnk is.

**A Mult és Jövő művészi
kivitelű eredeti bekötési
táblája az 1915.
évfolyamhoz,**

valamint az előző évfolyamokhoz,
megrendelhető a kiadóhivatalnál

**Ára portóval együtt 2 K 30 fillér
A díszkiadáshoz 3 K**

Fayenceschüssel aus Pápa Pápai fayencetál a Kilényi-gyűjteményből

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG folyó évi rendes közgyűlése május hó 21-én, a képviselőtestület élénk érdeklődése mellett ment végbe. Adler Lajos hitközségi elnök megnyitó szavaiban rámutatott a nagy nehézségekre, melyek a háború folytán a hitközségre hárultak és kegyeletes szavakkal emlékezett meg a hitközségi képviselőtestület múlt évi halottairól. A múlt év zárszámadásait és az 1916. évi költségvetést, valamint a dr. Weiszbürg Gyula főtitkár által beterjesztett jelentést a közgyűlés dr. Grauer Vilmos előljáró egy rövid megjegyzése után egyhangúlag elfogadta. A napirend további tárgyai is, úgymint a hitközségi választások elhalasztására irányuló indítvány, melyhez Székely Ferenc hozzászolt, az alapszabályok módosítása, mely szerint a kultuszadó maximuma 10,000 K-ban állapított meg, valamint a módosított fiúárvaházi kezelési szabályzat dr. Stiller Mór elnökhelyettes néhány megjegyzése után ugyancsak egyhangúlag elfogadtatott. Napirenden volt még két választmányi tag választása, mely tisztségre Agoston Lajos és Nagler J. József választattak meg. Ugyancsak megválasztattak a számvizsgálóbizottság tagjainak: Dirnfeld Adolf, domonyi Domony Ödön, Fleischl Sándor, Földiák Vilmos, Fuchs Vilmos, boglári Simon Jakab és Wahl Béla. A választási bizottságba kiküldettek: Auspitz Pál, Elek Bernát, Fröhlich Miksa, Grünfeld Miksa, Horner Samu, dr. Pap Dávid, Ledermann Mór, Svarcz Jenő és Winter Lajos. Dr. Kraemer József köszönetet mondott elnöknek és előljárásának áldásos tevékenységéért, mire az elnök az ülést bezárta. A jelentés adataiból kiemeljük a következőket: néhai br. Hatvany József családja egy kórházi terapeutikus intézmény céljaira 100,000 K-át adományozott. A hitközség a 3 első hadikölcsönre a saját fiúárvaháza és alapjai számlájára 912,000 K-át jegyzett, amihez még a legutóbb a IV. hadikölcsönre jegyzett 250,000 K járul. A tisztviselőknek 10—25%-ig menő drágasági pótlék engedélyeztetett. Az oktatási intézmények 600,000 K-át igényeltek, a kórházak és a szegénygyógykezelés 820,000 K-át, a szegénygyámoltatás 488,000 K-át, a szertartási intézmények 320,000 K-át. A háború folytán számos kiadási tétel az előirányzatot túlhaladta, míg a bevételek több tétele az előirányzathoz képest hiányt tüntet fel, úgy hogy az 1915. évi fedezetlen hiány 235,000 K, melynek fedezésére csak a háború után fog gondoskodás történni.

A PESTI CHEVRA KADISA KÖZGYŰLÉSE. Folyó évi május hó 14-én, délelőtt 10 órakor tartotta a pesti chevra kadisa Winterberg Gyula udv. tanácsos elnöklésével rendes évi közgyűlést. Dr. Endrei Henrik titkár terjesztette elő az előljáróság jelentését, melyből a következőket közöljük: A chevra kadisa bevételei az elmúlt 1915. évben 1.683,836.50 K, kiadásai pedig 1.692,244.22 K-t tettek ki. A kiadások túlnyomó része humánus célokra fordított. A szent egylet által fenntartott sebesült tisztek kórházának költségei 118,357.75 K-ra rúgtak. A kórházban állandóan 60 sebesült tiszt nyert ápolást. A Szeretetház költségei 96,100.74 K-t tettek ki. Az Aggok háza, melyben 100 agg nyert ellátást, 91,610.74 K-t igényelt. A felnőtt vakok intézete és menedékház építkezésének és berendezésének további fedezésére 480,000 K fordított. Segélyezésekre a múlt évben a chevra kadisa 201,133 K-t fordított. Hadbavonult családjainak 45,000 K-t. A betegápolással kapcsolatos kiadások 96,751.43 K-ra rúgtak. A jelentést a közgyűlés egyhangúlag elfogadta és dr. Eulenberg Salamon választmányi tag indítványára a közgyűlés Winterberg Gyulának, valamint az egész vezetőségnek a chevra kadisa körül kifejtett munkásságukért hálás köszönetét nyilvánította. A számadások ismertetése után Winterberg Gyula szárnyaló szavakban szolt a mai nagy és nehéz időről, rámutatván ama hősiességre, mellyel fiaink és testvéreink a nagy küzdelemből részüket kiveszik és kegyeletes szavakban adózott a hősök emlékének. Majd az egyesület nagy halottairól emlékezett meg: Szabolcsi Miksáról, Gomperz Károlyról, Schwarz Ferencről, Gelléri Mórról, Popper Mórról, Klein Lipótról, Kármán Mór dr.-ról, Bródi Samu dr.-ról, Schwartz Artur dr.-ról és Kemény

Dávidról. Végül meleg szavakban méltatta dr. Mezey Ferencnek a chevra kadisa felvirágoztatása körül szerzett érdemeit és ennek elismerésül indítványára az egyesület vagyonából Mezey Ferenc dr. nevére 40,000 K-ás alapítványt létesített, amelynek kamatai kulturális célokra fordítottak. Déri Ferenc dr. alpolgármester a közgyűlés nevében meleg részvétét fejezte ki Winterberg Gyula elnöknek az őt bold. hitvесе elhalálozásával ért gyász esetből kifolyólag. Dr. Endrei jelentette, hogy a chevra kadisa előljárósága elnökének a chevra kadisa körül szerzett hervadhatatlan érdemei elismerésül boldogult hitvесе emlékére 10,000 K-ás alapítványt létesített, amelynek kamatai a halálozási nap évfordulóján szegények közt osztatnak szét. Bejelentette továbbá, hogy Winterberg Gyula hitvесе emlékének megörökítésére a chevra kadisa javára 50,000 K-ás alapítványt létesít, melynek kamatai szegény beteg asszonyok között osztatnak ki, elesett hősök özvegyei első sorban vétetvén figyelembe. Elnök fohásza után a közgyűlés véget ért.

A MAGYAR IZR. KÉZMŰ- ÉS FÖLDMÍVELÉSI EGYESÜLET Kohnér Adolf báró elnök vezetésével a napokban tartotta évi közgyűlését. Miután elnök a megjelenteket üdvözölte, Kozma Géza h. titkár felolvasta az évi jelentésnek az egyesület elhunyt igazgatóját, Kemény Dávid kir. tanácsost méltató megemlékezését, amit a közgyűlés állva hallgatott végig. Ezt követte Kohnér Adolf báró nagyszabású megnyitó beszéde, amely a hadi árvák gondozása révén felmerülő új feladatokról, egy új tanoncotthon építésének tervéről szolt. Utána Vigh Albert iparokt. főfelügyelő a kereskedelmi miniszter üdvözlését tolmácsolta. Déri Ferenc dr. alpolgármester, Kovács Jenő dr., mucsinyi Wohl Rumi Adolf és Sonnenfeld Zsigmond dr. felszólalásai és Kohnér Adolf báró reflexiói után a titkár felolvasta a múlt évben tett alapítványokat s a jelentésnek az egyesület gyászára vonatkozó részét. Elnöki indítványra ezután tiszteletbeli alelnökké választották Sonnenfeld Zsigmond dr.-t, majd a számvizsgáló bizottság tagjainak mandátumát hosszabbították meg. Utána boglári Simon Jakab udv. tan. kért szót, aki a maga és felesége nevében bold. veje, Milch Gyula nevére 2000 K-ás alapítványt jelentett be. Az utolsó tárgy a felszabadultak bemutatása volt. Ezekhez Kozma Géza titkár intézett hangulatos búcsúbeszédet, amelyre a felszabadultak nevében Schwarcz Sándor iparos válaszolt ügyesen.

A PESTI IZR. NÖEGYLET a napokban tartotta meg dr. Reinitz Józsefné alelnök elnöklése mellett ezidei 50-ik rendes közgyűlését. Elnök bejelentette, hogy az egyesület félszázados jubileumát a mai háborús viszonyokra való tekintettel legnagyobb csendben, csupán hálaadó istentisztelettel ülték meg. Ezután Kajári László titkár terjesztette elő az évi jelentést. Eszerint az 1915-iki év is a háborús jótékonyság jegyében folyt le. A lefolyt igazgatási évben alkalmi segélyek címén 37,743.60 K, havi segélyezés fejében 61,937 K, negyedévi házbér-segélyekre 10,200 K, kiházásitási segélyekre 680 K és különféle rendeltetésű alapítványok kamataiból 6427 K, összesen 116,987.60 K segélyt osztott ki az egyesület. A pesti Izr. Nöegylet leányárvaházában az elmúlt igazgatási évben 113 teljesen elárvult gyermek, árvamenhelyében pedig 48 félig elárvult gyermek nevelkedett. Az egylet által gondozott 189 árvának fenn tartási költségei 127,769.22 K tettek. A pesti Izr. Nöegylet felekezeti közeli népkonyhájában múlt évi január 1-étől december 31-ig összesen 287,465 személy — nagyjórészt a hadbavonultak családtagjai — egészen ingyen étkezett. A népkonyha kezelési költsége 110,019.60 K volt. Az egylet csepeli Weiss Alice gyermekágyas-otthonában a lefolyt évben 1260 személy folyamodott felvételért, kik közül 831-en betegedtek le az intézetben, míg a többi folyamodó lebetegedése későbbi időpontban várható. Az ápoltak közül 645 zsidó, 186 más vallású volt. A gyermekágyas-otthon kiadásai 56,406.78 K és az egylet valamennyi jótékonysági intézményének és általános igazgatásának összkiadásai: 411,183.20 K-át tettek, melynek fedezésére csak 345,689.11 K bevétel volt. A 65,494.09 K kezelési hiányt az egyleti vagyonból írták le.

A HÁBORÚS ALMANACH szétküldése, amely a nehéz forgalmi viszonyok miatt sok hetet vett igénybe, már szinte teljesen be van fejezve. És amerre a nagy mű sok ezer példánya elterjedt, mindenütt nagy örömmel, hálával és elismeréssel fogadták. A frontról és a front mögül mindenünnen hálálkodó levelek érkeznek hozzánk, amelyek az elismerés adóját rójják le a Magyar Zsidó Hadi Archivum és ennek alapítója és elnöke, tiszasülyi Polnay Jenő iránt. A művet mint becses ereklyét őrzik meg és a Lilientervezte gyönyörű emléklapba feljegyzik a család háborús eseményeit. De sokan belejegyzik szubjektív érzéseiket is, amelyeket éppen az Almanach fakasztott lelkükben. Láttunk egy példányt egy előkelő családnál az ajándékozonak követhető megható dedikációjával:

Hogyha csak egy percre megkérde a multat,
Évezredek fájó siralma mit mutat?
Sorsunkat állandóan szomorúság tépte,
Átokkal kísérve lábunk minden lépte.
Csak egy percre kérlek, lapozzál e könyvben,
Hogy és miként írtunk úszva vérben, könnyben.
Büszkeségünk, tudom, te nyomban megérted,
Csak egyetlen percre a multat ha kérde.

A Háborús Almanach missziójának mélyértelmű felfogása ez, és valóban büszkeségünk lesz valamikor ez a dokumentum, „hogy és miként írtunk úszva vérben, könnyben“.

Az Almanachot a sajtó úgy itthon, mint a külföldön nagy elismeréssel méltatja. „A díszes kiállítású könyv — írja a Pesti Hírlap — dokumentálja, mily nagy volt a hazafias felbuzdulás, amely a magyar zsidóságot a haza szolgálatára tömörítette. A munka irodalmi és művészi része egyaránt gazdag. Felvonul benne íróink és festőink teljes gárdája, szolgálva aktuális közleményekkel, háborús versekkel, elbeszélésekkel, haditudósításokkal stb.“ — „A Háborús Almanach nem felekezeti kedést nyújt, hanem irodalmat és művészetet“ — írja a Világ. — „A Háborús Almanachnak elsőrangú irodalmi színvonala, pompás kiállítása és művészi illusztrációi maradandó értéket adnak“ — írja a Pesti Napló. És hasonló elismeréssel írnak az Almanachról a külföldi lapok is. Az *Österreichische Wochenschrift* szemelvényül közli belőle dr. Fürst cikkét a három hős testvér megható sorsáról, magát a művet pedig külön nagy cikkben méltatja: „Als Herausgeber des in so glänzender Prachtausgabe erschienenen ersten Kriegsbuches der ungarischen Judenheit — írja többek között — figurieren das Ungarisch-jüdische Kriegsarchiv unter Leitung des Generaldirektors der „Atlantica“, derzeit österreich-ungarischer Attaché in Konstantinopel. Eugen Polnay de Tiszasüly, der sich und dem von ihm ins Leben gerufenen Archive die objektive, wissenschaftliche Sammlung und Richtung des datenmässigen Materials über den Anteil der ungarischen Juden an diesem Kriege zur Aufgabe gemacht. Ihm zur Seite stand der bekannte Pester Kanzelredner Dr. Simon Hevesi als Präsident des Ung. Israel. Landeskulturvereins und der Redakteur der bereits im Auslande rühmlichst bekannten Zeitschrift „Mult és Jövő“, Dr. Josef Patai. Dieses Trio, der Nationalökonom, der Theologe und der Literat, repräsentiert denn auch jene drei Richtungen, in denen dieses Werk der Bedeutung des Judentums gerecht werden will. Zirka 50 Beiträge suchen einerseits die kommerziell-wirtschaftliche Kriegsarbeit der Juden zu würdigen, anderseits den kulturell-ethischen Wert und Inhalt unserer Religion an den grossen Geschehnissen der Gegenwart zu messen, zum grösseren Teile aber werden uns die prosaischen, poetischen und bildlichen Produktionen der vom Kriege inspirierten jungen jüdisch-ungarischen Schriftstellergarde vorgeführt, deren vorzügliches Organ eben Mult és Jövő ist. Der Kriegsalmanach, auf den vornehm zurückhaltenden Ton des Kulturjuden gestimmt, hält sich bedachtsam fern von den überlauten Aktualitäten des Heldenprotzentums, indem er die Gedanken, Ideengänge, Bilder, Stimmungen, Sorgen des Tages unter dem Gesichts-

winkel der Ewigkeit betrachtet, sucht er dieselben in abgerundet künstlerischer Form auch für die Zukunft festzuhalten. Deshalb kann dieses Buch, das durch die Künstlerhand eines Lilien und Struck, eines Kaufmann und Doré, durch Illustrationen eines Wachtel und eines Pann, durch ungarische Maler, wie Baron Mednyánszky, Lakos, Katona, geschmückt, durch gelungene photographische Aufnahmen aus Süd und Nord belebt, auch mit der Facsimile des bedeutungsvollen Aufrufes unseres gemeinsamen Militärkommandos an die Juden Polens versehen ist, nicht veralten: ein bleibendes Andenken an die grossen Tage des Weltkrieges, ein ehrendes Denkmal auch für die Grosszügigkeit und Grossherzigkeit eines Eugen v. Polnay.“

És így írnak az Almanachról a többi külföldi lapok is. „Beiträge und künstlerische Ausstattung“ — írja többek között a *Selbstwehr* — machen den Herausgebern alle Ehre. In einem mächtigen Band in Grossfolioformat sind Aufsätze, Gedichte, Schilderungen aus dem unjüdischen Kriegsleben vereinigt mit einer Fülle von Zeichnungen und Reproduktionen nach Gemälden erster Meister der modernen jüdischen Kunst. Es ist selbstverständlich, dass auch hier die Kriegsschöpfungen überwiegen, unter denen ganz besonders eine Reihe von Bildern des bekannten galizischen Malers Wilhelm Wachtel zu erwähnen sind. Das Geschick seines Volkes während der Russeninvasion gibt ihm Stoff zu einer Reihe von in ihrer Wirkung erschütternden Bildern; das Elend der Flüchtlinge ist illustriert in dem grossen Gemälde „Die Soldaten des Zaren und seine Juden“, in einigen „Flüchtlingsstudien“, den auf dem Felde der Ehre gefallen jüdischen Krieger ist ein prachtvolles „Gedenkblatt“ gewidmet. Auch Struck hat von seinen Bildern aus Russisch-Polen beigezeichnet und es ist beinahe selbstverständlich, dass Lilien mit einer grossen Reihe von Zeichnungen vertreten ist. Ausser den Bildern dieser bekannten Maler sind über das ganze Buch verstreut Zeichnungen, Bilder, Skizzen aus der Kriegszeit, zumeist aus Polen und Galizien, die, es verdienen würden, einem weiteren Publikum bekannt und zugänglich zu werden. Im ganzen repräsentiert der Almanach auf das Würdigste das ungarische Judentum. Wir begrüssen die kraftvolle Aeussderung eines starken jüdischen Lebenswillens, dieses Zeichen einer eigenen jüdischen Kunst, das in dem Buche dokumentiert ist.“

A Háborús Almanach díszes kiállítása a Róvó-műintézet érdeme. Az expedálás nagy munkája is innen történik. És minthogy a postacsomagfeladás a cenzura miatt igen körülményes, a nyitvaküldés pedig a 25–30 korona értékű könyv megérkezését nem biztosíthatná, a nyomda a könyveket mint ajánlott küldeményt adta fel és az általa előre kifizetett portót, ajánlasi, utalványozási és kézbesítési díjjal 80 fillért, valamint a 30 fillér kartontasak és csomagolási díjat, összesen 1 korona 10 fillért utánvét útján szedi be. Akik az Almanachot még mindeddig nem kapták meg, jelentsék be a Mult és Jövő kiadóhivatalánál, amely a könyv díjtalan megküldése iránt ha'adéktalanul intézkedni fog. De elnökségi határozat értelmében csakis azok kapják az Almanachot, akik tagsági, illetve előfizetési díjaikat 1916-ra kiegyenlítették.

A BARLANGLAKÓ ZSIDÓ CSALÁD. Weiss Izsák kajászószentpéteri ker. rabbi érdekes tábori levelet küldött be a Magyar Zsidó Hadi Archivum részére. A levélből, amelyet rokona, Fleischmann Lajos kadettörmestertől kapott az orosz harctérről, közöljük a következő rendkívül megkapó epizódot:

„Amint kiértem a faluból, erdőn kellett átvonulnom, hogy berukkoljak az előre megállapított gyülekezőhelyre. Hogy előbb érjek zsákmányommal századparancsnokom elé, letértem a rendes útról, amikor is az erdő egy eldugott helyén egy gyanus nyílást vettem észre. Azonnal kiadtam a parancsot a nyílás eredetének felderítésére.

Volt egy káplárom, ki tudott lengyelül és oroszul, ez beszólt a nyíláson, de választ nem kapott. Erre vállalkozott két legügyesebb emberem, hogy leszállnak a föld alá; áadtam villanylámpámat és az emberek eltűntek. Pár pil-

lanatig tartó halálos csönd... megfeszült idegekkel figyelek. Egyszerre a nyíláson keresztül keserves zokogás hallatszik és embereim máris kiugorva a barlangból, jelentették, hogy bent meghúzódva egy zsidó család szorong a nagyapától a dédunokáig...! Miután nem tudtam biztosan, milyen érzületű emberekkel állok szemben, szigorú hangon beszéltem, hogy azonnal jöjjenek elő. Hangom nagyon szigorú, külsőm pedig, miután már régén nem borotválkozhattam, nagyon vad lehetett, mert csak egy őszbeborult, nagy-szakállas zsidó, a félelemtől reszketve, jött elő és sírva könyörgött, hogy ne bántsam; katonáim miatt, kik szuronyt szegezve állták körül, nem mert beszélni. Egy parancsoló pillantásom természetesen elég volt, hogy embereim visszalépjenek. Ennek megtörténte után vallatóra fogtam, hogy mi van a barlangban, de láttam, hogy nem meri elárulni, noha katonáim barátságosabb hangulata kissé csökkenti látszott félelmét. Meg voltam róla már eleve győződve, hogy az öregnek nincsenek velünk szemben rosszindulatú szándékai, mint jóbarát közeledtem tehát feléje, megnyugtattva őt, hogy magam is zsidó vagyok, civilben mérnök, tehát nincs oka aggodalomra, mert mi magyarok nem az ártatlan, fegyvertelen zsidók, hanem az orosz sorkatonaság ellen harcolunk.

Ennyi biztatás elég volt az öregnek, hogy megeredjen a nyelve. Könnyes szemmel panaszolta, hogy míg az oroszok a faluban voltak, rettenetes életük volt, mint a falu leggazdagabb zsidó családját mindenükből kifosztották őket. Az életüket is csak úgy tudták megmenteni, hogy egy éjjel egyenként átszöktek az oroszok vonalán és a barlangban találtak menedéket. Míg mi nem jöttünk és nem kergettük el az orosz, élőhalottként éltek, nem látták a napfényt és csak avval táplálkoztak, amit menekülésük-kor magukkal hoztak.

Ezekután érdekelt a család többi tagja is. Megkértem az öreget, hogy mindnyájukat hívja elő. A család tagjai nagyapjuknak csak erős rábeszélésére engedelmeskedtek, mert félték, hogy oroszok leselkednek rájuk...!

Mondhatom, ellenséges földön való tartózkodásom ideje alatt nem voltam annyira meghatva, mint ezen szegény nyomorult család láttára; mint mikor a legszebb és leg-nemesebb rózsza a kóró között hever, úgy hatottak reám a 16—24 évet betöltöttnek látszó ártatlan gyönyörű leánykák ezen pokoli helyzetben!

Most már értettem, miért féltette az öreg annyira családját. Embereim ösztönszerűleg megfélemedtek az egész háborúról s érdeklődve nézték a háború forgatagában mintegy a föld alól előkerült angyalokat...! Átértve a helyzetet, azonnal feléledt bennem a szigorú katonai, embereimet erélyes parancssal csoportosítva, útnak indítottam egy altisztem vezetése alatt, az előre kijelölt gyülekező-hely felé, míg magam — az öreget megnyugtattva, hogy tőlünk magyaroktól nem lesz bántódása — utánuk mentem.

Életem egyik felejthetetlen pillanata lesz a családtól való távozásom, mert az öreg, utánam kinyújtott karokkal hangosan imádkozva, áldást mondott...!

Hogy szegényekkel később mi lett, sajnos, nem tudhatam meg soha, mert útam visszafelé, mint sebesült, nem ezen a vidéken vezetett keresztül."

GÁRDONYI NEUMANN LILY. Ott láttuk gyakran nemeslelkű anyjával és nővérével együtt az Omikey menzáján, amint szeretetet és jóságot árasztó szemeivel egy pillanat alatt áttekintette a nagy diákasztal sorait, gyorsan észrevéve, hol, mi hiányzik és fürgén sietve pótolni vagy pótoltatni a hiányokat. Ezer szem sugárzott hálát, köszönetet és áldást a gyönyörű teremtés felé. De a kegyetlen halál behunyta a szemeit, elragadta a fiatal leányt a nagy jövőendő elől. És amint a fehér koporsót körülállva, a fájdalomsgújtotta szülők, rokonok és résztvevő gyászolók búcsúztak a fehér halottól, érezni lehetett a megkülömböztetett gyászt, amely most a halál nagy aratásakor is megrendítő, mert nem gögös, elbizakodott, harcos életnek vetett véget, hanem egy harmonikus, tiszta és boldog élet előtt zárta be örökre a titokzatos nagy kaput.

Macoth am Kriegschauplatz

Pészach-ünnep az északi harctéren
(Dr. Rechnitz M. felvétele)

HUSVÉTI PÁSZKA AZ ÉSZAKI HARCTÉREN. Érdekes felvételeket küldött be a Magyar Zsidó Hadi Archivum részére dr. Herczog Manó kaposvári főrabbi. Az egyiket bemutatjuk itt olvasóinknak. A képeslap hátán a következő humoros sorokat olvashatjuk, amelyeket a felvételt készítő dr. Rechnitz M. ír a harctérről dr. Herczog főrabbinak.

Mélyen tisztelt Főtisztelendő Úr!

Mint az örült, ki letépte láncát, futottam erev Peszach a tőlünk csekély 5 km.-nyire fekvő Podkamien galíciai városkába, hogy macsaszt szerezzek s legalább markirozhassuk a hazait Peszach szent ünnepén. A túloldali kép a 6. század (Freiszberger kapitány úr százada) hithű zsidóit ábrázolja, amint eszik a mi nemzeti eledelünket. Egy „goj“ (Löcser kaposi fiú) véletlenül közénk keveredett. A vallási kegyeletet egyáltalában nem sértő ezen ideámért remélhetőleg hamarosan felterjesztenek a leMBERGI főrabbihoz kitüntetésre. Egy túlságosan jókedvű kollégám szerint: megkapom a mógen-dovid-rendet a tefilin szalagjával.

A SZEGEDI CHEVRA KADISA a peszach-ünnepen át a községben tartózkodó zsidó vallású katonákat és orosz foglyokat megfelelő rituális ellátásban részesítette. A chevra elnöke, Rosenfeld Nándor, a városi villamos vasút vezérigazgatója, aki egyéb bokros érdemeiért a közelmúltban felsőbb kitüntetésben részesült, fáradhatatlan buzgósággal gondoskodott 200 katona és fogoly ételmezéséről, különösen a két széderestnek a zsidó népiskola tornatermében való ünnepélyes megtartásáról.

„BÉKE-ÖCSÉNK.“ Már több mint egy éve, hogy a Mult és Jövő kiadóhivatalának egyik derék tisztviselője, Ekstein N. V. végigküzdvé a kárpáti nagy harcokat, sebesülten orosz fogságba esett. Sokáig kórházban kezelték, majd felgyógyulása után Samarkandba (Turkesztán, Ázsia), az ottani fogolytáborba internálták. A napokban levelezőlap érkezett tőle, amelyben panaszodik, hogy a hazáról érkezett szeretetadomány-küldeményekből neki nem jutott, mert... Az okot törölte a cenzura. Talán a zsidó foglyoknak egyáltalában nem juttattak a hazai szállítmányból, ami teljesen orosz észjárásra vallana. A törölt rész után ez olvasható: „wir sind leider hier die Stiefkinder“. Ezt úgy látszik csak félreértésből hagyta benn a cenzura. Majd ezt írja a fogoly a távolból: „Bitte mir zu schreiben, was

macht unser Bruder Scholem. Hier weiss niemand von ihm und wir sind schon sehr ungeduldig.“ Hogy Scholem (Salom) békét jelent, azt mindenki tudja. De hogy „mit csinál Béke-öcsénk“, azt, sajnos, mi sem tudjuk. Itt jár-e már a közelben, vagy valahol messze bolyong még a véres mezők mögött — ki tudná megmondani. Mi is türelmetlenül várjuk, hogy jöjjön felékesítve, pálmával és győzelmi babérral.

A JERUZSÁLEMI AGGOKHÁZA, amint munkatársunk, dr. Grünwald, bécsi rabbi közli velünk, a háborús viszonyok folytán válságos állapotba jutott. A jeruzsálemi aggokházában sok olyan osztrák és magyar származású öreg van, akiknek a gyermekei itthon hadseregünkben véreznek a különböző csatatereken. Az ő segítségük tehát a zsidóságnak erkölcsi kötelessége. A palesztinai segélybizottság készsággel közvetíti az adományokat, amelyek a Magyar Általános Hitelbank címére küldhetők be a cél közelebbi megjelölésével.

NÉMET KITÜNTETÉS. Steiner József debreceni honvédszázados, aki csak nemrég tette le a tábori pilótai vizsgát, de azt megelőzően egy esztendőn át, mint megfigyelő a német hadsereg részére is teljesített értékes szolgálatot, a német császár a német tábori pilótai jelvénnel tüntette ki. Annál nagyobb értékű ez a magas kitüntetés, mert eddig honvéd repülőtszázadokban nem részesült, de repülőszázadaink tisztjei közül is eddig csak kevesen kapták meg. — Steiner József százados tulajdonosa mindkét signum laudisnak és a magyar-osztrák és német ezüst pilóta-jelvényeknek.

A TEMESVÁR - JÓZSEFVÁROSI POLGÁRI- ÉS FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK zsidóleányönképzőkörre a napokban szépen sikerült ünnepélyt rendezett. Schück Bernát józsefvárosi főrabbi, az egészen fiatal leányönképzőkörnek életbehívója, szép beszéddel nyitotta meg az ünnepélyt, amely a körnek első nyilvános bemutatkozása volt. Utána Emánuel Hajnalka az „Ott, hol a cédrus“ fülbe-mászó dallamával vezette be az ünnepi hangulatot. Majd Polgár Böske Jehuda Léb Levin „Zsidó öröm“ című költeményét (héberből fordította dr. Patai József) szavalta nagy hatással. Csak a költemény elszavalása után értette meg a közönség Wesel Erzsike, az egyesület elnökének szavait, amelyekkel ezt a számot bekonferálta, mondván, hogy „a zsidó költészet egy virágát fogjuk Önöknek bemutatni, szebbnél szebb ily virágokban bővelkedik a héber költészet dús kertje“. Nagy hatással volt a közönségre Eibenschütz Márta ügyes zongorajátéka, a három szívbeható héber népdal: „Sósanna, Adirhu és Hatikva“. A zsidó néplélek finom hajtásai megtalálták az utat a kérgesebb zsidó szívekbe is. Szavaltak még Halle Gizi, Blum Katóka, Schwarz Aranka és Eibenschütz Ilonka.

A zsidóleányönképzőkör életbehívása és vezetése körül — írja dr. Baruch Temesvárról — nagy érdemeket szerzett Schück főrabbi, aki a rábizott mindkét nembeli fiatal-ságnak a zsidóságot szívén viseli és modern eszközökkel gondozza. Temesvár-Józsefvárosban már tíz éve működik az általa életbehívott „Középiskolai ifjúság zsidó önképzőkör“ is, amelyhez hasonló csak még egy-kettő van az országban. Leányönképzőkörnek azonban ez a kör egyedül áll. Aki nap nap után sajgó szívvel kénytelen konstatálni, mint vész el számunkra, ami minden más népnek a büszkesége, a fiatalság, aki látja, mennyi közömbösség, sőt mennyi averzió lakozik a mi mindkét nembeli fiatal-ságunkban mindaz ellen, ami zsidó, az Schück rabbi kez-

deményezésének jelentőségét nagyon is méltányolni tudja, az a kör első produkciójának szívéből örülni tudott.

A zsidó szellemnek terjesztése fiatalságunk körében a zsidóság életkérdése. A Mult és Jövő a sivárság közepette az egyetlen, de biztató csillag. Hatása már itt is érezhető. Ha a modern zsidó fiatalság zsidó ünnepélyt rendez, bizony a Mult és Jövő az egyetlen támaszuk és forrásuk. A Mult és Jövőre vár az a nagy hivatás, hogy az ilyen önképzőkörök képzését országosan propagálja, a kérdést állandóan felszínen tartsa és ezeknek szellemi táplálékul és támaszul szolgáljon.

Dr. Baruch.

SÓLEM ALÉCHEM.

Lapzártakor értesülünk, hogy Sólem Aléchem, a zsargon irodalom egyik legkiválóbb művelője, Newyorkban, 58 éves korában elhunyt. Sólem Aléchem írásait a Mult és Jövő révén a magyar olvasóközönség is jól ismeri. „Az örökösök“, „Egy sorozás viszontagságai“ stb. novellái nálunk is nagy feltűnést keltettek. A háború elején Feuerstein szép cikkben méltatta irodalmi jelentőségét, mely alkalommal bemutattuk Sólem Aléchem arcképét is. A zsidó irodalom nagy halottjára még visszatérünk.

AZ OMIKE-MENZA ÉLELMISZER KIOSZTÓJA.

Az OMIKE MENZA Akadémika még a múlt év szeptember havában báró Dirsztay Béla elnök indítványára „élelmiszerkiosztót“ nyitott, ahol havonta 350 oly család kapott egy hónapra szóló különböző élelmi és tűziszert, kik a menza egyéb háborús intézményeiből támogatásban nem részesültek. Ezen valóban szép és humánus intézményt máj. hó 19-én a nyári hónapokra bezárták, mely alkalommal az egész hölgybizottság jelenlétében dr. Hevesi Simon meleg, lelkes beszédben méltatta elsősorban báró Dirsztay elnök, Kohnér Agostné és báró Dirsztay Béláné az élelmiszer kiosztó elnökségének és Schwarcz Gyuláné és dr. Frenkl Gyuláné ügyvezetőik, valamint az egész hölgybizottság áldozatkészségét és nagyfokú agilitását. Az élelmiszer kiosztó szeptember havában ismét megnyílik.

MEGJELENT A KHAFRIT. Lapzártakor kaptuk kézhez Kaczér Illés könyvét: nem írhatunk róla többet pár líhegő sornál. A regény megnőtt, erőteljesebb lett s ahogy így harmadfél-száz oldalon elolvastuk, olyan, mint egy hosszú lélekzetvétel. Egyöntetűsége, harmoniája, mese-szövése csak így bontakozik ki a maga pompájában. A biblikus idők népei, királyai, prófétái, izgatói, asszonyai, harcosai, munkásai és rabszolgái, bálványai és istenei úgy élnek ebben a regényben, mint merjük állítani, a világ-irodalom egyetlen művében sem. Az ótestamentomi kort senki így újrakeleveníteni nem tudta eddig, mint Kaczér Illés. A stílusa, elbeszélő-képessége oly vonzó érdekes és művészi, hogy aki egyszer leült e könyvhöz, nem tud föllátni mellőle, végig kell hogy olvassa. Hallatlan ereje ez ennek a régi fűszerekkel terhes napkeleti regénynek. A regény érdemleges méltatására még visszatérünk.

A Khafrit nyomdailag is egyike az elmúlt évek leg-szebb könyveinek. Tizenhat íven, elsőrendű előállításban, a címlapon Földes Imre festőművész finom ötszínű festményével került ki a sajtó alól. Bizonyos, hogy feltűnést fog kelteni. Megrendelhető a kiadónál, Bíró Miklósnál Budapest, Ráday-utca 26. Ára 4 korona.

(A Khafrit szerzője nagyon köszöni a Mult és Jövő olvasóinak tömeges érdeklődését könyve iránt és kéri azokat a barátait és híveit, akiknél még aláírt gyűjtőív van, juttassák a kiadóhoz, Bíró Miklóshoz, esetleg a Mult és Jövőhöz.)

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

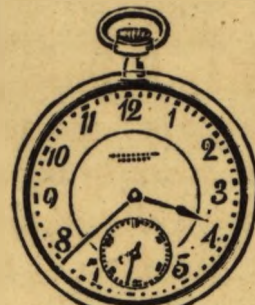
• CHRONOGRAFIA
• REPETITION ÉS
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDET CONSTANT

Svájc és Németország zseb-, inga- és
díszórágyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KISVÓ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK. GYŰRŰ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁKRAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Új KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

A RÉGI ZSIDÓSÁG HUMANIZMUSA

— Megjegyzések egy protestáns könyvhöz —

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság kiadásában jelent meg nemrég dr. Szóts Farkas teológiai tanárnak „A vallás élete” című könyve. Az a körülmény, hogy egy mindenestre számottevő felekezeti tényező égisze alatt látott napvilágot s így szélesebb társadalmi rétegekben való elterjedése biztosítottak tekinthető, érthetővé teszi, hogy annak a zsidóságra vonatkozó bizonyos állításai számunkra sem maradhatnak közönyösek. Annál kevésbbé sem, mivelhogy azok a teljesen tárgyilagos tudományosság nevében lépnek fel és így annál biztosabban nyerhetik meg maguknak olvasóik lelkét. Bennünket pedig az a veszély fenyeget, hogy a zsidó vallás felől e könyv segítségével megalkotott torzkép, mint szintiszta igazság fog olvasóinknak lelkében élni. Így tehát csak kötelességünket véljük teljesíteni, hogyha a Mult és Jövő nagy nyilvánossága előtt ama sérelmes állításokat helyreigazítani törekszünk.

De már itt előljáróban is kijelenteni óhajtjuk, hogy nem e könyv általános eszmemenetét akarjuk a következő sorokban kritikai bonckésünk alá venni. Nagyon is jól értjük egy *teológiai* tanárnak azt a törekvését, hogy az anyavallás rovására a leányvallás előnyeit és fölényeit színezzé ki. Lehet, hogy az objektív igazság talán más eljárást követelne, de hiszen gyarló emberek vagyunk mi mindannyian. De azt, igenis, megkövetelhetjük egy *teológiai* tanártól is, hogy a tudományos igazságnak ellentmondó állításokkal, melyek csak arra alkalmasak, hogy bizalmatlankodást szüljenek az anyavallás követői, az Egyistenhit svájci gárdája iránt — miként a költő nevezte el Izráelt —, hogy ilyen állításokkal ne vezesse tévútra olvasóinak lelkületét.

Mert ilyen tudományellenes állítást tartalmaznak a jelzett könyvnek 170. oldalán foglaltatott következő sorok: „A régi zsidóságnál a szigorú vallásfelekezeti partikularizmus annyira békóba verte a humanizmust, hogy Izráel fiai szemében a nem zsidó ember és nép kivétel nélkül gój — vagy pogány számba ment, akivel szemben minden erkölcsi és emberi kötelék megszűnt”.

Itt a nyilvánosság előtt állítjuk, hogy a tanár úrnak ezen vélekedése ellentmond a tudományos igazságnak. Már maga a körülmény is, hogy a „rég zsidóság” szentkönyve egyetlen emberpártól származtatja az összes népet, a testvériség tanát volt hivatva Izráelbe beleplántálni, mint ezt már a „rég zsidóság”-nak írásmagyarázó is kiemelték.

„Vallásfelekezeti partikularizmusra” mutatnak-e Mózes első könyvének szavai, melyek szerint az Úr azt mondta Ábrahámról, hogy benne „megáldatnak a föld összes népei”. Vagyis az eredeti szerint „kol gójé hoorec”, tehát mind a „gój”-ok? (M. I. k. 18. f. 18. r.)

„Partikularizmusra” vall-e az, amidőn az Ótestamentum szerint, mely igaz, hogy számunkra örökké az újdonság varázserejével bír, — az Úr azt jegyzi meg Ábrahámról, hogy „ő megparancsolja az ő fiainak és az ő háznépének ő utána, hogy megőrizzék az Úrnak útját, cselekedjenek igazságot és ítéletet”. Itt az igazságosság cselekvése a legtagabb értelemben vétetik, mint ezt Ábrahámnak korábbi eljárása is mutatja, midőn a szodomita „gój”-okat megmentette a fogságból és ezért semminemű

jutalmat nem fogadott vala el, (M. I. k. 14. f.) vagy későbbi tette, amidőn idegen vándorok iránt a legnagyobb vendégszeretetet tanúsítja. (M. I. k. 18. f. 3—8. r.)

„Békóba vert humanizmusra” mutat-e az, midőn Ábrahám ott esdekel az Ég ura előtt a szodomabeli „gój”-okért? (M. I. k. 18. f. 22—33. r.) Nem ismeri-e a tanár úr M. II. könyvének következő szavait: „Idegent ne zaklass; hisz ismeritek az idegennek lelkét, mert idegenek voltatok Egyiptom földjén”. (23. f. 9. v.). Avagy Mózes V-ik könyvének szavait: „(Isten) ítéletet szolgáltat az árvának és az özvegynek; szereti az idegent és ad annak kenyeret és ruházatot. Szeressétek azért az idegent; mert ti is idegenek voltatok Egyiptom országában”. (10. f. 18—19. v.)

Oh igen, tisztelt-tanár úr! Bárcsak a „szeretet vallása”-nak követői is mindenkor meg szívlelték volna a „rég zsidóság”-nak eme tanításait, akkor az emberi szenvedések és az embertelen kínzások jegyzékéből, könnyfakasztó leltárából hiányoznának eme rettenetes szavak: inkvizíció és pogrom.

Tisztelt tanár úr! A történelem tanuságtétele szerint az üldözött Izráel sokkal jogosabban mondhatná: „a zsidó ember és nép kivétel nélkül pogányszámba ment, akivel szemben minden erkölcsi és emberi kötelék megszűnt”!

S hogy is állíthatja egy *teológiai* tanár, kinek mindenestre ösmernie kell a héber nyelvet, azt hogy „gój” pogányt jelent. Hát nem ismeri-e Mózes II-ik könyvéből a 19. fejezet 6-ik versét, hol Isten azt jelenti ki Izráel népének feladata gyanánt, hogy „szent nép”, szó szerint „gój kados” legyen. Tehát a fenti lingvisztika szerint az Egyetlenegy Isten, ki nem tűr meg maga mellett semmiféle más isteneket, azt kívánja Izráeltől, hogy „gój kados”, azaz „szent pogány” legyen?!

Avagy talán a tanár úr az általa annyira megbélyegzett „rég zsidóság” alatt nem az ú. n. ó-zsövetséget, hanem a későbbi zsidó vallásos könyveket, a Talmudot érti? Hogyha ez tényleg így van, úgy engedtessek meg nekem, hogy a Talmudnak ama tanai és törvényei közül, melyek a zsidóknak a „gój”-okhoz, a tanár úr szerint pogányokhoz való viszonyát hivatottak szabályozni, csak a következőket említem meg.

A pogány, ki a Tórával foglalkozik, a zsidó főpaphoz hasonló. (Szánhedrin 58. f.) A többi népeknek jámborai is részesei a túlvilági életnek. (Szánhedrin 105.) Egy pogány bölcs megpillantásával is áldó imádságot kell az Úrhoz intézni. (Berachoth 58. — Chulin 94.) A pogányokkal szemben is tilos mindennemű csalás stb. (baba kama 113). A pogánynak is vissza kell adni az általa elvesztett tárgyat (u. o.). A sátoros ünnep alkalmából bemutatott 70 áldozatnak az volt a célja, hogy bűnbocsánatot szerezzen az összes népeknek, hogy azok nyugalomban élhessenek. (Jalkut, M. IV. k. 29. f.) „Isten igazságosan ítélkezik a nemzetek fölött”, ezen zsoltárvers a talmudisták szerint azt jelenti, hogy midőn Isten ítélkezik a nép fölött, akkor megemlékezik a közöttük lévő igazságosoknak érdemeiről és ez védelmükre válik a népeknek. (Jalkut, Zsoltárokhoz 9. f.) Ugyanott találjuk: „Isten igazsággal bíraskodik a föld fölött”. Isten még a gonoszoknak pusztulását sem akarja. Hisz az ő teremtménye minden ember. Miféle mester kívánná az általa készített edényeknek összetörését. Ennek okáért oly időszakban ítélkezik Isten a világ népei fölött, midőn azok nem követnek el bűnöket. — A pogányt is, hogyha valamely igazságot tanultál tőle, *tanítódként* kell tisztelned. (Megilah 16.) Jótétemények a pogányok számára is bűnbocsánatot szereznek. (Baba Bathra 10.) Zsidó tanuk kötelesek a pogány javára tanuságot tenni, még azon esetben is, hogyha zsidó a peres fél. (B. kama 14.) A pogányon elkövetett rablás sokkal nagyobb bűn a zsidó ellen elkövetettnél is, mivelhogy ez egyszersmind Isten nevének megszenteltségtenítése. (Toszifta, B. kama, 10 f.) A pogányok szegényeit épp úgy kell táplálni, mint a zsidókat; pogány betegeket épp úgy kell látogatni, mint zsidókat; pogány halottakat épp úgy kell temetni, mint zsidókat. (Gittin 61.)

Ég és föld a tanuk arra, hogy minden ember, nemre, felekezetre és rangra való külömbiség nélkül, legyen az illető zsidó vagy pogány, rabszolga vagy szabad ember, részese lehet a szent léleknek, hogyha életmódja méltóvá teszi arra. (Tana debé Eliáhu 9. f.)

„Nyissátok fel a kapukat, hogy bevonuljon az igaz nemzet“ (Jezs. 26, 2.) itt nem az áll, hogy bevonuljanak a koheniták, a leviták vagy az izraeliták, hanem hogy bevonuljon az igaz nép (gój). A zsoltárokból (33, 1.) is olvassuk: „Örüljete ti igazak az Ūrban“. Itt sem áll: ti koheniták, leviták vagy izraeliták, hanem általánosságban, ti igazak. Hasonlóan a 125-ik zsoltárban (4. v.) „Tégy jót oh, Uram a jókkal és az igazszívűekkel.“ Itt sem áll a kohenitákkal, levitákkal vagy izraelitákkal, hanem csak általánosságban: a jókkal és igazszívűekkel. Ez arra mutat, hogy a nem zsidó, a „gój“ is köztük van. (Szifra, M. III. k. 18. f.)

Midőn az egyiptombeliek Izrael üldözésekor a tengerbe veszttek, az ég angyalai a gonoszok veszte fölötti örömben himnuszot akartak énekelni. Ekkor megszólalt az Isten: „Hogyan? Ti kezem műveinek elpusztulásakor örömdalokat akarnátok énekelni?! (Megiláh 10. f.)

Ime, úgy néz ki a „régizsidóságnak a partikularizmus békőiba vert humanizmusa“. Hogy pedig a monoteista vallások követői, tehát a kereszténység és mohamedánizmus követői iránt a „régizsidóság“ még a fentiekénél is nagyobb toleranciát tanúsít, azt kívánságára még egy újabb adathalmazzal lehet bizonyítani. Itt csak következő helyekre akarunk utalni. Aboda Zaraf 2. f., Bechorót 2. f., Szanhedrin 63. f. — Jore Dea, 123. fejj., Szifszé Kohén 2.; u. o. 151, 17; Orach Chájim 156, 1 Rema. — Továbbá: Maimonidesz, Machaloth Aszuroth, 17. 11, 7. — Tur Jore D. 124. — Magen Ábr. 128, 54. — Ribes dot. 119. sz.

Kérjük tehát a tanár urat, hogy adja a példáját nemcsak a partikularizmus békőit széjjeltörő emberszeretetnek, melyet ő, az igazság és a zsidóság rovására kizárólag a kereszténységnek tudajdonít, hanem adja példáját az igazság szeretetének is avval, hogy beismeri, hogy inkriminált állításai tévedés alapján keletkeztek.

Fischer Fülöp,
sárospataki főrabbi.

AZ IMIT ÉVKÖNYVE. Szerkeszté Bánóczi József. Budapest 1916. Immár a második háborús Évkönyvet vesszük kezeinkhez, mint az esztendőnként várt és szívesen látott vendégét a magyar-zsidó literatúrának. Nívója megszokottan emelkedett, mint a békeidők Évkönyveié, tartalma megszokottan dús és változatos és csupán a háborús vonatkozású cikkek aktualitása juttatja eszünkbe, hogy a háború fekete kenyerét esszük.

Ez Évkönyvben, melynek írói közt legnagyobbbrészt a Mult és Jövő munkatársainak neveit látjuk viszont, az irodalmi résznek mintegy harmada a halhatatlan mester, Bacher Vilmos életének és méltatásának van szentelve, Krausz Sámuel dr., bécsi szemináriumi tanár meleg, szubjektív, memoárszerű cikkben, Bacher lelki arcképén közvetlen kézzel a tanár, az ember, a közéleti férfiú és a tudós vonásait emeli ki. Ezt a közvetlen hangú írást Pap Izsák mélyenszántó poémája (Tanítványok Bacher sírján) követi, míg Klein Miksa dr. Bacher utolsó nagy művét ismerteti alapos cikkében. A mult háborús esztendő nagy zsidó halottaival három cikk foglalkozik. Ezek között Heller Bernát dr. több ívre terjedő mély és átfogó dolgozata Kármán Mórról valóságos essayvé szélesedik. Méltatja Kármán életét, ismerteti pedagógiai elméletének fővonásait, keresi és meg is találja gondolatvilágának zsidó elemeit. „A zsidóság lényegéről — írja Heller dr. — Kármán folyvást elmélkedett. Ennek az elmélkedésnek legértékesebb gyümölcse, úgylátszik egyúttal utolsó irodalmi megnyilatkozása Kármán ama dolgozata, amellyel a Mult és Jövő szegedi számát (1914 január) ékesítette: A zsidóság hivatása és a rabbiság feladata.“ Eisler Mátyás dr. a zsidóság önzetlen, szerény, de hatásaiban nagyvonalú munkását festi Simon József személyében. Vajda Béla dr. pedig, mint a részvétlenség szomorú időiben a zsidóság ébresztőjét, a zsidó érzés ébren-

tartóját állítja elének Szabolcsi Miksa alakját. Az 1915 tavaszán Varsóban elhalt nagy zsargonköltő emlékének áldoznak a műfordítások J. L. Perez verseiből, melyeket Molnár Ernő ültetett át, az eredetinek szépségeit megőrizve. A háborús aktualitást Patai József dr. érdekes cikke képviseli, mely a biblia utáni háborús héber költészet plasztikus képét adja és méltó pendant szerzőnek a mult Évkönyvben megjelent tanulmányához a bibliai csataköltészetéről. Fürst Aladár dr., akinek egy alapos dolgozata a hagyomány Mózes-legendáiról már a Mult és Jövő-ben látott napvilágot, művészileg megírt cikkében a bibliai hagyomány háborús mondait mutatja be. De szóhoz jut az Évkönyvben minden háborúk ellenére, a tudomány is.

A zsidó messiási eszme keletkezéséről és fejlődéséről szól Steinherz Jakab dr. tanulmánya, egy zsidó philosophus vagabundusnak, Maimon Salamonnak érdekes élettörténetét adja elő Schweiger Lázár dr., míg a Magyar-Zsidó Múzeum vallásrégiségeit, vonzó előadásban Kohlbach Bertalan dr. ismerteti. Hajdú Miklós dr. a szubjektív, mely Vallomásban, a modern vallásos lelki élet nagy problémáját, a progresszió és a religió belső kapcsolatát fejtegeti. Mezey Ferenc plasztikus, komor életképe (Misejerce), Kaczér Illés meleg, erős, keleti novellája, Kiss Arnold, Radó Antal, Kova-Feuerstein Avigdor és Feleki Sándor mély, hangulatos versei, valamint Szabolcsi Lajosnak két sikerült Gordon-fordítása képviselik a szépirodalmat.

A dús és változatos tartalmú Évkönyv, melyet dr. Edelstein Bertalannak az 5675. év eseményeiről írt széleskörű áttekintése fejez be, „társulati közleményei“ is irodalmi értékek. Itt találjuk Vadász Lípót dr. államtitkár nagystílű elnöki megnyitóját, valamint Bánóczi Józsefnek lendületes titkári jelentését s a többi bizottsági jelentéseket, amelyek mind méltóképen reprezentálják az Imit nagyszabású működését.

BEÉRKEZETT KÖNYVEK: Dr. Borsodi József: „Az erőtlenség csügged, a bátor megáll!“ Vallásos emléklapok a háborús évből. A nagyváradi főrabbi templomi beszédeiből. Mácza János: A modern magyar dráma. Tanulmányok, jegyzetek. Ára 2 korona. Megrendelhető a szerzőnél: Budapest, VII., Dohány-utca 57. III. 10.

GUTTMANN HENRIK: A HALDOKLÓ FALU. Előttünk fekszik a „Zsidó problémák“ címen megindult könyvvállalat első könyve s a vállalat programja. A programban néhány szóban mondják el vállalatuk célját a szerkesztők: Guttmann Mór és Henrik. A könyv pedig a magyar zsidó falunak sok-sok melegséggel, még több rezignált szomorúsággal elmondott halotti beszéde.

Igaz volna? Csakugyan utolsókat vonaglik minden magyar zsidóság ősforrása, valamennyiünk kiindulópontja: a falusi zsidóság? A Guttmann Henrik könyve igent mond, egy józan, világos és lesújtó igent. A zsidó falu, valamennyiünk pietásának tárgya, legharmonikusabb emlékeinek gyűjtőhelye haldoklik és — ezt bizonyítja a szerző — meg is fog halni. A városok, a kisebb-nagyobb Bábék fölszívják a falut és a maguk módján emésztik meg. Az ő rengeteg kulturális, gazdasági és társadalmi eszközeikkel, melyek, mintha valamennyien a zsidó lélek ellen teremtdtek volna, oly alapossággal dolgozzák fel a beléjük került zsidó psziché, hogy rövidesen rá sem ismerünk. Mikor tehát a gettózsidóság átalakul városi, szabad zsidósággá, egyben konzervatívértelemben elveszett a zsidóság számára.

Miért? A szerző így felel: mert a konzerválás elvének alapján álló zsidóság még csak tudomást sem vesz az újonnan előállott (40—50 éves) fenyegető helyzetről, mely az utóbbi 20 évben vált akuttá. Negligálja legveszedelmesebb, mert csöndben, símán és elegánsan dolgozó ellenességét, Struccpolitikát folytat. A szerző azonban látni és láttatni akar. A tudományos igazság kettős erejével, a számok fölé nem magyarázható szavaival vezeti rá a beteg zsidó szervezetet a helyes diagnózisra.

A „zsidó problémák“ könyvei egyébként időszakonként fognak megjelenni s a legközelebbi kötet Guttmann Mórnak, a Mult és Jövő kiváló munkatársának könyve lesz,

a zsidóság világpolitikai helyzetéről. A vállalatot Politzer Zsigmond és Fia cég adja ki és az első könyv címlapját és könyvdíszét Gráber Margit, a Mult és Jövő kitűnő grafikus munkatársa rajzolta. A könyv ára 1.60 korona és megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatala útján is.

DER JUDE. Ilyen címen új német havi folyóirat indult meg Martin Buber szerkesztésében. Az első megjelent füzet eléggé mutatja, hogy komoly revüvel van dolgunk, amely a zsidó problémákat beható alapossággal akarja tárgyalni. A „Der Jude” kiadóhivatala Berlinben és Bécsben van. Cím: R. Löwitt, Wien.

ŐSI FÖLD — ÚJ HON. Ily címen jelent meg Herzl híres Altneuland-ja magyar nyelven Kohn Ottó kitűnő fordításában. Az Altneuland, amely most érte el első megjelenésének húszéves jubileumát, sokkal ismertebb, semhogy újra vissza kellene reá térni. Herzl eme nagyhatalmú műve új generációt teremtett és ma már alig van nyelv, amelyen le nem volna fordítva. Kohn Ottó magyar fordítása méltóan illeszkedik bele a körbe és mindenestre öröndetes, hogy áldozatkész munkája révén a magyar olvasóközönség is hozzájut Herzl halhatatlan könyvéhez. A mű Schlesinger József kiadásában jelent meg. Ára 4 kor. Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatala útján is.

ARNOLD ZWEIG: RITUALMORD IN UNGARN. Jüdische Tragödie. Zsidó tragédiának nevezi a szerző ezt a művet és ezzel talán az elnéző szempontokat is megakart adni, amelyekből ezt a furcsa művet megítélnünk kell. És ha tekintetbe vesszük a német zsidó szépirodalomnak feltűnő nagy szegénységét, szívesen kell fogadnunk Zweig kísérletét egy „zsidó dráma” megírására, de be kell vallanunk, hogy a zsidó drámát is csak úgy tekinthetjük zsidó nyereségnek, ha elsősorban drámai nyereség. Hogy a dráma talán más híján a Kleist-díjat is nyerte, mutatja, hogy a Kleist-díj bizonyára a mi hasonló akadémiai díjainknál is jóval alacsonyabb színvonalon áll. Nálunk Magyarországon az ismert témának ez a naív feldolgozása kissé mulatságosnak tűnik fel, de egyes részletekből itt-ott tehetség csillan ki, mely ha nem is érett még drámaivá, mégis fejlődésképesnek látszik. A „dráma” tartalmát ismertetni fölösleges. Mi ismerjük és átértük a dráma eredetjét, amelyben igaz, fájó tragikum volt és azért talán fogékonyabbak is vagyunk Zweig drámájának önkéntelen komikumai iránt. Amit Zweig a tisztaeszlelő pörbe beleköltött, valóságos kaosz, a legkülönbözőbb helyekből merített motívumok zagyva keveréke, amely csak igen ritkán tud irodalommal, költészettel nemesülni.

PÁLYÁZAT.

A budai Chevra Kadisánál évi 1200 korona fizetés és 30 korona lakbérilletménnyel dotált szolgáló állás (שולד) kerül legközelebb betöltésre. Pályázótól megkívántatik a magyar honosság, erőteljes, egészséges szervezet, legfeljebb 36 éves életkor és hogy magyar és német nyelven jól beszéljen és írni tudjon. A kellően fölszerelt, sajátkezüleg írt kérvények, melyekben a fentiekben kívül a családi állapot és eddigi alkalmazás is hitelesen igazolandó, legkésőbbben folyó évi június hó 15-ig adandók be a Chevra Kadisa irodájába: II., Fő-utca 12. szám. Akik hasonló minőségben már működtek, előnyben részesülnek.

A budai Chevra Kadisa előjárósága.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

KÖZGAZDASÁG

A PESTI VIKTÓRIA-GŐZMALOM a napokban tartotta meg rendes közgyűlését Bacher Emil vezérigazgató elnöklésével. Az évi mérleg a különféle értékleírások után a múlt évről áthozott 61,989.5 K hozzászámításával 1,540,770.3 K tiszta haszonnal zárul. Az igazgatóság azt indítványozta, hogy ebből a tartalékalap javára 100,000 K, az adótartalék gyarapítására 500,000 K, kiharóttassék, egy „hadijólétalap” létesítésére 100,000 K, a nyugdíjalap javára 200,000 K, a Bacher Emil munkások és szolgák segélyalapja 100,000 K-ra leendő kikerekítésére 9,302.83 K fordítottassék, végül részvényenként 30 K osztalék fejében 360,000 K május 4-étől kezdve fizetessék.

A MAGYAR KIRÁLYI SZABADALMAZOTT OSZTÁLYSORSJÁTÉK RÉSZV.-TÁRS. a napokban tartotta 18. rendes évi közgyűlését, amely az igazgatóság által előterjesztett mérleget elfogadta és úgy az igazgatóságnak, mint a felügyelő-bizottságnak az 1915. évre a felmentvényt megadta. A közgyűlés határozata értelmében a részvények 18. számú kamat- és osztalékszelve 47 koronával, az alapítói igazolványok szelve pedig 26 koronával május hó 1-től kezdve beváltásra kerül.

AZ ADRIA TENGERHAJÓZÁSI RÉSZV.-TÁRS. a napokban tartotta meg rendes közgyűlését. Láncty Leó üdvözlőlvén a megjelent részvényeseket, megnyitó beszédében megemlékezett a háborús állapotnak a társaság üzletére való vonatkozásairól, aminek folytán az elmúlt év mérlege 390,005 K veszteséggel zárul, ami az előző évi nyereségáthozattal 380,060 K-ra apad. A közgyűlés elhatározta, hogy e veszteséget ez üzletév számlájára viszi át, az alapszabályok értelmében pedig 5 százalékos osztalékkal 500,000 koronát fog fizetni a jelenleg 5,100,000 K-át tevő tartalékalapból, abban a jogosult reményben, hogy a háborús állapot megszűntével a tengerhajózási üzemnek rendkívül erőteljes fejlődése várható.

A NEUSCHLOSZ-FÉLE NASICI TANNINGYÁR ÉS GÖZFÜRÉSZ RÉSZV.-TÁRS. május hóban tartotta XX. rendes közgyűlését Hajós József főrendiházi tag elnökle alatt. A közgyűlés elé terjesztett mérleg 1.677,667.16 K tiszta nyereséget mutat ki. Az igazgatóság javasolta, hogy ebből 250,000 K-át az általános tartalékalapba helyezzenek — miáltal ez az alap 3,444,429.89 K-ra emelkedik —, hogy a tisztviselők nyugdíjalapja részére 100,000 K-át, hadijóléti és jótékonyági célokra 100,000 K-át szavazzanak meg, hadiadóra 150,000 K-át helyezzenek tartalékba és az alapszabályszerű levonások után részvényenként 17 1/2 %-os = 35 K-ás osztalékra 875,000 K-át fordítsanak, a fennmaradó 103,417.58 K-át pedig új számlára vezessék elő. A közgyűlést követő igazgatósági ülésen Heller Géza, Fried Sándor, Bartos Ármín cégvezetőket igazgatóknak nevezték ki. Sohr Sándor, Teller Aladár és Elek Ármín főhivatalnokok pedig cégvezetői jogosultságot kaptak.

